

JEGHISHE ZARENC

Poezi

Libri 2

Përktheu nga origjinali
Berzh Piranjani

JEGHISHE ZARENC

POEZI

Libri 2

Përktheu nga origjinali
Berzh Piranjani

Tiranë, 2022

Përgatiti për shtyp: Berzh Piranjani
Redaktoi: Berzh Piranjani
Art Grafik: Orest Muça

Mundësuan botimin:
Berzh dhe Varuzhan Piranjani

Çdo përdorim ose ribotim i këtij libri për qëllime komerciale ndalohe.

ISBN: 978-9928-387-20-2

Përmbajtja

Parathënie	4
Jeghishe Zarenc	5
Nëpër katër anët e historisë.....	9
Poema	9
Davidi i Sasunit	9
Përballë grumbullit Masis.....	38
Lavdi rrushit, verës dhe edukimit të mire.....	46
Elegji dhe poezi të tjera	61
Mëngjes Epik.....	61
Muzës.....	62
Këngë të djegura.....	63
Kënga e Oqeanit.....	64
Poetit të vdekur.....	67
Dy sonete kujtimit të Arpikut.....	68
Në hollin e pallatit të dimrit.....	70
Vahagut	71
Atila	72
Elegji, shkruar në Venedik	75
Kapedan Shavarshi.....	90
Vizioni i vdekjes.....	104
Pa titull	106
Muzës.....	107
Homo Sapiens.....	112
Djali me flokët kaçurrela	117
Nëpër udhëkryqet e historisë.....	120
Nausikës.....	130
Ylberi	138
Nga tmerri i rënies	139
Letër mikut tim poet, N.N, shkruar nga Erevani	141
Në Atdhe	147

Parathënie

Jeghishe Zarenc është një nga majat më të larta të letërsisë Armene shumëshekullore. I ka kënduar Armenisë dhe forcës krijuese të popullit Armen, të shkuarës së lavdishme, episodeve historike tragjike, të ardhmes së ndritur.

Kuptimplotë janë fjalët e mrekullueshme përmbyllëse të Mardiros Sarjanit për të: “Nairi lindi Zarencin... pa piktura dhe germa të skalitura në shkëmb, pergamena me lule zbukuruar dhe tempuj të derdhur, por brenda detit të gjakut dhe detit të dhimbjes... ngriti kokën, pa diellin që shkëlqente... Dhe për të pastruar lotët e Atdheut të tij u zhyt në furtuna dhe kërkoi rrugëdalje”.

Jeghishe Zarenci në kohën e vet kryesisht ju kushtua aktivitetit të krijimit të teksteve mësimore; ka trajtuar çështje dhe parime për krijimin e teksteve shkollore dhe letërsisë për fëmijë në përgjithësi; atë detyrë ai e kreu me përgjegjësi dhe me bindjen e thellë, që me to duhet të merren vetëm artistë të nivelit të lartë, shkrimtarë, piktorë, edukatorë fëmijësh, botues, dizenjatorë, libralidhës, etj.

JEGHISHE ZARENC

Jeghishe Abgar Solomonian (*Եղիշե Աբգար Սոլոմոնյան*) lindi më 13 Mars 1897, në Kars, në një familje që merrej me tregti qilimash. Në vitet 1908-1912 mësoi në shkollën reale të vendlindjes, ku edhe provoi për herë të parë të shkruante. Nuk arriti të marrë arsimimin e lartë. Për një kohë të shkurtër u regjistrua si student në Fakultetin e Letërsisë të themeluar nga Valeri Brusov. Në sajë të fuqisë së talentit, si edhe të punës së tij të pavarur u pajis me njohuri të shumta dhe të përgjithshme: “Oh, bota e letësisë është si një univers i pafund”, - ishte ky një përgjithësim i përpjekjeve personale të tij.

Fillimi i rrugës së tij letrare është përmbledhja e titulluar “Tre këngë vajzës me fytyrë të zbehtë nga trishtimi”, e përbërë nga tre vjersha (Kars 1914). Botimin e parë poezia e pa, fillimisht me qëllim inkurajimi për të ardhmen, në almanakun “Rini” (Tiflis, 1912. - Shënim B.P: Tiflis = Tbilisi i sotëm në Gjeorgji). Në verën e vitit 1915 ishte ushtar në grupimin ushtarak (ushtrinë) të vullnetarëve Nr. 6 të formuar në Kanakerum dhe bashkë me të mori pjesë në betejat për çlirimin e Armenisë, duke arritur deri në Van dhe Bitlis. Nën ndikimin e realitetit të vështirë të luftës shkroi poemën “Legjendë Danteske” (Tiflis, 1916).

Në fund të vitit 1916 arriti në Moskë, duke hyri si dëgjues i jashtëm në Universitetin e Shaniavskit. U krijuan dhe u përfunduan poezitë “Soma” dhe “Turma të çmendura”, të cilat, gjithashtu, u botuan si broshura më vete.

Në periudhën e Republikës së Parë Armene punoi si mësues në një fshat të vogël, të quajtur Bashkladiklar, në periferi të Karsit. Pas një referati të famshëm të Ministrit të Kulturës dhe Artit, Nikol Ahpaljan, u kthye

në Jerevan, duke u vlerësuar nga ana e ministrit me një pritje të ngrohtë dhe me emërim në ministri.

Zarenci ju përkushtua punës letrare-kulturore duke e kombinuar atë me punën krijuese. Në jetën e poetit një ngjarje e rëndësishme ishte dalja në dritë e botimit të veprës letrare “Përmbledhje letrare” nëpërmjet shtëpisë botuese shtetërore në Moskë. Krahas me botimet e reja (“Poemë mbi poemat – *Удѣлуууууууууу*”, “Zarenc-name”, “Zjarr përvëlues - *Ωηζωυλϋηϋληη λϋρωλϋ*”, “Libër këngësh”, etj.) në të ishin përfshirë gjithashtu edhe vepra të tijat të botuara më parë. Përmbledhja ishte tërësia e një aktiviteti dhjetëvjeçar. Përgjatë këtyre viteve ishte krijuar, gjithashtu, novela poetike “Toka e Nairit”, e cila për prozën Armene është një nga vlerat më të shënuara të saj.

“Kapedan Shavarshi” (1928) ishte një arritje krijuese, fillimi i një estetike të re, e cila u shfaq në formën e saj të përkryer në përmbledhjen “Agim epik”, (1930).

Atmosfera letrare dhe politike sa vinte paraqitej më e errët; rradhët e shkrimtarëve Armenë po rralloheshin,

Ka zbritur sot i tërë Heligoni

Këngët Nairiane – në bodrumin sterrë të zi...

Rreth emrit dhe personit të poetit të izoluar sa vinte e rëndohej atmosfera e thashethemeve të brendshme dhe akuzave politike. Ai u arrestua më 27 korrik 1937. Zarenci në kohën e hetuesisë poshtëruese i mbeti besnik ndërgjegjes së tij letrare dhe politike

Mardiros Sarjani në të gjallë të Zarencit ishte i afërt me të, ishte adhurues i flaktë i talentit të pakrahasueshëm të poetit. Dashurinë dhe adhurimin për Zarencin piktori i talentuar e kishte shprehur që në vitin 1923, duke zbuluar në poetin 26 vjeçar, portretin e atij, që me vështrim të fiksuar shihte të ardhmen si të ishte një depërtues në universin e pafund. Krahas vizatimit të portretit, maska e paraqitur simbolizon pafundësinë dhe përjetësinë, me të folurën e pakuptueshme të sfinksit Egjiptian, dhe në të njëjtën kohë shpreh një shqetësim, përkundrejt një të ardhmeje plot trazira. Theksohet nënteksti i thellë i krijimtarisë.

Sarjani në mënyrë novatore është përpjekur të na e tregojë duke zbuluar thelbin e imazhit, duke e paraqitur Zarencin jo vetëm në momentin e dhënë, por edhe brenda procesit të zhvillimit. Portreti i

poetit pa dyshim është i vërtetë dhe plot ndjenjë. Ai shpreh një shpirt të brishtë dhe të ndjeshëm, që e depërton me mprehtësi thellë botën që na rrethon. Në qendër të vëmendjes së Sarjanit është bota e brendshme e ndërlikuar, kontradiktore dhe e pasur e Zarencit. Bukuria e portretit të pikturuar me mjeshtëri, dashuria dhe respekti i madh për Zarencin dhe Sarjanin shpëtoi kanvacën nga shkatërrimi gjatë diktaturës së Stalinit.

NËPËR KATËR ANËT E HISTORISË POEMA

DAVIDI I SASUNIT

Të kthehemi - mallkimin ton' le të themi
 Së pari për Mirzamelik'n, mbretin e marr'
 Të kthehemi - mallkimin sërish të themi
 Për Ohanin – me huqe, princin hileqar.
 Të kthehemi – ta përsërisim kët' mallkim
 Për të gjith' ata princërit tan' të tjerë
 Që na sollën vdekje, rrënim, dhe çkrishterim.
 Pastaj lavdi dhe këngë le t'i thurrim ne
 Luanit - Mher, viganit, trimit heroik,
 Davidit, djalit të tij po aq heroik,
 Mherit, atij djalit të tij të pavdekshëm;
 Që pastaj gjithë njerëzve të Sasunit,
 Ndenjur dikur mbi këta male të kaltër,
 U dhuroi kët' legjend' kaq të ndriçuar,
 Dhe shkoi pa lën' gjurm', n'ëndërr për t'u shndrruar.

Pastaj të fillojm', me rimë zbukuruar,
 Legjendën që flet për David'n e Sasunit,
 Që do të mbetet hyjnore – e bekuar;
 Legjendën fjal'-art', në mençuri bazuar.

I

Mheri, së gjalli si diell rrezatoi,
 Dhe Sasunin për dyzet vjet e drejtoi.
 Burrë i vërtetë ish, dhe trim i çartur.
 Në luftra të shumta i kishte drejtuar,
 Përballë armiqve shumë të fuqishëm,
 Që me forca të shumta kishin sulmuar
 Tokëzën e Sasunit për të pushtuar;
 Me këto hordhi sa herë kish luftuar
 Me kordhën e mprehtë ai kish fituar.
 Ishte burrë i thjeshtë dhe trim; të zjarrtë
 E kishte kalin, shpata i vezullonte,
 Dhe fuqia kurrë atij s'i shterronte,
 Se popull i thjeshtë ja shumëfishonte.
 Dhe i pamposhtur ish me kordhën e mprehtë
 Dhe me njerëzit e thjeshtë dhe të shenjtë.

II

Në kohën e Mherit në tok'n e Sasunit
 Jetonte një popull i thjeshtë dhe fshatar,
 Që s'kish pasur akoma një princ të aftë,
 Veç princa shpirtzinj, të këqinj edhe barbar';
 Dhe jetonte në malet e kaltërt ai
 Me punë të thjeshtë dhe me djersën e tij.

Luanin – Mher, trimin tonë kish ngarkuar
 Mbi ta si princ detyrën për të ushtruar;
 Dhe ndër male ai akoma jetonte
 Një jetë të lirë, ashtu siç e donte.

III

Oh, tabllo ideale t'jetës fshatare,
 Të kohrave të lashta, të vjetra fare,
 Kur njerëzimi me krenari vazhdonte,
 Me pun' të vërtet' dhe të shenjt' të jetonte;
 O agime të lasht', që bartni shkëlqimin
 E ditëve të rinisë së njerëzis',
 Kur në malet e kaltërt ende s'kish çelur
 Filizi i zi i dhunës dhe egërsis',
 Kur qeverisnin akoma nëpër botë
 Kreshnikë të thjeshtë dhe trima të zotë!

IV

Kështu qeverisi ai, kreshniku yn'
 Dyzetë vjet. – Dhe pastaj, butë, si dëbor',
 Mbi të vjetrit flokë të tij, mbi kokën e zjarrtë
 Zbriti mjegulla dhe i ftohti dimëror.
 U shndrrua në një plak të dobët flokëbardh',
 Dhe dal'-ngadal' kreshnikun e moçëm dhe trim
 Filloi të mbështjellë, ashtu si mbrëmja,
 Trishtimi vdekjeprurës dhe i pashërim.
 Zhytur n'mendime kreshniku i vjetër ish;
 Trashëgimtar' në kët' botë lënë nuk kish.

V

Meditonte ai, kreshniku i vjetër,
 Si do ta linte tokën pa një zot tjetër,
 Malet e larta dhe fushat e pasura,
 Njerëzit e thjesht', pa fuqi, të pa ditur,
 Përball' armiqve të ligj, të babëzitur.
 Mendonte ai, kreshniku i shenjt' si zot,
 Që lavdia e tij do të shkonte më kot,
 Që tokën e tij të fuqishme, hyjnore,
 Armiq të fuqishëm, mizor', ëndërronin
 Të nesërmen në pre dhe copa ta shndrronin.
 Dhe kështu, në prak pleqërie afruar,
 Meditonte ai në shpirt i trazuar,
 Dhe pran' tij në heshtje, ashtu të trishtuar,
 Rrinte njerëzia duke medituuar.

VI

Të ndodhte, ndërkohë, si kishte mundësi,
 E ardhmja të ish aq e errët, pus i zi,
 Pa trashëgimtar mbetur, pa farefisni,
 Në gjithë këtë botë plot me njerëzi?
 Në tokën e kaltërt kish vallë mundësi,
 Të zbresë aq shumë trishtim i zi,
 Dhe të mos hapet papritmas, si me magji,
 Dera e shpëtimit për zjarrin që do vij?
 Dhe ja – një ditë të qeshur dhe të shndritshme,
 Një mrekulli e pafund dhe e fuqishme
 Luanit – Mher, tashmë të thinjur, ja behu;
 Një djalë si drit' e diellit i leu.

VII

Leu një djalë si dritë e diellit,
 Tanimë trashëgimtar i Luan-Mherit;
 David ja vuri emrin ati plak atij,
 Dhe bekimin i dha jetës, fatit të tij,
 Që at' respekt që la mbi tok', atë kujtim
 Ta ndriçojë me fort dhe t'i japë shkëlqim.
 Dhe duke parë Davidin e tij fëmi',
 Në shpirt ai u lumturua përsëri,
 S'i t'ish rikthyer në tokë ai vetë,
 Përmes mrekullisë hyjnore të shenjtë;
 Si të kish ardhur vetë në këtë botë,
 Për të mbetur zjarr-hyjnor, njeri i shenjtë!

VIII

E dinte tashmë, kreshniku në agoni,
 Se Davidi leshverdh' kreshnik ish, si ai;
 Dhe në lartësin' e kaltërt, madhështore,
 Sa herë të shfaqej rrezik a shkatërrim,
 David i Sasunit do të ngjitej sipër,
 Si kreshniku i ri, si i riu Mher trim.
 E dinte, se tani, në tok'n e Sasunit,
 Pranë njerëzve të thjeshtë dhe të shenjtë,
 Fatkeqësi të shumta sikur të zbrisnin,
 Pavarësisht sa kohë ato do zgjasin,
 Këtu është' Davidi, ky kreshniku ynë,
 Gjithnjë në krah të popullit tij të shenjtë
 Dhe të ndershëm, të fuqishëm, të vërtetë!

Ju gëzua thell' në shpirt krushqisë së tij,
 Thua se nga dje ish lindur vetë ai,
 Për të parë ditën brenda territ të zi;
 Djalin përsëri me mall e përqafoi,
 Fytyrëqeshur fort atë e shtërngoi,
 Pastaj sytë krenarë i mbylli ai,
 Duke marrë pas vetes dhe gruan e tij!

IX

Si vdiq Mheri plak, bashkë me gruan-nanë,
 Djalin e posalindur pas duke lanë,
 Princat e Sasunit erdhën, edhe thanë,
 Se kal' i Mherit atyre u përkiste,
 Dhe u shtruan si zotër të qeverisnin,
 Mall edhe gjithçka që Mherit i përkisnin.
 Erdhën princërit, u turrën dhe për lanë
 Tokat e Mherit, kuajt e tij, çfar' panë;
 Ushtrit' e Mherit i shkrinë, i shpërndanë,
 Dhe tokat e Mherit ndërmjet tyre ndanë.
 Dhe pastaj, si morën tokat në zotërim,
 Me Ohanin, intrigantin, lanë takim,
 Gjoja i urtë dhe largpamës si zotni,
 Burrë i besuar, princ dhe i madh njeri,
 Për t'i drejtuar dhe qeverisur ai.

X

Ohani – batakçi u shndrrua në princ!
 Dhe kur Ohani në princ na u shndrrua,
 Armët e zjarrit të princ Luanit-Mher,
 Kuajt e kuq të shpejt', shpatat e mprehta,
 I mbloodhi, dhe me to mbushi një shpellë.
 Lavdin' e shkëlqyer e la në harres';
 Pastaj shpatën e mpreht' të Luanit-Mher
 Dhe armët e zjarrit fshehu me kujdes;
 Në fund, shkriu ushtrin' e tij të pafund.
 Pastaj mbloodhi dhe mori në zotërim,
 Floririn e shumtë të Luanit-Mher;
 Në shpirt u mbush me drithërim, ngazëllim,
 Prej arit të pamasë syri ju err.
 Harroi famën që Mher kish gëzuar,
 Ari i mbledhur e tundoi thellë,
 Harroi që prej armiqve sulmuar
 Veç Mheri çlirim dhe shpresë kish sjellë.
 Kreshnikun David, djaloshin leshverdhë,
 Në malet tona si bari e nisi,
 Dimër e verë kopen' të kullosi;
 Në mbrëmje për të fjetur e sajdisi
 Pran' një plake, grua e ve, me qëllim
 Që përjet' të harroj', që kreshniku Mher
 Një shpatë të shndritshme kish mbajtur me nder,
 Dhe kuaj të kuq, armë të zjarrita.
 Kështu u përpoq t'i largoj' çdo kujtim
 Për armët e kreshnikut, babait trim.

XI

O, Luani-Mher, fshatar i thjeshtë ti,
 Mbrojtës i liris' prej të keqit shpirtzi,
 Krah i popullit, prijës i fuqishëm,
 Zot i pathyeshëm dhe i pavdekshëm!
 Deri sa koha të vinte përsëri,
 Që foshnja David të çohet prej gjumit,
 Ohani batakçi, ky princ kaq shpirtzi
 Shum' djers' e mund do i shtonte zullumit;
 Dhe lirisë dhe gjith' ç'kish vlerë për ne
 I dha goditje gjithshkatërruese!

XII

Mirzameliku, ky mbret i lig, demon,
 Kur dëgjoji një ditë se në kët' bot',
 Luani-Mher në Sasun më nuk jeton,
 Që princat sundues ishin shtuar plot,
 Mbi malet Sasun ishin shndrruar në zot,
 Erdhi, përshkoi lëndinë edhe mal,
 Si dimër i rëndë, stuhi apo val'.
 Ohani, një ditë sipër ish ngjitur,
 Tokën Armene e pa të rrethuar,
 Pa fortesa, flakët e zjarrit ngritur,
 Dhe ngriu në vend, i gjithi tmerruar,
 Dhe shkoi të kërkoj' me përlulesi
 Shpëtimin nga ky mizor, demon shpirtzi.

XIII

Shkoi Ohani ynë, me ah - me uf,
 Përpara mbretit mizor, faqeziu,
 Kokën përkuli me farefisn – tuf,
 Gjithçka është e jotja – ulëriu;
 Arin që shndrriste atij i dhuroi,
 Sasunin krejt në robëri e çoi.
 “Mirë” – pranoi Meliku i tmershëm,
 “Jetën tuaj” – tha ngadal’ – “do ta kursej,
 Vetëm se dua që bashkë me tokën,
 Të vijn’ të gjithë, i madh e i vogël,
 Nën shpatën time të përkulin kokën;
 Që në Sasun askërkush të mos mbesë,
 Që shpat’ e pushkë mbi mua të qesë”

XIV

Ohani me hile emëruar princ
 Kokën uli para Melikut demon,
 Pastaj lëshoi një urdhër të frikshëm,
 Që gjithë njerëzia e Sasunit
 Të vijë, posht’ shpatës së tij të kaloj’,
 Shpatës së rëndë dhe me shkëlqim gjaku.
 Dhe populli kryelartë i Sasunit,
 Lënë shkretë, nënshstruar dhe përlur
 J’u nënshtrua vullnetit mizor t’Ohanit
 Nën shpat’ të Melikut shkoi kok’ulur.
 Meliku, me parzmoren që shkëlqente,
 Mbi fron, i tmershëm dhe i madh, qëndronte
 Dhe njerëzia, i madh e i vogël,

Nën shpatën prej çeliku i kalonte.
 Por kur i erdhi rradha Davidit vet,
 Nuk ju afrua shpatës së të ligut,
 “Nuk kaloj” – tha i vendosur, plot vullnet,
 “Posht’ asaj shpate të Mirzamelikut”.

XV

Rrotulloi ata sy të përgjakur
 Mbi Davidin Mirzameliku i zi,
 Goditi fort me kamzhik kalin e tij,
 Pastaj e shtyu drejt Davidit fëmi,
 Që thundrat e kalit, që trokëllonin,
 Ta shkelnin atë, ta shtypnin, coptonin.
 Por djaloshi David, me buzë në gaz,
 Si një fëmijë që luan me zjarrin,
 Mbërtheu nga frerët kal’n e Melikut,
 Dhe iku; u tmerr’ kali dhe Meliku;
 Dhe mbeti Meliku, ai gjakatar,
 Varur tek frerët e kalit në llahtar.
 Ulëriu Meliku me tmerr, u çorr,
 Shpatën prej çeliku vezullues nxorr’,
 Që ta godasë me goditje tërthor,
 Përgjys’ ta ndajë Davidin fëminor.
 Ndërkaq një plak u afrua tek ai,
 Një fshatar i thjeshtë, flokët plot thinja,
 “Fale!” – bëlbëzoi – “Ësht’ ende fëmi,
 Gjith’ Sasuni ka sjellë kokën tek ty,
 O, Mirzamelik, përse të trembesh ti

Nga një jetim qumështor, shih, axhami?"
 E vështroi Meliku plakun fshatar,
 Pa shpatën e tij, pa rreth tij plot ushtar',
 Vështroi princërit Sasunianë,
 Dhe njerëzinë, në robër të kthyer,
 Dhe u afrua, Davidin duke par';
 "Po e fal" – tha, - "Por ta dini, ndonjë dit',
 Ndonjë e keqe mbi kok' në më rëntë,
 Prej tij do më vij', kryeneçit David!"
 Këto tha, kalin e tij fshikulloi,
 Mblodhi pastaj ushtrinë e tij mizëri,
 Nga tok' e Sasunit u ngrit e shkoi;
 Por njerëzit i dërgoi përsëri,
 Gjithçka që i takonte shpëtimtarit
 Të mblidhej, të çohet pranë Mirzait.

XVI

Dhe erdhën Badini dhe Kozbadini,
 Të ngazëllyer një ditë në Sasun,
 Me vete sollën thasë të shumt', pafund,
 Që thesaret e depove, gjithë ç'mund
 T'i mbledhin, t'i çojnë. – Duart fërkoj
 Ohani me huqe, ky princ ziliqar
 Dhe tagrambledhësit shkoi takoi.
 Pastaj, nga gropa e thell' shkoi të nxjerr'
 Thesarin e fshehur të Luanit-Mher,
 Dhe me një zell të madh, që të lë pa goj',
 Një nga një filloi të numërojë
 Thesarin e Luanit Mher; që sërish
 Dor' e fuqishme e Mirzamelikut

Përjet' të sundojë, të mbretërojë.
 Tani ushtria e Mherit nuk ishte më,
 Që t'i dërmojë ata, t'i thërmojë.

XVII

Ndërkoh' vogëlushi flokëverdh' David
 Në oborrin e plakës së rrëguar,
 Nga beteja me zogjtë i posadal',
 Me një tufë bari jeshil në dorë,
 Hidhej përpjet, luante i gëzuar.
 Davidit të vogël plaka i thërret:
 "Or David" – i thirri – "Largohu bir,
 Ti çfar' kërkon në arën time të shkret'?
 Kallinjtë e artë përse i thërmon?
 Kalliri rrobet t'i çjerr, t'i shkatërron!
 Badinin dhe Kozbadinin s'i shikon,
 Që arin e tët eti po përvetson?
 Në trupin tënd forcë ka, shumë fuqi,
 Shko, mor David, shko shiko, përpiqu ti,
 Që mos ta marrin arin e tët eti!"
 "Po kush po ja jep arin e tim eti
 Badin, Kozbadinit?" – pyet Davidi,
 Që nga ky lajm fort i çuditur mbeti.
 "Ohani batakçi po ja jep mbretit,
 M'rzamelikut, thesarin e tët eti!"
 Kështu u përgjigj plaka, sytë me lot.
 Vogëlushi David u ngrit dhe shkoi,
 Thesarit të babait t'i dilte zot.

XVIII

Shkoi edhe pa; në dhomën e vjetër
 Badini dhe Kozbadini qëndronte,
 Ndërsa Ohani me çehre meiti
 Verdhushkat prej floriri numëronte,
 Dengjet vendosur në qoshe të murit,
 Ashtu si tufat e lirit të korrur.
 Davidi pa, vështroi nga Badini,
 Pastaj u kthye për nga Kozbadini,
 Ohanit qetë j'u afrua më pas
 Dhe e largoi nga tufa me thas';
 Tha: - "Më lër mua t'i numëroj, Badi,
 Verdhushkat e Mherit, që janë flori!"
 Pastaj prej thasëve derdhi floririn,
 Mori një en' boshe, ajrin peshoi,
 Hapi një thes, brenda tij e lëshoi.
 Dhe duke buzëqeshur i tha: - "Ja një!"
 U zemërua Kozbadini dhe tha,
 "Ma hiqni sysh këtë djalosh budalla,
 Jepni Mirzamelikut çfar' i takon,
 Se ndryshe nga themelet e shkatërron
 Sasunin pa zot, që nuk ka kush e mbron,
 Dhe Sasunin vet' në shkretëtir' e shndrron!"
 U mërziit Davidi kur e dëgjoi,
 Urrejtjen e pafund s'mundi ta frenoj',
 U kthye – një cop' bakri në dor' ngjiti
 Mbi qerosin Kozbadin e vërviti.
 Pastaj i bëri zë Ohanit vetë,
 "Hej batakçi" – thirri – "shko fli i qetë,
 Mirzameliku, shtat' koka le të ket',
 Çfar' ka ndër mend, le të vij', ta bëjë vet'!"

XIX

Shkoi Badini edhe Kozbadini,
 Mirzamelikut j'u ankuan, j'u qan',
 Gjyqin i bënë Davidit trim, pastaj
 Lëvduan mirësinë e Sasunit,
 Dhe sjelljen e mirë të princit Ohan.
 Mirzameliku, ky mbret demon i zi,
 U inatos si dimër plot egërsi,
 Pastaj një urdhër të rreptë lëshoi,
 Që shpejt të mblidhet një e madhe ushtri.
 Njëmij' e pesëqind djelmosha të rinj,
 Njëmij' e pesëqind fshatarë trupderdh',
 Njëmij' e pesëqind burra flokëzinj,
 Njëmijë e pesëqind burra leshverdh',
 Që të shkojnë Sasunin ta pushtojnë,
 Pastaj ta rrënojnë, në tok' ta rrafshojnë,
 Që njerëzinë në robër t'i shndërrojnë,
 Çfarë mbetet në Misir t'i dëbojnë.

XX

Të Mirzamelikut ushtri të bujshme,
 Pushtuan tërë shkëmbinjt' e Sasunit,
 E mbushën çdo cep me britma të kujshme,
 Me hingëllima kuajsh, trokëllima,
 Dhe krahinë, mbushur me plot mrekulli,
 E mbyti vaji, zjarri, tymi i zi.
 Ohani frikacak, princ Armen, herët
 Një mëngjes u çua dhe pa një ushtri,
 Kish ardhur Mirzameliku me hordhi,
 Vdekje kundërmonte fushata e tij,
 Dhe shpirti i tij u mbush me vrer të zi.
 Shkoi pastaj pranë Davidit ai,

I tha: - “Ore, David, djalosh i marrë,
 Po të sjell lajmin vdekjendjellës, të zi!”
 “Ore David, - thirri – “David” - bërtiti
 Dita e shkatërrimit na arriti,
 Me ushtri të panumërta ka sosur
 Mirzameliku, mbreti i xhindosur;
 Ikim, or David, le të ikim!” – i tha,
 “Le t’ja japim atij atë detyrim,
 Le të ikim, or David, ar t’i çojmë,
 Dhe me dredhi shpëtimin ta kërkojmë,
 Që hakmarrjen e egër mos t’ushtrojë,
 Tokën e Sasunit mos ta rrënojë”.
 I thot’ Davidi Ohanit batakçi:
 “Jo, Frikacak” – i tha – “largohu, shko fli!
 Në mëngjes, do të marr hark dhe shigjetë,
 Tek ai do të shkoj – Me të do luftoj”.

XXI

U zgjua Davidi herët në mëngjes,
 U ngrit – hark dhe shigjet’ mbi sup ngarkoi,
 Pranë mbretit Mirza u nis edhe shkoi,
 At’ far’ të keqe ta ftoj’ në betejë,
 Dhe gjën’ e rrëmbyer prej tij, si lumë,
 Ta marrë, në tokën tonë ta kthejë.
 Ndodhi që plaka e shkret’ atë e pa,
 “Ore, David” – i thirri – “Ku shkon? – i tha.
 Davidi u gjegj: - “Unë atje po shkoj
 Mirzamelikun në betejë ta ftoj,
 Për Sasunin tonë sherr do të kërkoj
 Mirzamelikun nga toka ta dëboj”!
 Plaka i tha: - “David, ore djal’ fshatar,
 Përse bëhesh kaq naiv dhe kaq i marr’,
 Thirri mendjes, mos vrapo si er’ mali,

Ai po pret që në pritë t'i dalësh;
 Mirzamelikun, bashkë me banditë,
 Me hark e shigjet' si do ta ndalësh?"
 "Po at'here si t'ja bëj" – Davidi tha,
 "Top nuk kam, as njëmijë armë nuk kam!"
 "Se çfarë të bësh, – plakë e gjorë i tha, –
 – "Nuk di të them, or David, në gjendje s'jam,
 Por di që Mheri kish arm' me shumicë,
 Kishte kalin e kuq që turfullonte,
 Pa kish' edhe shpatën që vezullonte".
 Davidi mblodhi vetullat, pastaj tha: -
 - "Po ku janë armët që im atë la?"
 "Hej, or David i marrë" – plaka i tha, -
 - "Tek Ohani batakçi shko shih, – i tha, -
 Çfarë armë yt atë në depo kish,
 Çfarë topa yt atë në depo la,
 T'i ruaj' ja dha Ohanit batakçi,
 Shko, merri mbrapsht, or David flokëflori!"
 Plaka e mençur kështu këshilloi
 Kreshnikun David; ai e dëgjo.
 "Besim – i tha - mos ki tek tjetër njeri,
 Po s'ta dha me dashje – me zor merrja ti"!

XXII

Fort i zemëruar Davidi shkoi,
 Në shtëpinë e Ohanit ndaloi,
 Trokiti fort, oborr' dhe der' gjëmoi;
 "Ohan" – thirri – "dil jashtë – po të kërkoj,
 Armët e Mherit të m'i japësh tani,
 Me armët e tij në betejë do shkoj!"
 Ohani, i trembur, doli në oborr,
 "Çfarë armësh thua or David i gjor',
 Një djalosh naiv mbete ti përherë,

Sot nga të fryu në kokë kjo erë?”
 Davidi tha: - Ohan, or princ batakçi,
 Mheri kishte një mburojë prej ari,
 Mheri kish pa fund edhe armë zjarri,
 Mheri kish kalë qimekuq që shndriste,
 Mheri kish edhe shpat’ që rrëzëlliste.
 Silli, nxirri pushk’, topa, edhe çfar’ thash’
 Dhe nëse jo” – tha – “Me zor do të t’i marr!”
 Ohani, me frik’, duke turfulluar,
 Foli – “ David, ty kush të ka treguar?”
 U gjegj Davidi: - “Plaka jonë e gjor’,
 Prandaj, Ohan, armët m’i nxirr në oborr,
 Do shkoj, kështu i vetëm do përleshem,
 Mirzamelikun nga Sasuni ta shporr!”

XXIII

E pa hileqari, rrugëdalje s’ka,
 Solli armët, mburojën, edhe gjithçka;
 Solli armën që zjarr e flak lëshonte,
 Solli edhe kalin që turfullonte,
 Solli edhe shpatën që vezullonte.
 Pastaj kur Davidi kalin shaloi,
 Me jelek argjendi trupin mbuloi,
 Dhe mori në dorë shpatën që shndriste,
 Ju kthye Davidit, i mërmëriste:
 “ Sa keq, për kalin e zjarrtë të Mherit,
 Armët e vyera, thesaret pafund,
 Sa keq për frerët e kalit të Mherit!”
 Davidi dëgjoi, u kthye, e pa;
 - “Hej, or Ohan hileqar, – briti, - or dreq”,
 “Mbylle atë gojë të keqe,!” – i tha, -
 - “Për djaloshin David vallë s’të vjen keq?”
 Ohani nga frika fjalën e drodhi,

“Sa keq për djaloshin David se ç’po heq”,
 Nga sytë një rradhë lotësh i rrodhi,
 Ndërkaq rrënkoi dhe pastaj u ndje keq.
 Kreshniku David më fjal’ nuk lëshoi,
 Emrin e Mherit të ndritur kujtoi,
 Pastaj kalin grahu, rrugën vazhdoi...

XXIV

Kreshniku David të zjarrtin kal grahu,
 T’Mirzamelikut ushtri të arrinte;
 Kur ushtrin’ e arriti, u ndal dhe pa,
 Ushtri e Mirzamelikut fund nuk ka,
 Ish shtrirë në lëndin’ dhe mal, po flinte.
 Kreshniku David për një çast kur e pa,
 Me vete, me mendjen fëminore tha:
 - “Si kallinj gruri do mund t’i korr ata
 Sikur tani të shkoj, të hyj pa u ngut,
 Por do mendojnë, na kapi në gjumë,
 Davidi erdhi e shkoi si hajdut”.
 Ahere Davidi trim zë lëshoi:
 “Ejani, ushtri gjumashe, u çoni
 Që në gjumë ju rashë të mos thoni,
 Si hajdut Davidin të mos kujtoni!
 Ushtri e tërë u zgjua menjëher’,
 Ulurima, krisma u ndjenë në er’,
 Hingëllima kuajsh, kërcitje patkonjsh,
 Zhurma armësh, zjarr dhe flakë, edhe tmerr ...
 Davidi mbërtheu kalin e zjarrtë,
 Si furtun’ u lëshua me gjith’ fuqi,
 Xixa nxorrën gurët, toka gjëmoi,
 Dielli u duk se ngjyrë ndryshoi,
 Kur shpata shkëndi të zjarrta lëshoi.
 Me shpatën e zjarrt’ si rrufe godiste,

Si bar i korrte, si mizat i vriste,
 Ushtarët e ushtrisë të Melikut,
 Që prej ditësh në Sasun kish vërshuar,
 Si karkalecat tokën kish mbuluar.
 I frikshëm ish Davidi dhe madhështor,
 Si ushtar i vërtetë, trim, burrëror,
 Me shpatën e atit të vet luftonte,
 Emrin kreshnik si Mheri meritonte.
 Pa zemërimin e fuqishëm të tij
 Mirzameliku edhe ushtria mbar',
 Një plak thinjosh doli përballë atij,
 Nga tok' e Mirzait i ardhur ushtar.
 "David, - ushtari plak i tha ngadalë, -
 -Ballë nesh në betej' përse ke dalë,
 A s'e di, që Meliku, ky mbret demon,
 Që ne na solli, Sasunin e pushton?
 Ore David – thirri – sa naiv që je,
 Kreshnik David, fshatar edhe ti si ne,
 Mirzameliku është' armiku që ke;
 Në qofsh kreshnik, shko, me mençuri
 Hakun merri Mirzamelikut të zi!"
 "Mirë!, - e pranoi Davidi i jon', -
 - Po ku ndodhet tani Meliku demon?"
 "Atje është, - ju përgjigj ushtari plak,
 Në tendë akoma të flejë vazhdon,
 Atje ku do të shohësh tym edhe flak' –
 Atje është tani Meliku demon".

XXV

Dëgjoji Davidi – kalit i thirri,
 Dhe ju bind kal' i zjarrtë, e kuptoi,
 Siç i bindet kosës një tuf' kalliri,
 Mori vrull fuqishëm dhe fluturoi,

Dhe shkoi, përpara tendës qëndroi,
 Përpara asaj, në mes të së cilës,
 Si prej një furre, zjarr dhe flakë dilte,
 Dhe topa tymi si shtëllunga villte.
 - “Or Melik” – thirri me një zë që kumbon
 Ky Kreshniku David Melikun demon,
 -“Or Melik” – thirri – “eja, gjumin e le,
 Dil, të ndeshemi, me rradh’ të qëllojmë ne,
 Dhe pastaj ta shohim vërtet aq trim je,
 Sa njerëzinë, nënshtuar nga frika,
 Ke sjellë mbi Sasun të sulmojë ne!”
 Zërin e tij Meliku e ndëgjoi,
 U ngrit, për një çast i ngrysur qëndroi,
 Pa krenar ushtrinë e tij të paan’,
 Pastaj thirri Davidin e vogël pran’,
 At’ gojën e madhe hapi pamasë,
 Dhe kreshnikut David zuri t’i fryjë,
 Që si një pupël e lehtë, me gjasë,
 Nga fush’ e Sasunit ta nxjerr’, ta shtyjë.
 Davidi flokëverdh’ si shkëmb qëndroi
 Atje ku ish mbeti, e përballoi.

XXVI

U ngrit nga vendi ky Meliku demon,
 I ndrydhur nga tmerri për pak desh shkallon,
 Mbajti frymën një çast, veten kontrollon,
 Pastaj buzagaz Davidin e vështron;
 -“Eja brenda” – i tha – “ or David i ri,
 Qëndrojmë bashkë, flasim me qetësi,
 Flasim njerëzisht dhe pastaj përsëri
 Dalim njeri pas tjetrit, unë dhe ti,

Hipur përmby kuaj, me armë pajis',
 Provojmë ne forcat përpara ushtris'''.
 Ore David, fshatar naiv mbete ti,
 Nuk i ngjave tët eti, Mherit zotni,
 Në rradaken tënde çfarë ere fryn
 Kur sprova e vdekjes në betej' të shtyn;
 Sa shum' i beson këtij gjasme miku,
 Këtij kundërshtari, këtij armiku,
 Ohani ky, apo Mirzameliku!
 Dhe ja, Meliku i zi, ky mbret demon,
 Me buzagaz mashtrues brenda të fton,
 Ky intrigant, hileqar dhe gjakatar,
 Mbi ty, or David, hak kërkon të marrë!
 Davidi naiv, fare pa dyshuar,
 I besoi të keqit, brenda hyri,
 Edhe ra në një gropë të gërmuar
 Nga Meliku, që e kishte mashtruar.

XXVII

Davidi ynë në gropë përfundon;
 Përqark errësirë, asgjë nuk dallon;
 Sipër, Meliku gjaksor, i tronditur
 Prej frikës së çmendur që e kaploi,
 Me një gur të madh, gjigant, e mbuloi.
 Davidi mbeti në grop', n'errësirë,
 I pambrojtur, ndërsa jashtë i nxirrë,
 Mirzameliku, ky mbret egërsirë,
 Hidhej si i tërbuar, në gaz shkrirë.
 Dhe në atë çast mbi Sasun gjëma ra
 Vdekja e parakohshme u shfaq mbi ta.
 Dhe Davidit, thell' në gropë fundosur,
 Nga thirrjet për ndihmë i telekosur,
 Dhe të mos e zgjasim bisedën më kot

Në atë çast të zi, me shpresë në Zot,
 Një ndihmë i erdhi, nga nuk e pret dot,
 Nga Ohani frikacak, ky princ i kot'.
 Princi Armen, servil, kishte qëndruar,
 Ashtu shpirtzi, për vdekje i tmerruar,
 Përlësisht Melikun po shikonte,
 Ndërkohë njerëzinë urdhëronte;
 Të mblidheshin dhe për atë të dërgojn'
 Dyzet gra të çala miell të thërmojn',
 Dyzet gra të tjera, devet' të ngarkojn',
 Dyzet vajza, si pranvera, t'i shtërngojn'
 Si dashnore pran' Melikut të shkojnë.
 Pastaj Ohani i zellshëm, plot tërbim
 Mblodhi flori, thesare, pa numërim
 Pranë Mirzamelikut u ul në bisht,
 Hyri kok'ulur, përulsisht i kërkoj'
 Tok'n e Sasunit si dhurat' ta pranoj'
 Dhe njerëzit si robër përjetësisht;
 Dhe si për të ashtu dhe për Mirzën mbar'
 Të vijë, arin që i takon, ta marr'.
 Mbreti dëgjoi, qeshi me ligësi,
 Bruroi – toka u drodh nga zër' i tij,
 Pastaj vendosi një urdhër të lëshoj',
 Popullin e Sasunit ta detyroj',
 Detyrimin e Melikut të ngarkoj'
 Dhe në tokën e Mirzës si rob të shkoj'.
 Ohani e dëgjoi, pastaj shkoi
 Dhe njerëzis', kruspullosur nga frika,
 Për urdhërin e tmerrshëm i tregoi.
 U çua e përlotur gjith' dëshpërim
 Krahin' e Armenisë, mbetur jetim,
 Dhe zëri, që mbarë Sasuni ngriti,
 Veshin e kreshnikut David arriti,
 Që në grop'n e errët ku e kishin zhyt,
 Zjarr edhe shkëndija po nxirrte nga syt'.

U përmend; për një çast Davidi kujton
 Lavdinë e shkëlqyer të Luanit-Mher,
 Kujton shpatën e ndritshme që shkëndijon,
 Mbledh gjithë fuqitë e tij menjëher',
 Shpatën e shndritshme e fërkon, e lëmon,
 Dhe gurin godet, e çan, - mes tij kalon.

XXVIII

Pastaj Davidi nga vrima jasht' u derdh,
 - "Ore Melik," – thirri – mbret mizor, më prit,
 Unë kam dalë, çast i vdekjes të erdh!"
 Pastaj, me zë të frikshëm, thirri ai:
 -"Hej, dil në shesh, ti mbret hileqar, pa nder,
 Hip mbi kal, mbërthe armë dhe mburojë,
 Që ballë për ballë për të fundit her',
 Për vdekje të luftojm', kush të fitojë!"
 Përballë i doli Meliku i zi,
 E vështroi, qeshi me hipokrizi,
 Vështroi armët që ndrisnin si ari,
 Pa kalin në afsh, ndezur kuq si zjarri,
 - "Eja, ulu!" – e ftoi hileqari;
 "Eja, ulu, miqësisht të bisedojm',
 Pastaj sipas dëshirës, shpatë a shtiz',
 Ore David, merr, për vdekje të luftojm'!"
 "Jo!" – u përgjigj Davidi ynë me ton;
 "Davidin e Sasunit më s'e mashtron;
 Eja, Mirzamelik, sill armët që ke,
 Qëndro si burrë, pa frik', dhe pa hile',
 Vdekjen po të sjell, si mbret mizor që je!"
 Meliku u çua, përreth vështroi,
 Parzmoren veshi, armët mori ngadal',
 Mbi kal hypi dhe shkoi e qëndroi
 Përballë Davidit, i madh si një mal.

“David” – murmuriti Meliku demon, -
 -“Gjuajtja e parë, fol, kujt i takon?”
 -“E jotja është!” – iu përgjigj ai, -
 Kreshniku David, atij burri të zi.

XXIX

Dhe i qëndroi Davidi përkarshi,
 I patundur, i patrembur, si zotni,
 Me syrin pish', i buzëqeshur, krenar,
 Si diell i shndritshëm, i zjarrt', rrezear
 E ktheu mbrapsht Meliku kalin e tij,
 U largua, erdhi, dhe pastaj në ij,
 Me vrull të madh, aq sa krahu i hante,
 Goditi Davidin, në mes ta çante
 Gjoksin e tij, që lartësohej krenar.
 Goditi Davidin me sa pat' fuqi,
 “Pluhur u shndrrua Davidi” – tha ai;
 “Këtu jam” – thirri djali me krenari,
 Nga kjo me tmerr u mbush Meliku i zi.
 Për herë të dytë kalin e nxiti,
 Erdhi, me shtizë pjerrtazi goditi;
 - “Në pluhur u shndrrua” – thirri përsëri, -
 - “Këtu jam” – u gjegj djali me krenari.
 Dhe për her' të tret' ngau kalin ai,
 Mirzameliku, ky mbret mizor, shpirtzi,
 Erdhi, hodhi shtizën me sa pat' fuqi;
 - “Këtë rradhë vdiq Davidi,” – tha ai, -
 - “Këtu jam” – u gjegj djali me krenari.
 - “Mbahu, Melik, mbahu ore mbret i zi,
 E kam rradhën un' të grah kalin tani!”
 Kur Meliku përballë tij qëndroi,
 - “David, fshatar i fortë” – bëlbëzoi, -
 - Më ler, djalosh, një grop' të thell' të gërmoj,

Të futem brenda, dhe kokën të mbuloj
 Me dyzet lëkurë, me dyzet gurë,
 Dhe pastaj godit, sa shpirti të të doj'!"
 - "Mirë, – mbretit të lig Davidi i tha,-
 - "Për ty një gropë të thell' dhe gurë ka,
 Melik, ty asnjë mjet nuk do të shpëtoj',
 Kur Davidi, nga Sasuni, të qëlloj'"

XXX

Sollën veglat, një gropë të thell' hapën,
 Për Mirzamelikun, këtë mbret demon,
 Dhe hyri Meliku, drithmat e kapën
 Në gropën e errët që dukej si hon,
 Pastaj sollën, zvarrë duke tërhequr
 Dyzet gurë dhe dyzet lëkur' rregjur.
 Pastaj nget Davidi kalin shaluar,
 Goditjen e parë për të lëshuar,
 Sakaq u shfaq një grua e moshuar,
 Ishte nëna e Melikut, e veshur
 Në rroba të Mirzas, mëndafsh i çmuar,
 Në këmbët e Davidit ndenji shtruar;
 - "Mua ma jep," – i tha, - "Goditjen e par!"".
 - "Mirë" – i tha djali të moshuarës, -
 - "Pranoj, ty po ta fal goditjen e par'!"".
 Për herë të dyt' grahu kalin ai,
 Djaloshi David, ndërkohë përsëri
 Erdhi, u kruspullo në këmbët e tij
 Një tjetër grua - e bukur, trup selvi;
 Motra e Melikut ish, në trup veshur
 Petka të shtrenjta dhe të shkëlqyeshme;
 Në këmbët e Davidit kruspull u ndal,
 - "David" – bëlbëzoi – fshatar i pavler',
 Goditjen e dytë mua a ma fal?"

- “Mirë” – i tha djali – “e bukur grua,
 Po ta fal të dytën, meqë po thua!”
 Për të tretën herë kalin e shpoi,
 Dhe lutjen e askujt më nuk dëgjoi,
 Të Luanit-Mher emrin e kujtoi,
 Pastaj nxorri shpatën që vezulloi,
 Dhe me goditje vigani qëlloi,
 Dyzet lëkurë në mes i coptoi.
 Dyzet lëkurët mespërmes i ndau,
 Dhe gurët si të ish vigan i çau,
 U hap një gropë e pamasë, e thell’,
 U pluhros fytyr’ e pjekur në diell.
 Kur pluhuri u ngrit më lart akoma –
 - “Këtu jam” – u dëgjua Meliku demon, -
 - “David i Sasunit, s’kam vdek’ akoma!”.
 U çudit djaloshi David, pastaj tha:
 - “Ore Mirzamelik, fort shpresë mos mbal!”
 Meliku zërin e tij e dëgjoi,
 U rrek të ngrihej, gjaku e mbuloi,
 Në mes ish prerë ai në dy pjesë,
 Iku Meliku, kështu përfundoi

XXXI

Kjo na është treguar neve vetë
 Për djaloshin David si e vërtetë,
 Pastaj tregimi shumë qartë vazhdon,
 Që kështu, pasi vdiq i keqi demon,
 Ushtrisë së tij një fjalë i dërgon:
 - “Nëpër vendet tuaja – u tha – shkoni,
 Jetoni të lir’, kryelartë rroni,
 Në shtëpit’ tona më mos u afroni!”.
 Pastaj tregimi vazhdon e na thotë,
 Që Davidi pas vetes tërhoqi zvarr’,

Ohanin dhelparak, princin hileqar,
 Gjithçka, arm' dhe mburoja, i mblodhi mbar',
 Tokës ju kthye plot fuqi si fshatar,
 Dhe në malet e Sasunit përsëri
 Ushtoi gazi, këngët plot gjallëri.
 Më posht' tregimi të na thot' vazhdoi,
 Që pas kësaj në Sasun mbretëroi,
 Një jetë e thjeshtë edhe krenare,
 Deri sa vdiq Davidi i lavdishëm,
 Që la përmbi tokë një trashëgimtar,
 Mherin, djalin e tij që ndriste si zjarr';
 Por forca të fuqishme e shtërnguan,
 Nëpër shpellat e errta e dërguan,
 Të maleve të Sasunit, ku ai
 Rob do të mbahet përjetë, përgjithnji! ...
 O, kreshniku Mher, ti fshatar i thjeshtë,
 Pasues i të lavdishmit Luan-Mher,
 Kreshniku i fundit, fshatar i vërtet',
 Mbrojtës i njerëzve që jetojn' me nder,
 Forca shkatërrimtare, të zeza sterr,
 Në at' shpellë, në at' gropë, në at' terr
 Personin tënd të shndritshëm mbyllën me tmerr,
 Dhe në tmerr nga hakmarrja që s'vonon,
 Të shpallën ty njeri të lig dhe demon,
 Se e dinë që po dole, për ata
 Vetëm përmbysje, mjegull dhe vdekje ka...

XXXII

Kështu, pasi vdiq, u kthye në kujtim
 Brez' i kreshnikëve si Davidi trim,
 Zotëroi vajtimi, fati mizor,
 Në Sasunin e lart', në kët vend malor,
 Tek njerëzit e tij, të thjesht' dhe puntor'.

Kështu, në ëndërr u kthye, në kujtim,
 Brezi i Luanit-Mher, kreshnikut trim,
 Dhe pastaj përgjat' shekujve në vazhdim
 Në Sasunin me male pa numërim,
 Që kreshnik si Mheri më s'trashëgoi
 Raca e Ohanit dinak mbretëroi ...
 Raca e Ohanit fronin zптоi,
 Dhe për shum' vite në tokën Armene
 I ligu dhe servili mbretëroi;
 Me forcë e dhun' – fare pa dhimbsuri
 Rrëmbyen nga toka jon' çdo pasuri
 Dhe na hoqën dinjitet dhe krenari.
 Dhe për shekuj, përsëri e përsëri,
 E sunduan tokën princa të këqinj,
 Zotër Armenë dhe gjithfarë lloje,
 Fisnikë vendas me sjellje shtazore
 Dhe mbretër pa fund si bisha mizore.
 Dhe mbi kokën e njerëzve të lirë,
 Si një mbulesë të shenjtë, të mirë,
 Vuri kthetrën e egër të të ligut
 Zotit të zjarrit, kryqit dhe kamzhikut.
 Kështu fis' i Ohanit mbretëroi,
 Për një kohë të gjat' botën sundoi,
 Deri sa një dit', si yll - ai vetë,
 U shfaq nga shpellat Mheri i vërtetë,
 Dhe solli për fisin e hileqarit
 Rëniën, vdekjen dhe gropën e varrit.
 O Mher i pavdekshëm, sa shekuj t'u desh
 Në errësir' si burrë të qëndroje,
 Deri sa të vinte kjo dita jote
 Dhe të dilje si diell të ndriçoje,
 Dhe trashëgimtarëve të të ligjve
 Fundin dhe vdekjen e vërtet' t'u çojel!

XXXIII

Dhe në botën e përjetshme ku jetojm',
 Këtë histori shumë shpesh do rikujtojm',
 Të Davidit të Sasunit histori,

Në shekuj, brez pas brezi, dhe përsëri.
 Le të themi më parë mallkimin ton',
 Për Mirzamelikun, për mbretin mizor;
 Le të themi përsëri mallkimin ton',
 Për Ohanin servil, princin puthador;
 Le të themi përsëri mallkimin ton',
 Për të gjith' ata princërit tan' pa nder,
 Që neve na sollën vdekje, zi dhe vrer.

Pastaj le t'i thurrim ne himn, lavdërim,
 Luanit-Mher, viganit, kreshnikut trim,
 Davidit, djalit të tij, kreshnik me flet',
 Mherit, djalit të tij, që nuk vdes përjet';
 Pastaj gjithë popullit të Sasunit,
 Që, mbi malet e kaltërt kish jetuar,
 Një histori të till' duke krijuar;
 Iku pa gjurm', në ëndërr për t'u shndrruar! ..

PËRBALLË GRUMBULLIT MASIS

Aksel Bakuncit, mikut të shkëlqyer!

Jashtë doli ai herët që pa gdhirë,
 Pas vetes derën mbylli me ngadalë,
 Për herë të fundit pa shtëpinë mirë,
 Dhe drejt kopshtijeve mori të dalë.
 Ishte ftohtë. – Dielli sapo kish filluar të shfaqej
 Në horizontin e mugëtirës së sapozbardhuar,
 Dhe në sfondin ngjyrë zerdeli të agimit të hershëm,
 Nga shumë larg, dukej Masisi, me vello blu mbuluar...

* * * * *
 * * * * *

Në mbrëmje nuk kish fjetur. – Letrat kish grisur,
 Për një kohë të gjatë kish shfletuar fletoret,
 Ditaret, librat, dorëshkrimet, çfarë pati,
 Shkrime, të mbetura që nga Dorpati.
 Ashtu si jeta e tij e ndërlikuar, e çrregullt, e ngjeshur,
 Ashtu si mendimet e shumëllojshme,
 Mendime, që shkonin drejt brezave të ardhshëm,
 Plane, të lëna përgjysëm, apo të sapo nisur;
 Kujt do t'ja linte të gjitha këto, kujt prej nxënësve të dashur,
 Me qëllim që nesër prej atyre fletoreve
 Me përkëdheli të nxirrte fjalët e tij aq të gjalla
 Dhe me kujdes t'i dorëzonte për shtypshkrim? ...

Dhe pastaj letrat ... Ato fletë të zverdhura,
Të mbushura me një shkrim të dendur gotik;
A s'ishte vallë ajo dëshmi e ditëve të stuhishme,
E mendimeve, e punës dhe zellit të tij,
E qënies së tij të vendosur kundër luftës?
O, punë e zell plot durim i çuar dëm,
I ditëve të tua – ndihmë i jepni shpirtit;
E ardhme e padukshme dhe e sotme plumb,
Këngë plumb e jetës pa horizont!
Netëve gjatë ai kish qëndruar
Tufën e letrave të vjetra duke shfletuar;
Pluhuri i harresës mbi to kish qëndruar,
Dhe dukej sikur, në ëndërr të largët, të shkuar,
Shihte ai përsëri ditët e tij,
Vorbullën e tyre të jashtëzakonshme;
Ato fletë të zverdhura, ata libra të shumëllojshëm,
Me sa pasion ato krijuar!
Në thëngjijtë e letrave kish fjalë të ashpra,
Shkrime me tema edukative,
Diçka që për jetën e dikujt tjetër do ishte e huaj;
Kishte shkrime, të cilat, sakaq,
E quanin atë rrugë poshtëruese,
Përshkruanin rrjedhën e vështirë të aziatikut,
Dhe këshillonin me hapa të matur
Të ndiqnin rrugën e Zotit,
Një rrugë përulësie, virtutshmërie,
Me shekuj urtësie të shenjtëruar,
Që njerëzimi të bëhet si qëmoti,
I bindur, i ndershëm, dhe me frikë tek Zoti.
Ndërkaq në thëngjijtë e letrave të zverdhura,
Në rrudhat e hirit kundërmues
Papritmas bie në sy një shkrim i trashë;
Një fletë e vogël e kaltër.
Ashtu si vesa qëndron mbi lulet, si lot,
Depërtuese, e hershme, e freskët dhe e plot',

Ajo flet' e kaltër e mallëngjeu me kujtimet
 E çasteve të ëmbla, që s'i shijoi dot!
 Kujtoi. – Kur kish ndodhur? – Mos vall' kur vet' ai,
 Nisur, mbushur me ëndrra dhe shpresa, djal' i ri,
 Nga Jerevani, deri sa kish arritur në ato brigje,
 Ishte kapur nga një e pamundur dashuri?
 Nga largësitë e errta ardhur si një murg,
 Edukuar me ëndrra dhe jetë të qetë,
 Veshur me rroben e shenjtë të shërbyesit të kishës,
 Erdhi përball' teje ai, i padenj' për pasionet!
 Dhe papritmas – aq qartë, e ndriçuar,
 A thua sot po ndodhte, madje tani,
 Ju shfaq atij ajo e shkuar,
 Porsi një ëndërr, vizion i çmuar.
 Vajza qëndroi përballë tij, - me bishtaleca të artë,
 Me sytë, si kupë e qiellit,
 Si t'ish lindur hyjni me aureolë të shndrritshme;
 Pë çfarë pasioni mëkatar dhe të ndrojtur
 Ish rritur, si lule, e ëmbël dhe e paarritshme? ...
 Ishte e re, gjoksi plot sensualitet.
 Gishtat e hollë si harpë e dashur.
 Me dhimbje të pafund shpirtin ja ngarkonte,
 Figura e asaj mëkatareje, kur e takonte!
 Kur kish qenë kjo?, dje ishte, apo vite,
 Dhjetra vite më parë? .. Dhe kur kaloi? ...
 Koha pastaj si një mur pluhuri e thërmoi,
 Dhe gjithçka u zhyt në në harresë, shkoi.
 Dhe çfarë mbeti? – Kjo letër si stoli,
 Kjo fletëz e kaltër, si ëndrra,
 Ku ka shkruar ai fjalët e lamtumirës,
 Për vajzën flokëverdhe – Sharlotë Shulc.
 Një fletëz ngjyrë kaltër e hapur, sipër zbukuruar
 Me një figurë misterioze dhe të imët fare,
 Dhe me germa gotike me pendë të hollë ish shkruar
 Një varg i shkretë dhe pa talent! ...

Ja, kjo ish gjithçka. – Gjatë, gjatë qëndroi,
 Figurën e imët dhe shkrimin vështroi,
 Desh ta palosë atë letër, që ta ruante në ndonjë vend,
 Ose të prishte figurën,
 Ndërkaq e la; pranë fletëve të tjera e vendosi;
 Me fijen e fundit të vullnetit u shkund nga mendimet,
 Dhe filloi të shfletojë me kthjelltësi të errët
 Të tjerat fletë të vjetra.
 Dhe pastaj, në të zbardhur të ditës tjetër,
 Kur ora e largimit nga shtëpia po afrohej,
 Nga sirtari nxorri një fletore të vjetër,
 Që ta shihte edhe një herë, të çmallohej.
 Gjatë, gjatë e pa fletoren,
 Kujtoi papritur babanë e tij, fortesën e Jerevanit,
 Nënë, fustanellën dhe jelekun madhështor të saj kujtoi,
 Dhe pastaj të shfletojë fletoren filloi!...
 Fillimisht shfletonte ashtu, pa qëllim,
 Pastaj, sytë i ranë mbi një “bajat”^{*}
 Filloi të lexojë një copëz me durim,
 Pastaj, në mendime u zhyt – dhe deri në të gdhirë,
 Kur rrezja e parë e dritës në dhomë kish depërtuar,
 Ai ishte duke lexuar, lexuar, duke harruar, që
 Së shpejti do t’i linte të gjitha dhe kish për t’u larguar! ...
 Lexoi, lexoi gjatë. – Në nja dy vende
 Vuri re disa gabime
 Dhe me laps i korrigjoi. – Pastaj ngadalë
 Bëri të tjera korrigjime, - pastaj nën ndikimin
 E diturisë së pafund, të mendimeve të errta
 Të qënies së tij, ku mendja kish frikë të depërtonte,
 Nga shqetësimi rritej një ndjenjë frike,
 Si një dyshim i papërcaktuar dhe pa formë! ...
 Tashmë po avitej agimi, dhe ai duhej të flinte,

* “bajat” - një lloj muzike orientale melankolike, që shpreh trishtim

Ndërkaq vazhdonte të lexonte, - dhe papritmas, frikshëm,
 Nga shqetësimi një mendim i pamundur ngriti krye,
 Dhe ju ngul në tru si një toptë i çuditshëm dhe i shndritshëm.
 Çfarë thoshte ai libër dhe çfarë desh të tregonte,
 Mos vall' që është e kotë talentin e tij dëm ta çonte?
 Dhe a nuk ishte ai shumë larg nga të qënët i mirëpritur,
 Në një vend të keq pune të detyruar, dhe ai libër shkruar,
 Me gjakun e tij, me gjithë nervin e shpirtit të zhuritur,
 Me përpjekjen e fundit krijuar,
 A nuk është vallë rezultat i mjerimit dhe gabimit,
 Dhe i dëmshëm për brezat që do të vijnë?
 Me kohë këto mendime të mbrapshta e kishin lënduar
 Shpirtin e tij që s'gjente prehje; - ndërkaq, çdo herë
 Që nxirrte librin dhe rrinte duke lexuar,
 Diçka që s'i gjendej fundi ndonjëherë,
 Një gjë e çuditshme, e trishtuar
 Diçka fluturake, diçka e pakuptuar,
 I shplante shpirtin dhe fytyrën e ngarkuar,
 Ndonëse lotët rridhnin! ... Oh, ju orë të trazuara
 Të vetmisë, rebelimit, meditimit,
 Të një shpirti rebel dhe të papërkulur,
 Të një mendjeje krijuese me shpërthime të zemërimit,
 Si e një asketi të trazuar dhe të magjishëm! ...
 Dhe gjuha Armene, kumbuese, e vrullshme si stuhi,
 Në shpirt shenjtëruar me zjarrin e mallkimit,
 Dhe mendimet e pafund, përgjatë viteve thellë ngulitur,
 Vallë gjithçka është e gënjeshtërt dhe rastësi? ...
 Vallë pluhur është gjithçka, lajthitje e shpirtit;
 Dhe gjithçka, që ka ardhur në jetë,
 Ëndrrat e tija të shenjta, lotët e fshehtë
 Pa kuptim kan' qenë, si me vorbullën
 E ditëve të tij të vështira, që tundeshin në vorbull
 Si varka të vogla letre apo si ashkla duke lundruar,
 Dhe gjithë jeta e tij ish bërë një çështje e kotë,
 E çuar dëm dhe pa qëllim dhe me re ngarkuar? ...

Por jo; sido që të jetë – gjithsesi
 Nuk gënjen fëshfërima e kësaj gjuhe,
 Tingulli melodioz i këtij libri këngësh,
 Që duke prekur gurin mijravjeçar të jetës,
 Do ta plasë atë gur, atë mur shkëmbor,
 Do të hapë të paktën një shteg të ngushtë,
 Ku dituria do mund të hyjë dhe të derdhet,
 Si gjaku i pastër kalon nëpër kanalet e hapur.
 Jo, nuk gënjen gjuha; - si vërshimet e vrullshme
 Të përrenjve në pranverë para tij ajo ushton, -
 Dhe ai lexon i mahnitur, me zë të lartë lexon,
 Ndërkohë që jashtë – një ditë e re po agon.
 Por nëqoftëse nuk del i gabuar ky dyshim,
 Dhe ky libër e ka gabim? ... - Ai,
 Me shpirt të trazuar, parathënien e librit hapi,
 Lexoi nja dy rreshta dhe e kapi inati,
 Ta hidhte librin përtej tashmë ishte gati;
 Kur papritur, ju shfaq përpara syve të turbulluar
 Një fytyrë e mirë, që përballë i kish qëndruar!...
 Ish ai – mësuesi. Me fytyrë të mirë,
 I qetë, fjalëmprehtë dhe i çlirë,
 Si një mik i respektuar,
 Dhe i fortë, dhe i butë, dhe pakufisht i shtruar;
 E vështroi atë për një çast, sytë i depërtuan
 Në thellësinë e shpirtit të tij – dhe të brishtat duar
 I vendosi mbi libër në mënyrë vëllazërore
 Dhe murmuriti qetësisht: - Lëre, Khaçatur.
 Shum' i ëmbël ishte zëri, – por në të njëjtën kohë,
 Edhe i frikshëm ishte, si porosi para vdekjes,
 Dhe papritmas kujtoi ai; - në atë rrugë të acartë
 Drejt vargmalit Masis, – një herë,
 Me po atë zë, ai, mësuesi,
 Qetësoi veten, kur atë vetë një fshatar
 Dësh ta flakte nga rruga e akullit,
 Pasi ky fshatar i paditur

Ishte i bindur, se e di vetë rrugën,
 Ndërkoh' që në greminën e vet kish' arritur;
 Dhe tani, me të njëjtin zë, vendosmërisht njoftonte ai,
 Se do i qëndronte besnik zotimit të tij. –
 Dhe i qëndroi. - Me një lëvizje të shpejtë
 Mbylli librin, e vendosi në kutinë e zakonshme,
 Pastaj mblodhi letrat dhe me një vështrim
 Të hidhur – të gjatë, për të fundit herë,
 Pa letrat, kutinë, pikturat e dhomës,
 Mbylli arkën, veshi pallton,
 Kapelen e vuri nën sjetull,
 Dhe doli jashtë.
 Tashmë ishte mëngjes. – Mbi kopësht
 Kish rënë drita ngjyrë zerdeli
 E diellit Araradian – dhe nëpër mjegullën
 E kuqërreme mëngjesore,
 Atje larg, ku fillon e shfaqet vija e horizontit,
 Po zgjohej Masisi me pamje madhështore,
 Si një lojë drite, ashtu si një i largët
 Mik besnik apo vëlla.
 Natën s'kishte fjetur. – Ish i lodhur, i rraskapitur,
 Mendimet të ngatërruara, trurin të topitur,
 I lodhur ish dhe i trishtuar, - kur ndërkoh' jashtë erdhi
 Mëngjesi i mbështjellë me madhësi;
 Papritmas e ndjeu veten aq të lehtësuar,
 Dhe aq, dhe aq të freskuar,
 Sa që gjithçka, gjithçka që kish mbetur pas,
 Ju duk si një ëndërr e shkuar;
 Ju duk e ëmbël dhe e paçmuar, e largët dhe e pavërtet',
 E shenjtëruar, si kujtim i artë, ndonëse i zbeht'
 Dhe eci me hapin e zakonshëm, plot vendosmëri,
 Sikur po shkonte në punë, që kish shumë rëndësi.
 Përballë – ish fushë e pafund, ndërsa në largësi
 Dukej Masisi,

Ai vargmal madhështor, nëpër rrugët e të cilit një ditë kish shkuar,
Ish ngjitur ai vetë dhe ish mrekulluar
Me bukurinë e akullësisë së tij.
Dhe tani, mbetur vetëm,
Ai po shkonte drejt atyre lartësive të kaltra përsëri,
Drejt vargmalit të pamas' dhe të frikshëm në të vetën madhështi;
Drejt majës së lartë, të cilën banorët e saj,
Në mendësinë e tyre, si të shenjtë e kanë trajtuar;
Po shkonte atje, qetësinë e përjetshme për të shijuar! ...

LAVDI RRUSHIT, VERËS DHE EDUKIMIT TË MIRË

I

Në këto dit' të ngrohta kur toka gjëmon,
Kur ushtrit' e mëdha përplasen me zhurmë,
Kur që nga Ararati deri tek maj' e lartë
E Himalajeve, që qiellin takon,
Nga betejat që zhvillohen, kërcëllimën
E that' të armëve që vjellin zjarr dëgjon,
Me një entuziazëm, që duket qartë,
Unë ndërkohë po thurr këtë lëvdatë.

II

Unë ndërkoh' po i thurr këtë lëvdatë
Këtyre ditëve tona plot shtërngatë,
Kur në mes furtunës turma të larmishme
Shtyheshin për në beteja të stuhishme;
Shtyheshin atje në një betej' të madhe
Sipas mësimëve aq shkatërrimtare,
Të zeza, mizore, që në tokën tonë
I pastroi furtuna jon' çlirimtare.

III

O, Tetor, çlirimtar që solle fitore,
 Posi uji, që del i vrullshëm, me vërtik,
 Jashtëqitjen e jetës jashtë e nxorre
 Dhe na solle neve jetë plot, me bollik;
 Dhe na solle neve jetë me plot ndriçim,
 Me të cilat ngarkuar, tashmë papushim
 Neve po luftojmë edhe po ndërtojmë
 Ditë të dobishme, dhe ditë plot gëzim.

IV

Të tjera beteja ne kemi para nesh,
 Dhe furtuna akoma më të stuhishme,
 Ndërkaq dielli i sotëm, që përcëllon,
 Të zbresë poshtë në tokë më nuk lejon
 Nga e shndritëshmja kupë e qiellit ton'
 Asnjë kundërshtar si armik apo demon.
 Oh, të aftë jemi ne të ruajmë fort
 Këtë diellin tonë, që si zjarr ndriçon.

V

Me kokat tona të ndezura zjarr i gjall',
 Me duart tona të ashpra plot damarë,
 Me beteja të vështira jemi përball'
 Dhe sulme zulmëmadhe kemi ndërmarrë.
 Ky zjarr sot po ndez një gëzim të vërtetë,
 Dhe në botën tonë që shtrihet pa kufi
 Thesaret e prodhimeve sjell në jetë,
 Art, këngë, të korra, fruta e mirësi! ...

VI

Aha, ja përse, - ndonëse atje më tej,
 Jashtë botës sonë që s'ka të mbaruar,
 Ku horizonti i kaltërt s'ka të shquar,
 Veç re të errta, të zymta, grumbulluar,
 Aha, ja përse, - ndonëse ende kemi
 Beteja në të ardhmen për të përballur,
 Me besim të pastër e të papërlyer
 Tani unë jetës lëvdatë po i thurr.

VII

Po i këndoj këtë lëvdat' unë tani
 Rrushit tonë të kuqërrem' dhe plot shkëlqim,
 Verës sonë, të shndritshme dhe plot afsh si zjarr,
 Dhe artizanëve tanë duarfiori.
 Dhe edukimit ton' i këndoj un' tani,
 Bukurisë fisnike të edukimit,
 Që këto ditë na dhuron me bujari
 Fruta të shijshme dhe çastet e gëzimit

VIII

Me një besim të pafund të jam drejtuar
 Ty, në diell thekur, bujkut mendjendritur,
 Që përpara na shtyn duke brohoritur
 Për një vreshtari të madhe të zhvilluar.
 Të drejtohem ty, që të më udhëheqësh
 Në mendimet e mia, ashtu siç drejton
 Në të gjith' brazdat që hapim në jetën ton',
 Dhe na paraprin me mendjen tënde që vlon.

IX

Jo, ne, ish koristët, nuk drejtohemi më,
 Prej hyjneshës që thurr atë këng' të ndritur
 Muzës së muzikës, që ashtu pa peshë,
 Zbriste më përpara, në shekujt e hershëm,
 Shpirt u dhuronte kreshnikëve të lashtë,
 Lavdi u jepte kreshnikëve të lashtë,
 Dhe i nxiste ata kreshnikë të lashtë,
 Drejt një jete madhështore dhe hyjnore.

X

O, ju shekuj helenikë madhështorë,
 Kur njerëzimi, akoma ndër pelena,
 Me këng' vazhdonte përkundej e mendonte,
 Dhe me këng' mbillte në dhe bimën që donte,
 Dhe me këng' fillonte kullotat lëronte,
 Dhe ndërkohë me mendjen e vet naive
 Përpiqej, lodhej, dhe vazhdonte kërkonte
 Rrjedh'n e zez' të jetës të parashikonte.

XI

Ndërkohë fituesi vazhdonte t'i thosh'
 Olimpistit më të fundit, që në jetë
 Të ngresh, kurdoherë e kudo që të rrosh,
 Shpirtin e veprimt, fuqinë e dijes;
 Për më tepër, ti s'ke përse drejtohesh më
 Nga këngët e muzës, por veten tënde ti
 Po e udhëheq, përpara shkon syhapur
 Në gjurmët e Mendjes, që po të parapri'.

XII

Oh, prandaj lavdi i thurr Udhëheqësit,
 Drejtuesit tonë që talent rrezaton,
 Gjenisë së tij që si dielli ndriçon,
 Dhe ushtrive me hap të hekurt që ushton.
 Po të drejtohem un' ty, o, Timonier,
 Ty, me shpirt gjeniu, gjeni si pak të tjer',
 Që ndeze këtë diell-zjarr të pashuar
 Nën qiellin tonë prej erës trazuar.

XIII

Ty të drejtohem, oh, nga gjumi pushtuar,
 Por krijes' e gjall' me gjeni të pashuar,
 Që neve na shtyn vazhdimisht, papushuar,
 Drejt lartësive nga dielli ndriçuar.
 Më ndihmo, fuqi më jep, o, Timonier,
 Të të thurr lavde si diellit të zjarrtë,
 Që lëvdata të bëhet e fort', e qartë
 Për shpirtin tënd pjellor, që s'pushon ndonjëher'.

XIV

Kjo botë e gurtë sa shumë peshë mbart,
 U bë rrushi, me kokrrën e tij që ndriçon,
 Dhe vera e pastër që jetën gjallëron.
 Dhe kënga ngjiti marshin e saj triumfal,
 Mjeshtëria krijuese në pah kish dal',
 Dhe edukimi filloi ashtu pa ndal',
 Për shpirtin ngarkuar me zell gjenial.

XV

Por me këngën time s'jam duke lëvduar
 Kët' rrush të zi të shekujve të kaluar,
 As verën plot afsh të shekujve të shkuar,
 As edukimin e hershëm fort vjetruar.
 O, pasion i shekujve të kaluar,
 Që veç mbretërve botën u ke ndriçuar,
 Që skllavërin' e zezë ke kultivuar
 Dhe me edukimin fals e ke pruar.

XVI

O, qeli të errta, ndërtuar në mesjet',
 Dhe mësues të ngrysur, fytyra pa jet'
 Që me shkrimet e vjetra ende vazhdoni,
 Me librat shirit-zinj, me shkrime pa vlerë,
 Vjersha me zë të lart', me rimë të paqart',
 Lutje, dedikuar virgjëreshës së shenjt',
 Që në mendjen naive të burrit fshatar
 Pengesa të errta, të ndyra, vendosin.

XVII

O, ju murgj me veladona të vjetruar,
 Që rrushin e vreshtave keni shijuar,
 Kokrrat e shijshme prej bujkrobit prodhuar
 Dhe verën e vërtet' po prej tij punuar,
 Nga qelit' tuaja me rima pakuptim,
 Mbi verën dhe birin duke hedhur mallkim,
 Dhe njeriut të thjeshtë, bujkrobit naiv
 Ja fryni kokën me të kotin predikim.

XVIII

O, ju hartues të zinj fjalësh të zymta;
 Ti, Shnorhali, bashkë me të dhe ti, Narek,
 Ju, shkrues në pergamen' dhe mendjendritur,
 Ju – të tmerrshëm, ashtu si edhe Darehu,
 Ju – me mendje fëminore, ju – verdhacuk'
 Që për zemrën me shekuj, për shekuj pa fund
 Veç varre keni ndërtuar – këllëfe prej guri,
 Dhe për shpirtin – skëterrë, vite të rëndë.

XIX

O, diell i errët i mesjetës sonë,
 Varur në kupën e errët qiellore,
 Nga Mesdheu deri në vendin e ftohtë
 Toka mbushur plot me gur', plisa të ngrohtë,
 Dhe një popull i djegur me zjarr shkruar,
 Brenda kështjellave me gur palatuar
 Të zënë përfund, nga gënjeshtër hutuar,
 Nga fjalët e rreme bukur predikuar!

XX

Brenda kështjellave janë grumbulluar
 Parazitë të shturrur dhe imoralë,
 Armë të tmerrshme që me gjak jan' mbuluar,
 Dhe manastire mbushur plot me skulptura
 Me pikat e gjakut të skllavit ndërtuar;
 Manastire me kube mbi re lartuar,
 Mësime të errta që frymën të marrin,
 Shpirtin e bujkrobërve duke lënduar!

XXI

Nuk po i thurr lëvdatë gjenisë suaj,
 O, ju murgj pleq, predikues pa ndërgjegje,
 Që me fjalët e errta, që predikoni,
 Një popull të tërë në skllëvër e shndrroni,
 Pastaj ndërtoni me duar mjeshtërorë
 Zinxhir' të ashpër dhe të rrept' shpirtërorë,
 Dhe librat tuaj mbi të rremen shenjtëri,
 Me hymne për dritën, shenjtin plot madhështi.

XXII

Zelli dhe gjithë puna juaj shkoi kot,
 Sado të mençur ishit, gjeni dhe të zot;
 Ndërkaq nuk arritët kurrë t'ja fikni dot
 Popullit të varfër fjal'n e shenjt' që flet sot!
 Oh, gjuha e vërtet' e njeriut të thjesht',
 Nga predikimi juaj rëndë sulmuar,
 Ujin e vet të pastër posi qelibar,
 Në shtratin Armen, – ndër shekuj ka dërguar!

XXIII

Ju – oborrtarë, ju ishit – në të vërtet'
 Monumente të mësimëve të kota,
 Për jetën e armikut, zemrën dhe dritën,
 N'emër të virgjëris' së shenjt' papërlyem';
 Rrjepacakë të pasionit dhe lakmis'
 Ju, edukimit tonë sot s'i përkisni,
 Prej shekujsh burim i bollshëm i madhështis'
 Që do të shkojë pa ndal drejt përjetësis'!

XXIV

Oh, tash jo më, - sipas shkrimeve tuaja,
 Të shekujve të lashtë, por posi përrenj
 Të pastër dhe tinguj-artë të Gortanit,
 Kanë arritur vargjet e trishtimit ton'!
 Dhe fjalët e bukura të gëzimit ton'!
 Kanë arritur ninulla tip rapsodi,
 Nga vjershëtorë fshatarë dhe endacak'
 Dhe këng' popullore që bredhin prak më prak!

XXV

Lavd po i thurr tani unë rapsodisë
 Këngëve tona të ëmbla tinguj-artë,
 Që këngëtarët endacakë, të mjerët,
 Kanë kënduar në ata shekujt t'errët.
 Që në botën ton' të vjetër të rreckosur,
 Me dridhje zëri, fjalën e palatuar,
 Jo gurit të errët të manastirit, por
 Dashurisë së vërtet' ja kan' kushtuar!

XXVI

Dhe lavd po i thurr tani këngëve tona
 Bredharake, plot me fjalë bukuroshe,
 Që hymn i thurrin verës qoshe më qoshe,
 Bukurisë së kokrrave të brishta të hardhis',
 Vepër e vërtet' e djersës së njerëzis'.
 O, gjuh' e zhdërvjellët e njeriut vulgar,
 Zëri i punës që nën diell lulëzon,
 Lirë e dashurisë, gëzimit fshatar!

XXVII

Oh, gëzim i shkretë, i thjeshtë e pa shkak,
 Oh, gëzim i njeriut naiv e të thjeshtë,
 Oh, rrush i shkullur deri në të fundit rresht,
 Oh, ti, verë, nga hardhi e fundit shtrydhur,
 Që larg manastireve në t'errët ndrydhur
 Po rrjedh në ato kasolle krejt rrënuar,
 Në shtëpit' e bujkrobërve të trishtuar,
 Në këngët dhe zemrat e tyre coptuar!

XXVIII

O, bujkrobër puntorë, ju që jetoni
 Në kasolle të vjetra pa der', pa çati,
 Ose jashtë qyteteve me mure rrethuar
 Në guva të thella në shkëmbinj gërmuar,
 Me punën tuaj të rëndë dhe të shenjtë,
 Me zell të heshtur, me djersën e paçmuar,
 Dhe këndon këngët tuaja të zjarrta
 Me fjal' të kristalta, me rima të pastra.

XXIX

Me fjalë trishtimi tashmë lavd po i thurr
 Të pastrehëve, që trishtimi s'ju nda kurr',
 Këngëtarëve shetitës, që ndër shekuj
 Njëpër fshatrat tona kanë pas' kënduar,
 Ose në qytetet me gurë ndërtuar;
 Qyteteve me shtëpi ku zhurm' tjetër s'ndjen,
 Veç dashurisë së dashnorëve, që zjen
 Larg atdheut të tyre, që gjëkund s'e gjen!

XXX

O, sklevër plot talent - të poezis' sonë
 Burime të pastra, - ju, me zërin e art',
 Që duke gurgulluar arrin deri lart
 Nëpër vorbullën e poezisë sonë,
 Duke u zhytur në këngën Hovnatane
 Dhe në vjershat model Sajat – Noviane,
 Lindur si burim i vërtet' frymëzimi
 Për artin ton' të ri plot nota gëzimi!

XXXI

Oh, tek ju e kanë marr' fillesën e par'
 Këngët e popullit tonë, këngët plot zjarr,
 Këngët e arta, si dielli shkëlqimtar
 Të rapsodëve tan', me talent të papar';
 Dhe pastaj prej jush është' bërë e pëlqyer
 Ajo poezi, të cilën prej së djeshmes
 Rapsodi ynë i vërtetë i Lorit
 E shndrroi, e bëri kristal të shkëlqyer.

XXXII

Pastaj ndodhën ngjarje që sollën hidhërim,
 Këngëtarë të trishtë dhe flokëthinjur,
 Që thurrën vargje për ngjarje plot me trishtim,
 Ashtu me zë të butë, si me ngashërim;
 Por unë nënshtrimin më s'e përballova,
 Dhe, me zjarrin e ndezur të botës në flak',
 Këngë të zjarrta dhe të nxehta këndova,
 Vargje me zërin e tokës lyer me gjak.

XXXIII

Pas meje erdhën pastaj të tjer' këngëtar'
 Që vendit, tokës, gazit i këndonin mbar',
 Këngëtarë, të dalë nga jeta e re,
 Këngëtarë të punës që sjell veç hare,
 Nga kasollet ku s'hynte drit' e diellit,
 Erdhën nga minierat, erdhën nga burgjet
 Ndërtuar me gur', ku në shekujt e shkruar
 Veç për skllavëri ishte folur e shkruar.

XXXIV

Një diell i zi, i rëndë, kish zhuritur
 Për vite me rradh', deri pak kohë më par',
 Tokën tonë të gurtë e të braktisur,
 Kasollet tona ngritur me baltë të thar'.
 Mbi kokat tona – shumë zotër qëndruar,
 Armenë, të huaj, pa kurrfar' dallimi,
 Mbretër, si kafshë të egra, të tërbuar,
 Me ta dhe kryqi, kamxhiku dhe ndëshkimi.

XXXV

Si murtajë e keqe ranë mbi Armeni,
 Timurlengu, me sy mizor' që s'njeh kufi,
 Çingiskani, me të panumërtat hordhi,
 Abasid' të ndryshëm me fam' në mizori,
 Dhe mbretërit rus' me etje gjakpirësi!
 O, mbretër gjakpirës, prej ekspeditave
 Tuaja të shenjta shumë kemi parë
 Fatkeqësi të rënda, që kanë ngjarë!

XXXVI

Dhe ndërkaq bashkë me ju, bisht i pandarë,
 Nën çadrën tuaj të shenjtë janë parë
 Zotërinjt' e rëndë të atdheut tonë,
 Akoma më të tmershëm dhe më vrastarë!
 O, egërsira, në kështjella qëndruar,
 Si bisha t'egra nga kafazi liruar,
 Princër të shturrur, pa fuqi, plogështuar,
 Dhe Melikë nga etja për gjak kapluar!

XXXVII

Thjesht', pa zhurmë, rrugëve të robërisë,
 Kjo gjuhë e popullit ka udhëtuar,
 Por kur u shfaq, si diell u pa të shndrrisë,
 Dhe sot për ne është diell i pashuar;
 Tani po rrjedh, po rrjedh, si ujvara në mal
 Burim jetëdhënës, i pastër si kristal,
 Dhe unë i këndoj me rimë që rrëshqet
 Këtë këng' të ëmbël, lëvdatë të vërtet'.

XXXVIII

Lavdi asaj luftës tënde të vazhduar,
 Rimë e thjesht', që në shekuj je kënduar
 Rrugëve të popujve të skllavëruar,
 Duke çarë shtigje pak për t'u ndriçuar;
 Ke mbrritur tani deri tek ne plot shkëlqim
 Si yll i zjarrtë, si dielli krijimtar,
 Duke u ndezur flak', duke u bërë zjarr,
 Për lavdinë e të gjithë skllëvërve mbar'.

XXXIX

Lavdi diellit ton', që tani i zjarrtë,
 Po ndriçon me bollëk me dritë të artë
 Në kasollet tona duke depërtuar
 Dhe të qyteteve bodrume qorruar;
 Që ndër malet tona të vjetra, të larta,
 Është duke dërguar rreze të arta,
 Që njeriun e shtypur, bujkrobin e shkret'
 Ta shndërrojë në zotin e fatit të vet.

XXXX

Oh, ju, o vëllezërit e mi të lashtë,
 Poetë bredharak' këngësh popullore
 Skllëvër këngëtar', mendërisht robëruar
 Nga ligjet e një kohe tashmë të shkuar;
 Ja, gjuha e thjesht' e këngëve tuaja,
 Që deri tek un' ka arritur, dhe pastaj
 Duke shkuar tek këngëtarët më të rinj,
 Tashmë po kapërderdhet nga brigjet e saj!

XXXXI

O, skllëvër të talentuar, nëse shekujt
 E skllavërisë, pa diell atëkohë,
 S'e mbytën dot këtë gjuh' aq të përsosur,
 Që me rreziqe pa fund, që s'kan' të sosur,
 Erdhi aq e gjall' deri në ditët tona,
 Nën këtë diellin tonë të zjarrt', tani,
 Ku nuk ka më skllëvër, nuk ka më zotëri,
 Do rrjedh' si uj' i bollshëm në hulli të tij!

XXXXII

Dhe tani ajo po shkon rrugës që të çon
Në oqeanin e jetës që po afron,
Ku njerëzimi i gjithë botës mbarë,
Pa rende, pa klasa, të gjith' qytetarë,
Përveshur në punën që sjell kënaqësi,
Do punojë tokën e vet të pakufi,
Tokën e diellit, verës, edhe këngës,
E fryteve të mendjes dhe shpirtit të tij!

ELEGJI DHE POEZI TË TJERA

MËNGJES EPIK

Muzgu drejt në sy po më vështron
 Sot me fodullëk, diçka mendon.
 Mëngjesi shumë shpejt do të zbardhoj',
 Dhe shpirtin me shend do më ngarkoj'.
 Sa mirë është të çohesh herët
 Të shohësh muzgun tek largohet,
 Duke tërhequr dhe ngritur lart
 Tym'n e oxhakut që lartohet.
 E ndjej që ankthi po më ngacmon,
 Rrugën e zgjedhur të dij' kërkon,
 Një rrugë, që akoma më lart të çon,
 Një rrugë e pafund ... !

Dhe ti më bëre mendjehapur,
 Në të fundit pjekurin' time ...
 Dhe un' po shkoj tani syhapur.
 Ndonse e vështir' rruga ime.

Ankthi më shtyn të shoh përpara;
 Luft' e gjatë do duhet bërë,
 Që puna të qëndroj përherë
 E gjall' si diell në pranverë.

Brezat na shohin nga e ardhmja,
 Më vëzhgojn', më thon' të kem kujdes
 Një dor' e padukshme më mbron
 Në rrugën time drejt së ardhmes!
 Po ndahem prej jush me dashuri,

Çkujdesja ime e hareshme,
 Ditët e çlirta fëminore,
 Kohë e rinisë gazmore.
 Po të përshëndes ty me gëzim,
 Dhe aspak me dhimbje, hidhërim,
 O i fundmi ti agimi im,
 Mëngjesi im epik, heroik!

1929

MUZËS

Tani, përsëri, bashk' me mua je, përsëri,
 Miku im, shoku im, bashkëlufëtari im.
 Këngën tënde jam duke dëgjuar un' tani
 Atë këngë plot mall dhe dashuri pa kufi.

Tani në fjalët dhe në bisedat e tua
 Të paharrueshme, plot zemër e mençuri,
 Në këngët e tua të fuqishme, për çudi,
 Pikëllim të pastër ka dhe dhimbje pa kufi.

Çfar' jam unë tani, e di?; i dashuruar,
 Shpirt që dashuron, por pa mundur të gëlltisë
 Atë trishtim të pastër që i ngjan gëzimit,
 Atë pikëllimin tënd që i ngjan krijimit!

Me hidhërimin e thell' fshehur nga vështrimet,
Mora rrugën e udhëtarit të trishtuar,
Atë udhë të mundimshme, që kur ngjitesh lart
Dhe kthen kokën prapa, sheh rrugën e përshtuar.

Po kur e përshtoi ai gjith' këtë rrugë,
Dhe dita vallë si u bë kaq shpejt mesditë?
Ky pikëllimi i tij në mjegull nuk kalon,
Në djersë është shndrruar, që pastron dhe freskon.

Dhe duke fshirë djersën që i njomte ballin,
Ai ngjitej sipër, përsëri ecte, pa pushim,
Por në syt' tani i kish mbetur hidhërimi,
Dhe në këngën e tij rridhte lehtë trishtimi ...

Ne akoma gjatë bashk' me ty do të jemi,
Miku im, shoku im, bashkëluftëtari im.
Dhe, trishtimin e shndritshëm lëre të qëndrojnë,
Kurr' mos avulloj', mbi ball si ves' të ndriçojë.

KËNGË TË DJEGURA

Kur mbrëmja zbriti si një udhëtar i lodhur,
Dhe si re pluhuri mbi çatit' u ul shtruar,
Unë hyra në dhomë zhytur në mendime,
Dhe nxorra këngët që një mbrëmje kisha shkruar.
Unë nxorra këngët dhe lexova përsëri
Shkrime, kujtime të një shpirti të dërmuar,
Dhe u mvrenjta un' prej këngëve plot hidhërim,
Dhe prej turpit trishtimi zbriti mbi ballin tim;
Kur, papritmas, përmes vargjeve të këngëve
Shkruar nga un' një nat' nën tingujt e muzikës,
Më pa dhe me buzëqeshje paksa të mekur
Më qeshi hijshëm një grua, tashmë e vdekur.

Dhe ndërmjet vargjeve më folën mua dy sy,
 Dy sy të vdekur, posi dy shpata qortimi,
 Pastaj më pastroi ballin me dorën e brishtë,
 Dhe e zbriti mbi sytë e mi lehtë, qetësisht.
 Dhe më tha ajo përmes vargjeve të mia:
 “ – Bëhu i fortë, shoku im, shpirtin forcoje,
 At’ shpirt, lodhur nga trishtimet boshe, pastroje,
 Që të zhduket terri nga kujtimet e tua.
 Nëse kujtimi im ende i shtrenjt’ është për ty,
 Nëse do, që kujtimi im mos të të zbehet,
 Mbaje të shndritshëm emrin tënd si prej martiri,
 Qëndro shpirt-paepur, dhe luftëtar, dhe i madh!”
 O, shok i afërm, ti, miku im, motra ime,
 Gruaja ime heroike që shkove pa kthim,
 Përsëri diell ka në terrin e shpirtit tim,
 Dhe pak hare në fytyrën time plot trishtim!
 Kur pushoi zëri yt at’ mbrëmje, – qetësisht
 Unë fërkova ballin dhe nderza zjarr, pastaj
 Ja lash’ këtë jet’ heroike vullnetit tënd,
 Dhe dogja këngët që kisha shkruar një natë!

1929

KËNGA E OQEANIT

Këndo, poet, këndo, këndoje këngën e erës,
 Këndo këngën e dashurisë dhe të betejës,
 Si furtunë këndo, porsi bilbili ti këndo,
 Dhe në shpirtin tënd at’ këngë kurrë mos e pusho!

Po kujtoj oqeanin në koh’ stuhie,
 Gjoksin që buçet të ujrave të pafund,
 Humnerën që poshtë zhurmon – dhe erën e tërbuar
 Që një këngë të egër këndon duke rënkuar.
 Në këngën e saj ndihej një trishtim i pakufi,

Dhimbja e thell' e një shpirti vigan të shkalluar
 Që nga thellësit' e errta të oqeanit në stuhi
 Me dashuri të pafund thërriste pa pushuar.
 Dalë mendsh, thërriste ai një shpirt pa pushuar,
 Thërriste ai të dashurën duke rënkuar,
 Që me këngë vraponte mespërmes stuhisë
 Dhe fluturonte në pafund, duke kënduar.
 Dhe përmes tufaneve me ulurim' duke vrapuar
 Të dashurën hijerënd' duke kërkuar të arrijë
 Ajo erë e xhindosur, çuditërisht e trishtuar,
 Që nga larg këndonte një këng' fitoreje, të gëzuar.
 Ajo ishte një luftë e çmendur ndërmjet ujit
 Edhe erës, dashuri mes dy armiqve xheloz',
 Dashuri e pavdekshme e një dashnori vigan,
 Që i jep erës këngën e betejës në tufan.
 Ish këng' fitimtare e një pasioni pa kufi,
 Ish këng' heroike e një dashurie që s'mbaron,
 Dhe atë këngë fitimtare mbushur me dashuri
 Ajo er' e shurdhët e merr, drejt sulmit e fluturon.

Këndo, poet, këndo, këndoje këngën e erës,
 Këndo këngën e dashurisë dhe të betejës,
 Si furtunë këndo, porsi bilbili ti këndo,
 Dhe në shpirtin tënd at' këngë kurrë mos e pusho!

Në at' stuhi që fryn nëpër muzg si e tërbuar,
 Që porsi er' e fortë thërret duke gjëmuar,
 Të dogji ty për her' të fundit në jetën tënde
 Një dhimbje pa fund, një dashuri e patreguar.
 Të shkundi ty ajo dashuri, ashtu si era
 Që buçet dhe dallgët rrokullis me vrull të shtuar,
 Në kët' orë beteje prej zemrës sate doli,
 Siç del nga marshimi tabori i zemëruar.

Si shkrepëtim' mbi mendimet e tua ndriçoi,
 Si bubullimë kërciti një gjëmim i vrullshëm,
 Dhe t'u lartësuan mendimet, porsi oqean,
 Dhe gjëmoi dashuria jote shkrir' në tufan!

Këndo, poet, këndo, këndoje këngën e erës,
 Këndo këngën e dashurisë dhe të betejës,
 Si furtunë këndo, porsi bilbili ti këndo,
 Dhe në shpirtin tënd at' këngë kurrë mos e pusho!

Në zjarrin e pashuar të kësaj dashurie të pakufi
 Në këtë luftë të llahtarshme, në këtë betejë të shurdhët
 Le të kalitet shpirti yt, si kamë e mprehtë prej çeliku,
 Le të shkëlqejë mendimi, si mendim i lartë prej fisniku.
 Si energji e pashuar brenda teje le të ziejë ajo,
 Si një xhelozë e fuqishme le të të vlojë në gji ajo,
 Dhe do të bëhesh ti më i madh dhe do të bëhet i pamposhtur,
 Në këtë luftë i kalitur - shpirti yt thellësisht i heshtur.
 Nga emocionet, si dhe trishtimet e thella në gjirin tënd,
 Le të bubullojë ajo këngë e dashurisë së pamat',
 Dhe, duke dëgjuar atë këngë që kërkon të triumfojë,
 Shpirti yt drejt betejës me vrap le të shkoj', le të fluturojë.

Këndo, poet, këndo, këndoje këngën e erës,
 Këndo këngën e dashurisë dhe të betejës,
 Si furtunë këndo, porsi bilbili ti këndo,
 Dhe në shpirtin tënd at' këngë kurrë mos e pusho!

POETIT TË VDEKUR

Ata po thonë që ti ke shkuar
 Dhe që je mplakur, dhe je larguar,
 Që të kan' braktisur dhe harruar
 Në këto dit' të çmendura shndrrimesh.
 Por shih - po thërret dikush, e dëgjon,
 Ësht' një shpirt, që akoma ty të don:
 - Rikthehu, ore, rikthehu!

- Rikthehu, dhe kemi për t'dhuruar
 Edhe zjarr, edhe gaz e dashuri,
 Si një endacak i dashuruar
 Ti sërish, sërish kthehesh në shtëpi ...
 Ballit do rrëshqas' një flad plot freski,
 Dhe fryma e kohës do më freskoj',
 Shpirtin do mbush' me ndjenja pakufi,
 Dhe për këng' të reja do frymëzoj'. ...
 - Rikthehu, ore, rikthehu!

N'ato rrugë, në të cilat dikur
 Kalove zemërthyer dhe shkove,
 Ecën turma nga dielli pjekur
 Dhe hapen dyer të reja pafund ...
 Në tokën, ku një ditë qave ti
 Dhe u brengose në at' zjarr të zi,
 Ku ka pranver' me diell plot shkëlqim
 Dhe krismë, edhe zjarr, edhe ndërtim ..

- Rikthehu, ore, rikthehu! ...

DY SONETE
KUJTIMIT TË ARPIKUT

I

Miku im, i shtrenjti im, shoku im heroik,
Ti jetove, shkove ti dhe më nuk je tashmë,
Ndërkohë jeta vazhdon dhe mbrapsht nuk kthehet më
Dhe askush nuk ka thën' që nga lart ka zbritur posht'.

Këtu para meje përsëri lule dhe jet',
Si lulet e hapura të pranverës tënde,
Sërish përpjekje, mundime, pa rreshtur do ket',
Për të rregulluar jetën e njerëzve tan'.

Vazhdimisht, pa gjumë, në rrjedhje të përjetshme,
Si dallg' e oqeanit madhështor që s'pushon',
Gjuha e revoltës tonë tani po zhurmon.

Dhe mua më jep forcë dhe krah' luftarakë
Përsëri kjo ditë e sotme, që merr fuqi
Nga pasioni, dhe shtyhet larg në pakufi.

II

Bashk' me ty jetuam në një shekull të stërmadh,
Kur njerëzimi i tërë, me plot ngazëllim,
Si një mburoj' triumfi tani lart ka ngritur
Emrin e njeriut, që ndrit si diell n'agim.

Me shpirtrat tanë të dërmuar, të brengosur,
Një ditë morëm rrugën për varrimin e tij,
Ku si mburoj' lufte rrinin, si të ngurosur,
Anës rrugës - turma me njerëz të trullosur.

Ai s'ish mort, or shok, por një agim që u ndez,
Që u përhap përmbi këtë planet të vjetër,
Dhe ishim ne, që e përshëndesnim këtë mëngjes.

Dhe tash, duke futur në të imazhin e tij,
E ardhmja shkëlqente me të kuqen e zjarrit,
E kuqe si gjaku, si flamur i triumfit ...

NË HOLLIN E PALLATIT TË DIMRIT

Një natë të errët në këto dhoma,
 Kur stuhi e borës jasht' po tërbonte,
 Një mbret – arlekin bërë si porfiri
 Kish marrë në pyetje Dekabristët.
 Me ngërdheshje të akullt, mustaqe spic
 Shtërngonte gishtat e tyre që dridhen,
 Dhe prej syve të tij të kaltërt, ata,
 Për një çast, fat i pakthyeshëm i pa.
 Po me atë shprehje, me të cilën shpesh
 Kofshën e së dashurës të shihte desh,
 Duart mbi gjoksin e saj kryqëzuar,
 “Pestelin” të ulej kish urdhëruar.
 Syt' e kaltër shpatës duke ja ngulur,
 Ndoshta një “ah!”, thellë në shpirt ndaloi,
 Dhe tepër i afërt, me mirësjellje
 Me “Rrilevin” një bisedë zhvilloi.
 I thirri një nga një, u foli ashtu,
 “U hapi” një herë at' shpirtin atnor,
 Provoi një herë se mos ndikonte
 Me madhështin' e një mbreti përrallor. ...
 Me syt' që fshihnin zjarre të tërbuar,
 I bekon me buzëqeshje të stisur,
 Dhe prej andej për rrugë pa kthim i nis
 Drejt burgut, trekëmbëshit, drejt Siberis'.

1929, X, Leningrad

VAHAGUT

Փրկությանդ արեւ Վահագնիւ տեսար
 E patë Vahagun, diellin e shpëtimit tuaj ?
 H. Hovhanisjan

Zot i zjarrit, flakë edhe zjarr shëmbëllen,
 Eja, Vahag, eja. – Tashmë po shoh mirë,
 Që ata po gajasen dhe po zgërdhihen
 Mbi trupin tënd të zbehtë, pa gjak, të shtrirë.
 Vallë “mit” ishe ti? ... Erdhën dhe kënduan
 Një mbrëmje të lashtë rapsodët pleq për ty,
 Që ti je fuqia, zjarri edhe flaka,
 Që shpëtimi neve do na vijë nga ty.
 Dhe ne e besuam, të pirë dhe me ver’,
 Që ti do vish, me shpirt dhe me trup si Fuqi,
 Por erdhën ata, me gjak, me zjarr këtë her’
 Dhe tokën tonë të lashtë e shndrruan në hi ...
 Dhe kur zvarrisën trupin tënd të cflitur,
 Për ta hedhur ushqim për tuf’n e uritur,
 Bazat e jetës sonë ranë në humner’
 Ku akoma i dëgjon duke kërcitur ...

1916

ATILA

Топчи их рай, Аттила!

Вяч. Иванов

Nëpërkëmb parajsën e tyre, Attila

I

Nga thellësit' e shekujve prapë zgjuar,
Fushave të kësaj toke kaloj tani,
Syt' kam drejtuar nga zjarret në largësi,
Nga thellësit' e shekujve prapë çuar.

Më varrosën mua me arkivol prej ari
Një mbrëmje të largët ata hunët e mi,
Dhe asnjë mbret, askush vendin tim nuk e di,
Askush nuk luan me hirin tim tek varri.

Mbretin Atilë e kishin lën' harruar;
Dhe me kujtimin e tij shaka sajnin,
E mendonin të vdekur, ashtu kujtonin,
Por un' – ngritur jam, sërish duke marshuar!

Dhe flakët e zjarrit, kuq dhe portokalli,
Tek yjet përsëri po arrijnë tashmë,
Dhe ju kujtoj, me mua mos u tallni më,
Me mbret'n e Hunëve, Atilën perëndi.

Dhe sërish duke djegur jam, po shkatërroj,
Qytete dhe fshatra para meje rrafshoj,
Dhe këtë her', fuqin' e vërtet' do ushtroj,
Një mbrëmje të kuqe në Romë do vërshoj!

Dhe me grushtet e mi të fortë si hekur
 Kishat tuaja nga themelet do rrënoj
 Dhe para meje mbretërit do detyroj
 Në gjunj', si krimba, të hiqen zvarr', si dikur!

Ata – palaço dhe për t'u mëshiruar,
 Qorra, që qeshën, në cirk duke qëndruar,
 Kur Teodosi tha se kish ëndërruar,
 Që shigjetën e Atilës kish thërmuar.

Ata, të cilët një ditë të verbuar
 Nga vdekja ime, papritur, pakujtuar,
 Rrinin si shumë' qetë duke ëndërruar
 Për veten dhe njerëzimin e dërmuar.

Dhe nuk e dinin, që unë nuk kam vdekur,
 Që unë nuk vdes, që kam dalë përsëri,
 Që përsëri do fle, do zgjohem përsëri,
 Unë – Vdekja, Shkatërrimi, Antikrishti!

II

Sytë e mi të ngushtë shohin përsëri,
 Se si posht' thundrave të kalit tim krenar
 Po avullojn', si kujtim i turbullt, i vrar'
 Ndërtesat kristal që në ëndrra keni par'!

Hej, që nga lindja e deri në perëndim,
 Kudo do mbjell unë tani zjarr dhe rrënim,
 Unë – mbreti, zoti, vdekje dhe shkatërrim,
 Un' – kamzhiku i së vërtetës pa dallim.

Dhe le ta dinë këta zotër të vdekshëm,
 Dhe fort të mbahen ata për të fundit her'

Që un' kam dalë, do jem dhe do mbes' përher',
Unë – i padyshimti dhe i përjetshëm!

Dhe njerëzit që do vijnë, brezi tjetër,
Përjet' të kujtojn' në lutje a rapsodi,
Që në atë tok' bari më nuk do të mbij'
Ku ka shkelur kal' i Atilës së vjetër!

Dhe të mbajn' mend, që etja për të pushtuar,
Ëndrra e vjetër për të djegur, shkatërruar,
Kurrë nuk më vdes, kurrë nuk m'është' larguar,
Mbi mbretin Atil' askush s'ka triumfuar!

III

Por kur ndonjë mbrëmje, i nginjur, rri me nge,
Kur nga kjo lojë ky trup i lodhur më ngjet,
Përsëri bie të shtrihem për disa vjet,
Në gjirin e arkivolit prej ari fle.

Dhe gjigandët e mi me mendje të marri,
Pa lutje dhe pa fjalë, ata përsëri,
Varrosin në arkivolin tim prej ari,
Bashkë me mua, dhe varrmihësit e mi.

Që askush mos ta gjej' trupin tim në tokë,
Që askush dhe askurrë të mos e dijë,
Se ku është varrosur - huni Atilë,
Që e hodhi lavdinë tuaj përtokë!

Që sërish, kur nga zjarri i dheut të zi
Yjet e qiellit do t'i qahen gurit,
Gjithnjë besnik i ëndrrës së tij të vjetër
Mbreti Atilë do të ngrihet përsëri!

ELEGJI, SHKRUAR NË VENEDIK

I

Tokën e Italisë e brodha unë,
Pashë Venedikun, gondolat mbi ujë...
Vërdallosej andej ashtu i hutuar,
Poeti ynë në ëndrra harruar.
I paprekur nga shkëlqimi i harlisur,
I bukurive të tilla përrallore,
Ai me këngë një shpirt, një shpirt të vjetër,
Nanuriste, shpirtin që akoma dridhej.
Atje dielli me takime të buta
Atë det të qetë ashtu ledhatonte,
Por një brengë atë tashmë e mundonte,
Një brengë e vjetër që në shpirt i vlonte.
Me shpirtin e vjetër, me lirën e vjetër
Dhe me gishtat e tij, tanimë pa fuqi,
Vazhdon e përkëdhel një kujtim të largët;
Dhe ashtu ëmbël, ëmbël, ashtu ëmbëlsisht
Ai përkëdhelte atë kujtim të mbetur,
Dhe cili ish kujtimi? – tym edhe mjegull.

II

Ëndërronte ai atë Arpaçajin,
 Dhe Gymrinë e tij të vjetër atje larg -
 Dhe atë, që e vjetër ish, kujtim, çdo gjë -
 Atij i dukej sikur e tashme ishte.
 Ai mua më kish thënë: - larg, shumë larg,
 Ku është një fushë, fusha e Shirakut,
 Ndodhet një kasoll' e vjetër, e rrënuar,
 Që flakës së zjarrit i kishte shpëtuar.

Atje qetësisht rrjedh një i urt' përrua,
 Dhe plepat, që drejt qiellit kryet lartojn',
 At' këngën e tyre tani i kujtojnë
 Dhe kryet që tunden e shkunden papushim.
 Gjethet e thara ata po i lëshojnë,
 Kasollen e vjetër me to po mbulojnë,
 Ashtu si këngët e trishta të pasvdekjes,
 Që dënesin shurdhët dhe pa zë vajtojnë.
 Ajo është kasollja e tij. - Dhe atje
 Këngë kish thurrur, kish ëndërruar ai.
 Atje ka lule plot, gjethe të zverdhura,
 Atje ka ëndrra, dhe këngë, dhe dashuri. -

III

Ai kishte shetituar, bredhur kish ai
 Nëpër shumë dete edhe kontinente
 Dhe ngado ai kish shkuar, kudo, kudo
 Të njëjtën gjë kish parë. - Nëpër qytete
 Uzina, fabrika pa fund kishte parë,
 Dhe puntorë, të heshtur, pa fjal', mizëri,
 Puntorë në tufa mbledhur, si bagëti.
 Dhe n'ato qytete plot zhurm', pa qetësi,

Me ëndrra dhe shpresa të kota ngjyrosur,
 Turma të heshtura, memece, pa ai
 Dhe zotërinj, barkmëdhenj dhe të krekosur.
 Në jetë kish parë ai veç zotërinj
 Dhe turma plot me njerëz të vetkënaqur,
 Që janë të aftë jetën ta jetojnë,
 A thua se ata janë të përjetshëm.
 Dhe ai i urrente ata zotërinj,
 Por më tepër ato turma si bagëti,
 Ata, të cilët jeta i ka mallkuar
 Dhe në skllevër edhe robër i ka shndrruar.
 Dhe ai thoshte, përsëriste: – Mbi tokë
 Kafshë, ujk është njeriu për njerinë.
 Se ligji i jetës është i përjetshëm,
 Për të dikush është' leck', tjetri hekurosës. –
 Dhe thoshte ai: - i tillë është' njeriu,
 Dhe do mbetet i tillë, gjithnjë po ai,
 Deri sa vjen çasti dhe mendjen ja ndriçon,
 Dhe e bën të kuptojë se drejt vdekjes shkon.
 Përgjatë gjithë jetës në këtë botë
 Vetëm këtë gjë ai kishte kuptuar –
 Dhe për këtë mashtrim, mashtrim i përkryer,
 Ai kish qarë se kot kish ëndërruar.

IV

Dhe kish bredhur ai, jetim dhe i plakur,
 Në këto qytete me zhurmë ngarkuar,
 Që mbushur ishin me ndërtesa hekuri,
 Fabrika me tym të trashë e të dendur.
 Diku aty rrotull, një buldozer me zell
 Zhvillonte përreth një betejë të dhunshme;
 Një çast qetësi – një grevë kish filluar,

Betej' heroike që s'kish të pushuar ...
 Ndërkaq shpirt' i tij, përjetësisht i ndrydhur
 Në luft'n e heshtur për ndërtimin e botës,
 Zvarrisej në mesin e saj posi kërmill,
 Dhe lëvizte ose tundej si një grimcë.
 Një tjetër iluzion kish pasur ai,
 Një tjetër ëndërr, dashuri si qëmoti –
 Dhe për shpirtin e tij e dliirët qëndronte
 Vetëm ajo e hershmja. – Oh, sa do donte
 Në shtëpinë e largët të ishte kthyer,
 Të shihte përsëri përroin e vjetër,
 Ku këngët e tij në heshtje murmurisnin
 Veç ëndrra të kota dhe fjalë trishtimi. –
 Atij, ndërkaq, jeta jonë sovjetike
 I dukej e mërzhitshme dhe e gënjeshtërt;
 Frymëmarrja e saj për të ish e huaj
 Dhe gjuha e saj e ftohtë, e pa kuptim.
 Drita jonë atij i dukej e ftohtë,
 Dielli ynë – i dukej errësirë,
 Qytetet tanë – me tmerre pa fund mbushur,
 Dhe fushat tona i ngjanin shkretëtirë ...
 Në sytë e tij Tetori ynë dukej
 Një revoltë rebele e pakuptimtë,
 Kujt i shërbente ajo prurje, çfar' synon,
 Që veç një ëndërr është dhe iluzion?
 Dhe nga vorbulla jonë, dalë mbi tokë,
 Ajo puna jonë, punë prej kreshnikësh,
 Atij i dukej si një ëndërr e kotë;
 Që të shtyp nën të, e rëndë dhe e qetë.
 Si lojë fëmijësh ai e shikonte
 Rebelimin ton', betejën që gjëmonte, –
 Dhe kudo ku jetë po ndërtojnë tani –
 Ai shikon veç vdekje dhe fatkeqësi.
 Dhe forca, forca jonë e porsalindur,

Vrulli ynë vigan që jetën gjallëron,
 Atij i dukej veç një hordhi e errët,
 Një hordhi rrënuese, që veç shkatërro.

Dhe në kët' botën tonë Nairiane
 Përballja jon' me atë botën e vjetër –
 Atij i dukej ndodhi e pavërtetë,
 Pë të një çast i turbullt, i ngatërruar,
 Siç ndodh kur zgjohesh nga një gjum' i rënduar.
 Dhe ai thoshte: - Përjetë, deri në varr
 Atë kujtim do ta vajtojë si i marr',
 Dhe ditë të shndritshme kurrë s'do të vijnë
 As në shpirtin tënd dhe as në këtë botë.
 E shkuara s'ish kujtim i kësaj bote,
 Në shpirtin e mplakur, e ardhmja – gënjeshtër,
 Dhe si këngëtar i ëndrrave të vjetra,
 Vetën e kujtonte për një Nazon të ri,
 Trubador, që larg tokës së tij amtare,
 I syrgjynosur, bridhte pa fund, pa njeri. –

V

Dhe e dëgjoja atë ashtu i qetë,
 Dhe unë mbyllja sytë atëhere kur –
 Shfaqej dikush duke kënduar një këngë,
 Që është e vjetër, si vajtim i trishtë
 I këmbanave të atyre ditëve,
 Kur një kishë e lashtë Nairiane
 Bujarisht përhapte ëmbël përmbi tokë
 “Bekimin” e saj dhe “lajmin e Mirosjes ...”.
 Përballë më hapej një kube e errët,
 Ku dielli, si në fije teli varur
 Ndriçonte qytete dhe fshatra mbuluar
 Nga tym i zi dhe vdekja asfiksuese.

At' bot' pikëllimi dhe helmi mbulonte,
 Atje vetëm myshku dukej se gjallonte;
 Atje fajdexhiu dhe prifti jetonte,
 Atje ish dhe kamzhiku, që fshikullonte.
 Dhe ai përrua i qetë, si në përrall',
 Që ai e ëndërronte me aq shumë mall –
 Që kullotat ushqen me ujin që shpërndan,
 Që aq shumë i donte bariu Hovnan.
 Fushat e tjera - ... toka të thara fare
 Dhe në ato fusha – bujku-kafshë barre,
 Veshur një këmish' të rrjepur dhe baltosur,
 Shpirtin gjithnjë memec, djegur dhe shkumbosur.
 Dhe orën, atë orën në mes të fshatit
 Që jetës nga sipër si kllaçkë i qëndron
 Dhe priftin e vjetër dhe tymin e vjetër,
 Dhe lutjet me zë të Ihsanit me mjekër.
 Kurse qytetet? ... Këtu tanimë të ngjan,
 Se ndodhet boshti që gjith' jetën gjallë mban;
 Të del përpara një Barseh, o një Arsen,
 Gjysëm tregtar dhe gjysëm bankier e gjen.
 Ja, ku më del, para meje është ai;
 Fytyrën e dhjamosur jam duke ja par';
 Hundën si feçkë derri, një bark të fryrë;
 Fëmijën e tij në një gjimnaz e dërgon,
 Plot shtëpi, dyqane të mëdhenj zotëron,
 Di të hajë mirë, të pijë me masë,
 E ndërkaq nuk ngopet, më shumë dëshiron
 Të thithë djersën e turmave të pa fund,
 Të të shumëvuajturve, që në botë
 Veç punojnë, punojnë, lodhen dhe s'pushojn'.
 Ja, kush është boshti. – Dhe ndërkaq përreth saj,
 Ashtu si hëna rreth e rrotull tokës vjen, –
 Rrotullohet dhe jeta Nairiane
 Duke u kënaqur me shkëlqimin e saj ..

Me fjalën e tij të urtë dhe plot shije,
 Dhe nëpër lëvizjen e gishtave të tij –
 Prej Ujit të Bekuar deri tek Pashkët –
 Aty rrethrotullohet jeta e “kombit”.
 Aty rrethrotullohen librat, fletoret,
 Vijn’ përçark shkolla, teatri edhe kisha,
 Zotërinj, karroca plot, shilte dhe kuaj,
 Kujdestarë dhe rrogëtarë të çdo lloj.
 Rrethrotullohen aty predikatorë,
 Që sipas rrethanës, vendit edhe kohës
 Mund të jenë avokatë ose shkruer,
 Mund të jen’ drejtues, ose redaktorë.
 Ata janë udha, dhe kripa e jetës,
 Ata janë shkëlqimi i asaj bote,
 Ku që nga lart dallon, “diellon’ një “Armen”,
 Është gjysëm tregtar dhe gjysëm bankier.
 Ai është sipër, sipër, si një diell,
 Kështu e miklojn’ ata, e mburrin atë,
 Dhe ai, bujar, derdh pa kursim përmbi ta
 Mirësinë e tij, shkëlqimin e zjarrtë.
 Dhe ai atyre u ngjan vetë ligji,
 I përjetshëm mbi tok’, ashtu si dielli,
 Që dhuron ditët e kthjellta dhe plot shkëlqim
 Që u falte edhe dritën, edhe jetën. -
 Ja dhe iluzioni, thjesht optimizëm,
 Që si ëndërr përkundej në shpirtin e tij;
 Ndoshta kjo botë dukej “pak” si e errët,
 Por ... “e pastër ish dhe Nairiane”.
 Kjo jetë atij i dukej e lavdishme,
 Një parajsë plot me kujtime të ëmbla.
 Dhe ishte kjo, pikërisht, kjo ish, që ai
 Një fat jashtëtokësor po llogariste ..

VI

... Dhe po i tregoja unë atij, se si
 Po shndërroj toka jonë papushim tani,
 Dhe çfarë fuqish tashmë janë çliruar
 N'atë botë që ai kish ëndërruar.
 Dhe i tregoja për kopshtin tonë të madh
 Dhe mëngjesin e vërtet' që me gaz të zgjon,
 Dhe atë, që shpirti me dëshir' ma këndon,
 Dhe atë, që është e re dhe po afron.
 Dhe po i thoja; - Në tokë, diku larg,
 Ku bota jonë është sovjetike,
 Tashmë një jetë e re po lind për ne
 Dhe një tjetër betejë tani po vlon.
 Që atë, që ish e errët, e padukshme,
 Dhe që fshihej prej kohësh brenda në mjegull –
 Tashmë e ka shndërruar në një top të zjarrtë
 Dhe jetën ndez, si t'ishte diell i artë.
 Që ashtu si përmbytja vjen në pranverë
 Dhe zinxhirët e dimrit krejt i shkatërron –
 Ashtu ajo stuhi e largët, uragan,
 Gjëmoi në këtë të zbrastën botën ton'.
 Ashtu si minerali kur del mbi tokë
 Sipërfaqet nga cipa ngjyrë ndryshojnë,
 Forca të tjera nga poshtë po kërkojnë
 Sipër të ngjiten, nën diell të qëndrojnë, -
 Ashtu edhe stuhia e kuqe flakë,
 Që "Tetor" ka filluar të quhet tani
 Solli në tokën tonë një zhvillim të ri
 Dhe botë të reja para nesh shpalosi.
 Dhe ajo botë, ajo forca e jonë;
 Oh, ndryshe është, e paparë më parë;
 Dhe që ajo të vinte, duhej më parë
 E vjetra e mbetur pastruar nga jeta.

Kjo është' një forcë e re, për ju e huaj,
 Gjithnjë gërryese, edhe kundërshtare,
 Ashtu si përball' drurit – metali i shkrir',
 Ashtu si përball' ujit – grimca e zjarrit.
 Kjo është' ushtria jonë, e dalë nga posht',
 Nga terri pa vesh i asaj botës suaj,
 Që djersën tonë në gur e mur e shndrronte
 Dhe ne na mbetej veç gjaku që kullonte.
 Jeta jon' e errët ish në botën tuaj,
 Bodrum pa der' ish, një dimër pa pranverë.
 Erdhi beteja, i ftohti u largua
 Dhe në vend të dimrit – ne pamë pranverë.
 Neve ditët tona, agim'n e shekullit
 Tashmë prej Tetorit e llogarisim ne;
 Dhe nga dashuria fatkeqe, e pamend,
 S'mendojmë të tërhiqemi ndër male ne. -
 Dhe në zemrat tona – nuk ka vend për qarje;
 Tashmë ne i besojmë jetës që po lind;
 Neve na magjepsin puna dhe beteja
 Edhe lodhja e frytshme që prej punës vjen.
 Nëpër rrugën tënde të asaj far' bote
 Bashkudhëtar nuk ke, i vetëm udhëton –
 Kurse ne jemi shumë, ushtri e pafund
 Që tani pa u trembur ndërton, dhe ndërton
 Botën ton' të re, të shndritshme dhe të madhe.
 Dhe ne themi; - Neve jemi themeli, ne,
 I gjithë jetës dhe njerëzimit mbi dhe!
 E gjithë bota për ne është një atdhe;
 Dhe puna dhe djersa, që sot çlirojmë ne,
 Oh, do t'i dhurojë një botë krejt të re
 Atij, të cilin jeta e ka mallkuar,
 Atij që është' skllav, lakuriq dhe pa shtëpi,
 Atyre që tani pa pushim luftojnë,
 Atyre që tani punojn' të krijojnë
 Një njerëzim të ri pa dhimbje, pa horra ...

* * * * *
 * * * * *

Kënga jonë – ja, kjo është!; dhe ne tani
 Në botën tonë boshe Nairiane
 Kemi sjellë forcë, vrull, dhe vullnet të ri,
 Me qëllim që jetën n'at' bot' ku jetoni,
 Që ju po e prishni, po e asgjësoni,
 Ta rindërtojm' dhe ta rilindim përsëri. –
 Dhe të panumërt jemi, shumë jemi ne,
 Në tokën tonë jemi, kudo jemi ne,
 Dhe nga dashuria fatkeqe, e pamend,
 S'mendojmë të tërhiqemi ndër male ne.
 Tashmë prej lëkurës sonë po dalim ne,
 Tashmë të lodhur, pa gjum' po rënkojmë ne,
 Që kumbimi i zërit tonë të çmendur,
 Në Kilovatë dhe Volt të shndrrohet për ne.
 Atje ku fusha ish e shkretë, ku s'kish jet',
 Ku veç thatësir' kish dhe zjarr vdekjeprurës,
 Tani ujësjellësin ne po ndërtojmë
 Që edhe këto fusha ne t'i prarojmë.
 Atje, ku fladi lehtë të fshikullonte,
 Ku dëshiroje që i lir' të jetoje –
 Tashmë fabrika ne kemi ndërtuar,
 Me makineri që jan' duke punuar.
 Dhe çdo kilovat që atje është' prodhuar,
 Dhe çdo volt që atje është numëruar,
 Oh, ata voltë janë zëri i jetës
 Dhe kilovatët figur' e botës janë.
 Oh, në fushat tona të thara, pa ujë,
 Ku quhej triumf lëvizja e karrocës,
 Ushtria jon' e re prej burgjeve e dal',
 Atje tani dëgjon makinën kur kalon.
 Kur oxhaku furrnaltës nxjerr tym atje lart

Dhe shpërndan at' shkëndi që si zjarr xixëllon',
 Ajo është panxha, putra jon' e hekurt
 Që at' botën tuaj të vjetër shkatërron ...
 Atje, rreth nesh ende vazhdon e përkundet
 Moçali i ndotur i thashethemeve;
 Dhe sa vjet akoma do vazhdoni, sa vjet
 Mendoni se vrullin ton' do ta frenoni?
 Kujton se nga e jotja ëndërr e vjetër,
 Plot kujtime t'buk'ra, atje nuk ka gjë më?
 Oh, jo! – Qëndrojmë tanimë ballpërballë
 Në tokën tonë akoma – ne, dy botë.
 Dhe e vjetra, e vjetra – ende ekziston.
 Vjersha jote – akoma, akoma është!
 Dhe bëhet ajo e gjatë, e gjat' pa fund,
 Për sa koh' të vjetrën s'kemi shkatërruar.
 Fryma jote atje vazhdon të jetojë,
 Dikush këngën tënde vazhdon ta këndojë,
 Për aq koh' sa në jetën ton' do qëndrojnë
 Iluzioni – ky kopshti yt poetik.
 Dhe është, është, është ai tanimë,
 Është kopshti yt dhe çifti i plepave,
 Që makinerisë tonë, ballpërballë,
 Në këtë duel tani i kanë dalë.
 Dhe kjo luft' që zhvillohet pa zhurm', e shurdhët,
 Ky duel i këtyre ditëve tona,
 Oh, është' akoma edhe më shqetësues,
 Se barrikatadat e zhurmshme të Tetorit ...
 Oh, bota juaj – ende ekziston, ende,
 Akoma e ulur qëndron, mbërthyer fort,
 Dhe këngët e tua kënduar deri dje
 Akoma shumica kanë ndikim atje.
 Por ajo bot' me vdekje është dënuar,
 Dhe myshku i jetës, dhe llumi i pafund
 I kopshtit tënd, nga përroi jan' rrethuar

Dhe herë rezistojn', herë jan' larguar.
 Kur llamba elektrike të mposhtë terrin
 N'ato kasolle zhytur në errësi
 Kjo është lufta jonë përball të zbrastës
 Botës suaj të varfër Nairiane.
 Dhe kazma jonë, që dhe malet shkatërron,
 Tunele të gjat' tejpërtej duke shpuar –
 Ajo pa pushim jo veç malet shkatërron,
 Por dhe botën tuaj nga frika pushtuar.
 Shkatërron, shkatërron ajo pa pushuar,
 Duke shembur kështjellat me gur ndërtuar
 Dhe thërret në jetë breza të rinj, të gjall'
 Dhe ushtri të reja duke nxjerrë në ball'.
 Dhe po dalin, po dalin ata përditë,
 Dhe sa vjen e shtohen nga dita me ditë;
 Ashtu si metali nga fundi i tokës,
 Ashtu si përrrenjtë e vrullshëm në pranver'.
 - Ajo është vorbulla jonë puntore,
 Që po rrjedh – po vjen gjithnjë më e fuqishme,
 Që peshën e rënd' të kësaj lufte nesër
 Me shpatullat e saj të gjera ta mbajë.
 Dhe ja, po vijnë, po vijnë ata tani
 Me buçima të mprehta tokën e mbulojn',
 Dhe për më tepër këngët tona, gjithashtu,
 Plot entuziazëm, të forta tingëllojn'.
 Po dridhet toka nga kjo ngjarje e pa par'
 Dhe nga ky entuziazëm, kjo energji,
 Dhe e ardhmja jonë që shkëlqen porsì zjarr
 Tani hapet qartë para syve të mi ...

VII

Sa shumë e shndritshme duket kjo e ardhme! ...
 Parashoh se si nesër, njomur plot me ves'
 Kjo toka jonë e madhe sovjetike
 Do na shpaloset para syve një mëngjes.
 Ja, tani plot fshatra dhe qytete të rinj,
 Lidhur mes tyre me rrjet' hekurudhore,
 Dhe e përditshmja jon' tani që me mëngjes
 Mbushur me gëzime dhe hare rinore.
 Ja dhe ndërtimet e reja, shtëpi plot gaz,
 Ku dritë ka, dritë ka, dritë ka pa mas'
 Aq shumë! ...
 S'ka më tani kasolle Nairiane,
 Ku drita madhështi ish, nëqoftëse kish.
 Dhe shekuj pa fund dhe vite të panumërt
 Porsi një insekt kish jetuar njeriu,
 Ku një zot i keq nga lart qiellit zbritur
 Bekonte atë jetë gri të zvenitur ...
 Por ja doli jeta nga gjumi të zgjohej,
 Po gumëzhin dheu nga korra e drithit;
 Dhe përqark, përqark, rreth e qark kësaj toke –
 Bota e madhe është, mure ndarëse s'ka.
 Një fushë miqësore është kjo botë
 Kjo bot' është' juaja, ashtu edhe djersa ...
 Kudo përqark jetojnë njerëz në paqe,
 Paqe vëllazërore dhe të përjetshme.
 Dhe ja njeriu, njeriu që prej kohësh
 Nga plagët e vjetra trupin ka shëruar;
 Ja dhe shikimi, shpirti i tij - i qetë,
 Dhe çapi i tij – i sigurtë në jetë ...

* * * * *
 * * * * *

Ja dhe iluzioni yn' i pakufi,
 Ëndrra jon', mjeshtër. Për të do mund të thoshe,
 Kjo ëndërr është ëndërr e atij lloji,
 Sa që nuk tregohet dot me llafe boshe,
 Për të cilat oh, shekuj, shekuj me rradhë –
 Ne kemi luftuar dhe kemi luftuar.
 Dhe vazhdojmë të luftojmë. – Ndonëse ti
 Në këtë ëndërr tonën nuk ke besuar.
 Ti qëndron këtu veç duke ëndërruar
 Përrain e qetë, kopshtin e shurdhuar,
 Ku rri një qingj i urtë, që veç blegëron;
 Ndërkaq ajo këngë – nuk është kënga jon' ...

VIII

Dhe dëgjo, dëgjo, dëgjo me kujdes mjeshtër,
 Për atë që shkoi më kot ti ëndërron
 Është e kot', e kotë shpirtin ta dehësh
 Me ëndërr të kot', ëndërr që nuk ngushëllon.
 Më kot tërbohet ky shpirti yt ziliqar
 Përballë tokës sonë që tash po rilind;
 Toka jonë nuk është Roma e shturur
 Dhe vetë ajo – s'është një Nazon i ri.
 Rob i errësirës, i gënjeshtres boshe
 Ti mallkon forcën tonë të re që po lind. –
 Ti po largohesh nga ajo forc' të shpëtosh
 Dhe jo prej atyre, dhe jo nga mbretërit.
 Dhe nëqoftëse vjen në vendin tonë ti
 Dhe vazhdon të mbetesh po i njëjti njeri
 Nuk do i ledhatoj' Dielli yn' i ri

Ato këngët postmortore që këndon ti.
Akoma të pranon ajo bot' e vjetër,
Që vazhdon të përtypë myshk edhe morra,
Por ai diell dimëror i pafuqi
Si zor ta ngrohë atë shpirtin tënd tani.
Do mbetesh i trishtuar dhe i plakur ti,
Dhe në shpirtin tënd të ftoht' dimri po ai
Dhe i pashpresë dhe jetim do mbetesh ti
Si në këtë Venedikun e largët, ti ...

KAPEDAN SHAVARSHI

I

Në rrug' qetësi, errësir' e thellë ish,
 Mëngjesi pranë ish, por ende zbardhur s'kish;
 Ndërsa në bujtinë kryetar Shavarshi
 Pinte, pinte pa pushim, me mllef mbushur ish.
 Kapedan Shavarshi. – Një burrë krenar ish.
 Në fytyrë, një të çarë kame kishte,
 Që fytyrës së tij i jepte zbukurim,
 Ca më shumë, kur me nerv dhe pak i pir' ishte.
 Ajo e çarë – dhe mustaqet. – Të verdha,
 Kaçurrel, dy tufa të zjarra, dy përrenj,
 Që, rëndë, rëndë mbi nofulla i zbrisnin
 I jepnin pamjen e një “trimi të çartur”.
 Dhe sytë e errët, gjak në drit' të syrit,
 Dhe vetullat si një shuk i trashë qimesh ...
 E mbante veten – për mashkull të pamposhtshëm,
 Mrekulli, dal' nga soji mbretëror Armen.
 Shavarshi vazhdonte pinte. – I pa fjalë,
 Në krye të tryezës, si re e rëndë;
 Pinte, dhe pas çdo gote të boshatisur
 Sa vinte bëhej akoma më i ngrysur.
 Shavarshi s'ish vetëm. – Pranë tij qëndronin

Luftëtarë trima, shokë dhe në pije
 Në famën e kreut të tyre besonin,
 Pinin, pinin pa fund – dhe këngë këndonin.
 Jegor i Igdirit, i Karsit Haroni,
 David i Mushehut, Haçak nga Sakoni,
 Prej të cilëve dikur trembej vet' – Droni,
 Që sot i kish thirrur që herët me mëngjes.
 I kish kërkuar, në gjashtë të mëngjesit
 Shavarshi me çetën pranë tij të vinte;
 E dinin, që detyrë do t'u ngarkonte, -
 Ndërkohë Shavarshi - të pinte vazhdonte.
 Ngrysur rri Shavarshi. Një dyshim i errët
 Si brirët e dhis' i shponte atij zemrën;
 Në krye të tryezës, si re e errët,
 Pinte pa pushim dhe vështrimi – i vrerët.
 I kish thirrur Droni në gjashtë të mëngjesit;
 Mendonte Shavarshi, - përse i kish thirrur?
 Një detyr' të rëndësishme kam, – i kish thën' -
 Dhe e la që nga dyshimi t'ish i prirur
 Ai edhe shpirti i tij. – Përse s'i tha
 Se në çfarë detyre po i dërgonte?
 Në tru i lëvrinin me mijra dyshime;
 Mendonte – të shkonte apo të mos shkonte?
 I zihej besë Dronit? Po? Kush e njihte?
 Ish i zoti për mijra tradhtira. Droni.
 Është e vështirë të grindesh me atë.
 Nëse jo për respekt – do ta bësh prej zorit.
 Di të hakmerret. – A nuk ishte vallë dje,
 Që Shavarshin kërcënoi me shkatërrim?
 Përse? – Sidoqoftë duhej kujdes me të,
 Vrasjet ndaj armenëve ishin në veprim.
 Të ashtuqajturat masakrat Ruse.-
 Djema të kollarisur,
 Duart në doreza, në fytyra – pudër.

Nuk kanë parë armë, as edhe grindje. –
 Veç vajza lakuriq kanë parë ata ...
 Dhe pikërisht ata, ata çapaçula,
 Të aftë veç në banjo të shkojnë pa njeri –
 Duan, që në duart e tyre në vegla
 Kapedanët trima të shndërrohen tani.
 Duan të zotërojnë tokën, ushtrinë,
 Siç mëson shkolla të bëjnë qeverinë;
 Por si mund të lejojë t'i hypin përmbi?
 Grua është, apo mace ai ?...
 Kurse Droni, ky kapedan i Izdirit
 Që mbahet hero prej shpirtit të patrembur
 Droni – bashkë me ta është
 Dhe dëshiron të bëhet ministër.
 Ministër i luftës. – Mirë! Mirë!
 Po pastaj? Çfarë do të bëjë më pas ai?
 Dhe nëse, u bë ministër –
 Ka mundësi të japë gjithë sekretet.
 Ka mundësi të mbledhë gjithë Izdirët,
 T'i kapë të gjith' ata, t'i çarmatosë,
 T'i asgjësojë, trupat qenve t'ua hedhë,
 Që shtabi i tij të marrë gjith' fuqitë ...
 Shavarshit në kok' mendimet j'u bënë lëmsh;
 Koka j'u rëndua; mbushi gotën, piu.
 Në shpirt një dyshim i shurdhër që e brente
 Sa vinte shtohet, përbrenda e gryente.
 Por, Droni – ish mbret. – Jo më larg se dje
 Ai vrau dy prej djemve të tij,
 Pasi, të pirë, i kishin pështyrë,
 Mu përpara tij dikujt në fytyrë.
 E zbritën nga karroca, dhe e pështynë;
 Pastaj na doli, që ministër na kish qen' ...
 Ata djem - të pirë fare kishin qenë;
 Dhe për të pirin – ministër, e çfar' pastaj?

E pështynë dhe në karrocë i hypën,
 Në karrocën e ministrit, - o Zot, mallkim!...
 Por nuk u bë qameti, nuk u prish bota;
 Se mos ministri botën kishte shpëtuar? ...
 Por nuk ish kështu, në të vërtetë Droni
 Ish ndjerë i poshtëruar, i çnderuar;
 Në mirëbesim, në polici i thirri –
 Ashtu si s'i ka hije burrit të veproj'.
 Pastaj edhe gratë e tyre i thirri;
 Erdhën edhe fëmijët, - pastaj qetësisht
 I kishin nxjerrë ata prej dhomave jasht'
 Dhe pas shpine u kishin qëlluar ... Vetëm
 Në prani të njëfarë burri të pirë ...
 Hesht e mos u ndiej. Sekret. Asnjë fjalë.
 Ku i dihet Dronit? ... Për çfarë kushedi,
 Na mbledh që pa gdhirë kështu në fshehtësi? ...
 Njeri – Tefiku ish, vëlla i Jegorit,
 Jegori e fal Dronin? – Jo. –
 Tashmë ulur pranë tij – pinte pa pushim
 Dhe ashtu i pir', puthte shokun pranë tij –
 Haronin e Karsit. – Mirë! Mirë!
 Jegori sidoqoft' njeriu i tij është'.
 Gati-gati e kishte si vëlla, hallall;
 Po kështu edhe kur grinden.
 Hej, ky ministri yt ... Ky Droni yt.
 Hej ky kapedan trim ...
 Tryezën goditi fort me grusht Shavarshi –
 Toka u drodh.
 Goditi dhe piu. Përsëri. I ngrysur.
 Dhe asnjë fjalë nuk nxorri. Kokën
 E rëndë, mbështeti mbi duart mbledhur grusht;
 Ashtu i palëvizur – mbeti. Përçark gumëzhinte.
 Haçaku këndonte. – Vajtim ish apo këng'?
 Turqisht, ajo që Shavarshi dëgjonte, - kur?

Mbi kok' një mjegull e dendur i rëndonte;
 Në shpirt dyshimi akoma i çukiste.
 Donte të ngrihej, at' bukë të pështynte,
 Bukën prej tij ngrën'; - tryezën ta përmbyste. -
 Tashmë po afrohej agimi dhe ndërkohë;
 Ai vazhdonte të vuante, nuk dinte,
 Vërtet ta zbatonte urdhërin e Dronit?
 Deshi dhjetëshen ta nxjerrë, t'i japë zjarr,
 Por e frenoi veten; u mendua ca.
 Fundi i fundit brekë burrash veshur ka,
 Në vena – gjak ka, s'është kos – vetes i tha.
 Dhe nëse Droni është mbret. – Qoft' me shëndet!
 Por këtu ai burrë nuk mund të bënte
 Çfar' t'i thoshte mendja, çfar' të dëshironte. –
 Por mbase? – e bën kurdi i Shavarshit? –
 Shavarshi u kujtua. - Kurdi ish bashk' me të;
 Në tru ju hap një diskutim i madh -
 Ecnin nëpër fshat... mjegull... natë pa yje...
 Angullima e qenve të shqetësuar...
 Përpara – gjëja e gjallë, bagëtia,
 Marr' nga fshatrat armene, turke, dhunuar.
 Në fshatra kish rënë këmban' e mënxyrës;
 Mbulesën nga koka fshati kish larguar ...
 Tundeshin karrocat, kuajt turfollonin.
 Nëpër karroca – fëmijë, gra, ngarkuar...
 Mjegulla po tretej ngadal', porsi zefir,
 Trokëllima e kuajve porsi këngë...
 Përpara - gjëja e gjallë, nga pas – kurdi,
 Kurdi i Shavarshit; - Turma,
 Të cilat i kish dëbuar –
 Shkulmi i luftës –
 Dhe shpërndarë nëpër botë.
 Shumica prej tyre kish humbur shtëpinë, vendin,
 Familje, fëmij', nënë, baba, dhe tani -

Të gatshëm ishin të shkatërronin gjithçka
 Për një kal' të mir' apo një thes me miell.
 Kush mund t'i përballonte, kushdo mund të ish;
 Rus, turk, armen – a nuk është e njëjta gjë?
 Vetëm që gruaja urie të mos vdes' –
 Vetëm që fëmijës fryma të mos i mbes'.
 Nga Hnusiku – në Alashkert. Pastaj Karsi.
 Ftohtë dhe uri, tifo lakuriqësi.
 Sa shumë, sa shumë vdiqën,
 Nga uria ose s'u kthyen nga fronti.
 E gjithë rruga mbushur – kufoma, vdekje.
 Kush mbeti, mbeti. Më së fundi mbërritën
 N'atë tokën ruse, për të cilën ata
 Kishin derdhur kaq shumë gjak...
 Erdhën. U derdhën gjysëm lakuriq. Dhe çfar'?:
 Mbetën në tokë, krejt në qiell të hapur,
 Nga prapa i ftohti, nga para uria –
 As edhe një ndihmë, asgjë prej gjëje.
 “Vëllezërit ruso-armenë”... Ha – ha...
 I pritën – më keq se turqit, po, e vërtet!
 “Vëllezërit ruso-armenë”... “Atdhe”, “Armen”,
 Të ngopur veshët kësisoj, të sigurtë.
 Por përse i pritën aq keq, përse aq keq,
 Si të huaj, si armiq, si për mëshirë;
 Vall', armenët jan' të paturpshëm, hileqar', -
 Mendonte Shavarsh – armenët jan' të këqinj,
 Armenë të shndrruar, rusifikuar; - As
 Kan' par' luftë me sy dhe në kohë lufte;
 Dhe kjo s'ishte arësyeja, që
 Të tmerruar porsi bagëtia,
 Ata braktisën frontin, lan' Erzerumin,
 Pastaj Karsin, Alekpolin ..., medet për ju, ...
 Koka e Shavarshit vlonte nga mendimet;
 Shavarshi buzëqeshi hidhur;

Piu; dhe mendimet sërish j'u ngërthyen
 Me njeri tjetrin më keq, akoma më keq;
 Vetëm Haçaku vazhdonte të këndonte,
 Dhe hidhërimi rridhte butë, notonte...
 Dhe papritur Shavarshi - aq shpejt –
 A thua ish njeri, a thua kafshë ish –
 U përmend; - mëngjesi kish zbardhur, i freskët, -
 Kishin rrethuar fshatin e Talinit turk.
 Tashmë kish tre orë – që luftonin;
 E kishin rrethuar fshatin nga të katër anët;
 Ishte një agim i heshtur, kur
 Fshati u zgjua papritur nga një tym i dendur;
 Natën djemtë e Shavarshit
 Zjarr i kishin vën' një fshati të vjetër – dhe tani
 Nga të katër anët ata u vërsulën brenda,
 Duke shpërndarë përreth tyre tmerr, vdekje, vdekje.
 Zhurmë, krisma, qarje, trokitje thundrrash,
 Vetë, qëndruar mbi kal', në dorë mauzerin,
 Papahan pjerrët ul mbi sy, me një dorë
 Kapur fort në jelen e kalit, ecte ngadalë...
 Dhe papritur... ngriu kali i Shavarshit; Çfarë?
 Çfarë mrekullie e çuditshme, Shavarsh!...
 Nga dera përball' një ëngjëll doli, jo, një grua;
 Kalin frenoi fort Shavarshi – dhe shtangu.
 Peri e parajsës ish, nuk ish grua, jo;
 Grua të tillë Shavarshi nuk kish parë;
 Me sy të tmerruar gruaja pa përreth;
 Sytë të zinj i kish, të zinj dhe të pastër.
 Flokët e zinj derdhur mbi supe, gjoksi i hapur,
 Alabastër, bardhë si dëbora
 Shkëlqente gjoksi i saj, si dritë e agimit
 Në horizont, kur davaritet mjegulla.
 Shavarshi kish frenuar kalin, ish shtangur;
 Pamja ishte prekëse, mbuluar

Me copë lëkure të zez', kali ndën të,
 Ngritur frikshëm lart mbi dy këmbët e pasme,
 Përplaste një këmbë mbi tokë, tërbonte,
 Nga sytë zjarr, shkrepëtim', shkëndija, tym lëshonte;
 Shavarshi e dëgjoji hingëllimën e kali,
 Dhe u ngreros, fryu gjoksin, fryu, fryu, fryu...
 Pamja ish e mrekullueshme; Vetë – i mrekulluar,
 Përpara tij një grua shtat'hedhur, si shenjti Gjergj;
 Dhe sytë e gruas - mbushur me tmerr,
 Sy të zinj si nata. Dhe të dukej se ish - iluzion.
 Ishte veç një çast, që zgjati gjatë,
 Si një shekull. – Shavarshi për një çast
 Dësh t'i zbriste kalit, ta linte të lirë,
 Duka pasur frikë, se gruaja zhdukej,
 I ikën nga sytë, ç'bëhet, avullohet,
 Në mjegull pranverore, re, vesë shndrrohet –
 Dhe mbetet vetëm ai dhe kali i tij,
 Në mes të fshatit që ulëret nga tmerri. –
 Por ndodhi çuditërisht papritur, pa kuptuar,
 Një gjë e çuditshme; - Gruaja, duke gulçuar,
 Si një shkumë e bardhë, si një dallgë e bardhë –
 U shemb në tok', para kalit të Shavarshit u shtri; -
 “Mëshirë” – i thirri gruaja; - “Mëshirë o trim,
 Fati të zgjodhi të jesh trimi im, më merr mua,
 Unë të dua ty, Armeni im, Armeni trim”
 Zëri rrodhi i pastër, i kthjellët si burimi, ...
 Çfar' ishte vallë kjo? – kllapi, ethe ëndërimi?
 (I përmbytur nga djersët, kali
 Lëpinte buzët e hapura
 Dhe me zor i bindej frerëve);
 Kur papritmas përballë, nga kasollja përballë
 Jashtë saj një ushtarak doli, në dor' një kamë, -
 Pastaj kujtonte Shavarshi një klithmë të tmerrshme;
 Pastaj mjegull, mjegull, mjegull...

- S'e jap, - briti ushtaraku, - s'e jap, Shavarsh, imja është; -
 Nga duart e mia më iku bushtra e qenit...
 I ngrysur ra përmbys, - dhe shkëlqeu kama,
 Dhe Shavarshi ju duk, se ishte i pirë. -
 Dhe kujton Shavarshi – gruan e plagosur, pranë,
 Rrokullisur dhe zhytur ish mbi gjakun e saj – dhe –
 Shkëlqimin e mauzerit të tij, shkëlqim'n e tij,
 Dhe kufomën e ushtarit – para kalit të tij...

* * * * *
 * * * * *

Po kjo ç'ishte, ç'ishte kjo, ç'ishte, ëndërr ishte, iluzion, alucinacion?
 Si i marrë, mbi trupat e tyre, ngau kalin e tij,
 Dogji, shpartalloi, rrëzoi, rrënoi, rrënoi,
 E ktheu fshatin në një fushë me të korra të përgjakura.
 Shpartalloi, pa pyetur në ishin pleq, gra, vajza, fëmijë, -
 Deri në mbrëmje vonë, deri në mbrëmje vonë vrau, preu;
 Pas kësaj hëna dukej sikur në gjak notonte,
 Kurse fshati i ngjante një kufome, lidhur pas yzengjive të kalit të tij.
 Në tru kish mjegull – e kuqe, ngjyrë alle, dehur me gjak,
 Në tru i digjej trupi i gruas turke, siç djeg një plag',
 Pastaj u deh Shavarshi; dhe ujku dehet me gjak,
 Kurse Shavarshi – ishte një ujk, që kish humbur një femër –
 Një të bardhë, të pastër, të mrekullueshme, një zemër ...

Shavarshi

Grushtin e përplasi mbi tryezë, piu, dhe kur
 Fshiu mustaqet me grusht – u kujtua për jelen kalit,
 Ndërkohë Haçaku vazhdonte këndonte.

II

Tashmë nëpër rrugë po shpërndahej errësira,
 Po afrohej mëngjesi, mëngjes i turbullt pa mas', -
 Ndërsa kapedan Shavarshi
 Vazhdonte të pinte, pinte i mbushur me maraz.
 Djemtë ishin pirë. – Tatiku,
 Kish përqaftuar si një dashnor Haronin,
 Duke e puthur atë me qindra herë –
 Kurse Jegori ish duke sharë Dronin.
 Ndërkoh' Shavarshi mendonte. – Filli i mendimit,
 Që prej këngës së Haçakut ishte ngatërruar,
 Duke i sjell' ndërmend kujtimet, jetën e shkuar,
 Përsëri tek Droni dukej se kish përfunduar.
 Tashmë mëngjesi dukej se po zbardhte; – tashmë
 Si një bojë e kuqe e hapur mbi Jerevan
 Derdhej mëngjesi i turbullt dhe i mjegulluar –
 Dhe sharjet e Jegorit e përshëndesnin atë,
 Vetëm ato sharje: Në qytet akoma flinin
 Flinin një gjumë të thellë, gjumë të trazuar,
 Dhe vetë mëngjesi ishte një zgjim i sforcuar,
 Që zbriste sërish nga shtrati i pa qetësuar.
 Qyteti ende flinte rëndë, i heshtur, memec,
 Vetëm aty poshtë, para bujtinës, në rrugë
 Një zë gruaje, fëmije apo shërbyese
 Çirrej dhe dukej sikur sharronte ajrin -
 Shavarshi mendohej; Duhej të vendoste menjëherë
 Duhej të shkonte, a të mos shkonte; kishin mbetur
 Vetëm dy orë. – Dhe ai vendosi; -
 Ai do të ikë, por vetëm ai; dhe çeta,
 E tëra, do ta priste e gatshme jasht' qytetit,
 Të qëndrojë e fshehur pranë vreshtave, pastaj –
 Pastaj të bëhet e gjallë. Vetëm katër ushtar'
 Do të vinë bashkë me të që me mëngjes; -

Jegori, Haçaku, Davidi, Haroni;
 Për momentin – janë mjaftueshëm; Po të dojë
 Le të sulmojë Droni!; -
 Por kush është vall' ... dora e tij... truproja...
 Kush mund ta ndalojë? Është e mundur papritmas
 Të asgjësojë këtë apo atë prej djemve?
 Rrotulloi Shavarshi sytë e mjegulluar –
 Solli ndër mend atë pamje të përgjakur
 Në prag të godinës së policisë, në rërë,
 Pranë njeri tjetrit rënë - dy kufoma;
 Tefiku nga Izdiri, pran' tij Agasi,
 Të heshtur, përlyer me gjak; vetëm
 Mbi zverk – ca plagë të vogla;
 Me zor u dukeshin nga kurrizi... Ashtu! –
 Mbi mauzer vendosi
 Dorën e tij Shavarshi;
 Gjaku i hipi në kokë –
 E dehu...

* * * * *
 * * * * *

Erë s'ish ajo që rrugës vërshëllente,
 Por as dhe predhë që errësirën çponte;
 Bashk' me djemt' e tij në at' bujtin' tërbonte,
 Pinte Shavarshi, pinte dhe turfullonte.
 Ish ai çast, kur dorën çoi tek mauzeri,
 E nxorri, e tërhoqi; - dhe atë mëngjes herët
 Ndjellakeq, me ashpërsi këndoi mauzeri
 Këngën e gjakut, mjegullës, vdekjes dhe shfarrosjes...
 Pastaj të tjerët atij i mbajtën ison,
 Jegori, Tatiku, Haçaku dhe Sakon, -
 Dhe qyteti, i boshatisur, që ende gjumë flinte
 U zgjua i shatisur nga zhurma e armës që shtinte.
 Si përçartja e kllapisë së të sëmurit me tifo,

Si zhurma mëngjesore që i paraprin tmerrit
 Duke skicuar tinguj shqetësues;
 Ashtu dëgjohej simfonia e mauzerit.
 Qëllonin edhe djemtë – por nga dritaret;
 Pranë njeri tjetrit qëndruar, vështrimet nga agimi;
 Plumbat fluturonin batore nga shtëpia në shtëpi,
 N'atë ambient mëngjesor, që si ata i dehur ish.
 N'atë ambient të turbullt mëngjesor, plot mjegull,
 Përmbi qytetin, që si në përçartje jetonte,
 Shpirti i kapedan Shavarshit pezull qëndronte,
 I pirë, i ngrysur, i ashpër, si vetë dimri,
 Që shndrruar në stuhi bore, gjithçka asfiksonte,
 Dhe botën, jetën, gjithçka tjetër – në ethe shndrronte;
 Grupi qëllonte dhe shihte tutje, larg, - në sytë
 U dallohej gjak, mjegull, vdekje, ankth i gjakderdhjes ...
 Shpejt pastaj erdhi Shavarshi; në dor' mauzeri –
 - Shkojmë, - u bërtiti djemve, - dhe vrik doli jashtë;
 I ngjirur, i doli prej fytit zëri.
 Pastaj – mërmëritje; pastaj –
 - Jegor, - i bërtiti, - më dëgjon?; Droni na kërkon,
 Pran' vëllezërve në qiell të na dërgoj' dëshiron, ...
 Dhe mauzeri i Shavarshit përsëri gjëmoi –
 Këngën e shkatërrimit, vdekjes, gjakut këndoi.
 I tmerrshëm dukej Shavarshi, me mauzer në dor',
 Duke u lëkundur, shkonte ai nëpër mjegull;
 Nga pas – djemtë e tij, të gjith' – me armë në dorë,
 Të gjith' – ashtu si ai – të pirë. Në rresht të par'
 Çapitej, kërcënues, vetë ai, krah për krah
 Me shokët – ecte; shpirti flakë i kishte marrë;
 Pastaj një dridhje e fortë atë e përfshiu;
 Shpejt koka i erdhi në vend, shpirti ju zbraz –
 Pikërisht atje, në trotuarin e rrugës. – Djemt'
 E kishin kapur dhe e mbanin atë. – Në rrugë,
 Dhe tashmë kënga e mauzerit ishte mekur, –
 Vetëm një gërhimë e rëndë ajrin gërvishte. –

Dikush, rënë aty afër, dukej si i vdekur;
 Grua ishte, burrë, fëmijë? – nuk dihej ç'ishte,
 Dhe përse ndaj lindjes së diellit të Nairi
 Duke gërhitur ishte drejtuar ai fatzi?
 U qetësua Shavarshi. – Dhe kur,
 Duke fshirë mustaqet, kaloi para tyre,
 Dy fëmijë si të lajthitur,
 Me sy të çaplyer, çakarritur, –
 Si qen të uritur, që bredhin fushave,
 Me barqe të fryrë si gratë shtatzëna,
 Me duar porsi kthetra të vëna
 U vërsulën mbi të vjellat e Shavarshit,
 Dhe filluan të lëpijnë makutërisht,
 Të rënin përmbys në trotuar, qenërisht;
 Dhe në syt' e tyre dallohej uria,
 Shtazarake, e pakufishme, uria...

* * * * *
 * * * * *

Ecte nëpër rrugë kapedan Shavarshi,
 Nga pas – vinin djemt', të pirë edhe ata.
 Tashmë po zgjohej qyteti i përgjumur,
 Mëngjes i zakonshëm po shndërrohej agimi.
 Nga dyert njerëzit po dilnin një nga një
 Ecnin pa folur, në fytyra shqetësim. –
 Në trotuar, me grupin e tij, Shavarshi
 Shpërndante rreth vetes frikë, ankth, drithërim.
 Dhe papritmas – sërish mauzerin nxorri,
 Të parin që hasi me britma e mori;
 Shpejt ktheje fytyrën, turirin nga muri,
 S'e sheh, po eci un' në trotuar – po un'! –
 Po ecën Shavarshi. – Djemtë të zbavitur
 Qeshën me të lart', u dallua Haroni, -

Njeriu me të shpejt' u kthye nga muri,
 Dhe kaloi Shavarshi, sytë skuqur - gjak.
 Dhe pastaj – çdo njeri që rrugës takonte
 Urdhër i jepte nga muri të shikonte;
 Në të gjith' fytyrat veç frikë lexonte
 Dhe kjo për të nderim i madh do të thonte;
 Dhe për këtë shkak – tepër krenar ish ai.
 Përgjat' gjithë rrugës që ai përshkoi,
 Për deri sa hasi në një njeri,
 I cili fytyrën ta kthejë nuk denjoi ...
 - Fytyrën, - thirri Shavarshi, - nga muri shpejt,
 Në mos po surratin tënd tani ta shqyej...-
 Por ai njeri i çuditshëm
 Nxorri mauzerin – dhe përballë tij qëndroi.
 Shavarshi u hutua , mos ishte ëndërr, kllapi, -
 Deshi të tërheqë këmbëzën e mauzerit,
 Kur papritur nga pas një dorë e rëndë
 E goditi fort me grusht Shavarshin.
 Shavarshi rënkoi, mbi trotuar u lëshua;
 Rruga ju lëkund para syve, ju errësua;
 Dhe ju duk Shavarshit për një çast, se ai burrë
 Fort ja shtërngoi trurin me një darë hekuri...
 Dhe zërin e mauzerëve të djemve të tij
 Shavarshi s'e dëgjoi më, dhe nuk ndjeu aspak,
 Se si Jegori, papritur - pakuptuar,
 Ra përmbys përmbi të - porsi gur rënduar .
 Nuk pa Shavarshi as atë, se kush më pas,
 Nga të mbeturit e çetës, atë e tërhoqi;
 Atij veç i dukej, se dikush me hekur
 Po i digjte veshin.
 Dhe vetëm në shtëpi, kur sytë i hapi,
 Dhe u përmend pak – e kuptoi se kush kish qenë
 Njeriu, të cilin rrugës ja kish sjellë fati;
 Ish kumbari i tij i madh – kapedan Simbati.

VIZIONI I VDEKJES

Kujtimit të pavdekshëm të akademikut Tamanian

Sa shumë i ngjan çast i vdekjes kandilit që po shuhet

* * * * *
* * * * *

... Kapakët e syve, mbrëmë, kur ashtu ngadalë ju kopsitën –
Të kapur nga flak' e kaltër e shkëndijës së fundit të trurit,
Të dukej sikur ai të kish parë një qytet plot me diell ...
Ja dhe harta e qytetit, që me at' sahatin diellor ngjan,
Punuar në mermer të pastër në qoshe blu ngjyrosur,
Sheshe të gjera, rrugica pa fund, plotësisht tendosur,
Ndërsa në qendër një altar graniti që në qiell kryet mban.
Në një çast madhështor, që u duk sikur zgjati me shekuj,
I vërshuan në tru – në zemër, si shpërthime që ndriçojnë',
Rreshta kollonash pa fund, tarraca, shkallë të mermerta,
Dhe lulishte të praruara, shatërvanë që këndojnë' ...
Kulla ngritur lart në qiell dhe qemere të harkuar,
Korniza gdhendur, dritare me delikates' punuar;
Dhe mermere me ngjyrë trupi, dhe granit rremba-rremba,
Dhe gur shtufi plot me lule dhe bazalt i kaltër i latuar ...

* * * * *
* * * * *

Drejtoi dorën që i dridhej nga i kaltërti iluzion,
Aq shumë afër ishte, aq shumë – gati për ta prekur tani –
Por papritur ju rëndua dora gjeniale dhe e shkathët,
I ra poshtë – mbi gjoksin e thatë... heshtje. Vdekje.

PA TITULL

Na ish një kritik. – Dje, me gojën që shkumë i lëshonte,
Lëvdata më thurte dhe armiqtë e mi shkatërronte,
Ndërsa sot i bindur është se së shpejti do të vdesë
Mbi vargjet e tij heroike, duke më lajkatuar.
Eh, le të vdesë, mbi ç'do lloj vargu që ka dëshiruar,
Veç – të vdesë...

1919

MUZËS

Fillimisht, një vajzë e thjeshtë na ishte ti,
Që përpara më dole në të vështira dit'.
Kur mbi kokën time binte një i lehtë shi,
Dhe në jetën time nuk kishte zjarr të shenjtë,
Dhe rrallë shkëlqente edhe e hënës drit'.

Më përkëdhele ëmbëlsisht, më ledhatove,
Si dritë e hënës natën vajzën ledhaton,
Ëndrrat edhe shpresat e shpirtit më këndove,
Lira t'u bë e pafuqishme dhe më s'këndon
Dhe u thye, siç thyhet shelgu kur e rëndon.

Si njeriu që jep shpirt, e zbehtë ishte ti,
Dhe qepallat s'dinin të qeshnin, të gëzonin;
Të trishta i kishim ledhatimet un' e ti,
Si dritë e hënës ish e jotja dashuri,
E zbehtë, e trishtuar ish, në të s'kish zjarrmi.

E ku ta dija n'ato dit' të trishtueshme,
Se në venat e tua pa jet', kush e dinte,
Në ato barrikatadat e pakalueshme
Mbrojtur prej grave luftarake të lavdishme
Gjak i përvëlur heroik të ziente.

Që gjatë ditëve ti do çelësh përsëri,
 Ashtu si lulja ndën diell çel dhe lulëzon,
 Që tër' këngët e lirës tënde deri tani
 Të mbushura paskan qen' veç me trishtim të zi
 Të ditëve të vështira, plot me asfiksi.

Bashk' me mua siç duket do të vdisje dhe ti,
 Prej shiut rraskapitur dhe prej mallit djegur –
 Po të mos kish shkundur ajo furtun' me furi,
 Dhe të mos kishte përcëlluar ajo stuhi
 Fytyrën tënde të pastër, plot zjarr jetësor.

Papritmas u shfaqe me vrull të madh, e hijshme,
 Ti, përpara kopshtit plot me bimë harlisur;
 Mbushur me afshin e ditëve të stuhishme,
 Në dor' borinë e betejës së lavdishme,
 Dhe u ktheve në aq e re dhe e panjohur

Ditët e shkuara, të vjetra, mallkove ti,
 Aq pa zjarr dhe aq të vdekura, aq pa lavdi,
 Dhe, së bashku me predhat lëshuar, me furi,
 Si një amazonë e kuqe, plot energji
 I re boris' për përplasje, për betejë, ti.

Në ato orë e bukur si yll shndrisje ti,
 Si marsh luftarak, dhe e tmerrshme, dhe e hijshme;
 Brenda meje si gaz kënga jote vrullonte,
 Dhe deri larg kjo këng' oshëtinte, kumbonte,
 Posi kënga e fitores së madhërishme.

Ti ishe e re, vetë rinia ishe ti,
 Në damarët e tu vërshonte gjaku i ri;
 Dhe këndoje ti e qeshur dhe e gëzuar,
 Dhe zëri yt me besim gjithnjë të pashuar –
 Gjëmonte gjatë betejës së paharruar.

Dhe ashtu e re, e qeshur, plot gaz e gëzim,
 Në fushat e zjarrta bashk' me mua kalove,
 Këndove pa u lodhur, këndove pa pushim,
 Këndove pa u shuar, me zell dhe s'ndalove,
 Deri sa beteja pushoi ndër llogore.

Kënga ime, lira ime, gruaja ime,
 Si diell mbuluar nga mjegulla e kohës,
 Ti e sinqertë ishe me mua, si motër,
 Ti ishe e shndritshme dhe e pastër si dritë
 Të pështyva, mbase, në fytyrë një ditë ...

Një natë të errët të tradhtova unë ty,
 Një të dashur të ftohtë vendosa të kërkoj,
 Që ëndrra të hekurta mua të më këndoj'
 Ca këngë pa shpirt dhe pa pasion, dhe mua
 Në një botë të re, të hekurt, të më dërgoj. –

Frymën tënde të shndritshme, të pastër, të gjallë,
 Dëshirova unë me betonin ta ndërroj,
 Dhe shpirtin në një rrotë çeliku ta shndërroj,
 Fytyrën ta kthej pa kthim nga ty, dhe si poet
 I botës pa pasion të shndrohëm, të jetoj.

N'atë vrull të zjarrtë fëminor zgjodha që ti
 Shoqja ime e jetës të ishe, s'e zgjata,
 Dhe kënga m'u shndërrua pa shpirt dhe pa fuqi,
 Dhe në burgun e sendeve unë humbata;
 Dhe kokën ma mbuloi një mjegull e ftohtë.

Dhe, me zemrën thyer nga njeriu dhe toka,
 U enda unë pa shtëpi, edhe pa gjumë,
 Gjaku m'u shndërrua në raki me shije gjaku,
 Dhe zellin dhe mendtë i humba dhe më shumë;
 Dhe pastaj kalova në një rënie pafund.

Në jetën time s'munda unë ta përballoj
Emrin tënd të shkëlqyer si flamur, dhe kokën
Një errësirë e pakëndshme ma mbuloi,
Dhe kuptova që je ti, e dashur e vyer,
Që më ndjek me dashurinë e pashpërblyer.

Dhe ulëriva un', si kafsha kur jep shpirt,
Kur vdekjen pranë ndjen dhe nga tmerri ulërin
Drejt teje zgjata duart unë me përmallim,
Se malli më pushtoi, i thelli pikëllim,
Për frymëmarrjen, zjarrin dhe afshin tënd në vlim.

Si ai që jep shpirt, ajër duke kërkuar,
Kokën vendosur në jastëk me arom' gjaku,
Ashtu në prak vdekje dhe i djegur prej mallit,
Me zjarr dhimbjen e shpirtit duke e pastruar,
Prita rikthimin tënd, mbeta duke shpresuar

Këtu do të rikthehesh ti tani përsëri,
Nëpërmjet një rruge me shumë vështirësi;
Me vete në dorë një lirë të rëndë mban,
Përkrah meje qëndron si më parë, por tani,
Më e vendosur dhe më kryelartë je ti.

Dhe nuk je aq e shkujdesur dhe e lehtë ti,
Si ajo Amazon', që kam njohur në rini; -
Ndonëse me shpirt e palodhur je përsëri,
Prej kokës tënde kurrë nuk është larguar,
Porsi fantazëm – një shqetësim i tërbuar.

Tashmë luftë ka rreth teje përsëri
Dhe më tepër armë do nevojiten,
Dhe për të gjithë këtë luftë tani
Armë të reja do të farkëtosh ti.

Dhe duhet akoma më e vendosur të jesh,
Më e vëmendshme, dhe më tepër kujdes të kesh.

Do këndosh pa u lodhur dhe papushim tani,
Me fytyrën dhe ballin me djersë njomur ti, -
Dhe, ashtu si plugu në arën plot me gurë,
Njeriut të sotëm mendjen do t'ja plugoni,
Deri sa të vij' ora që në sulm të shkoni.

Dhe kur të vijë ora – përsëri, përsëri,
Si në të shkuarën grat' komunare dhe ti –
Me lirën, harpën e shtërngatave në dorë,
Me këngën madhështore të sulmit në buzë
Në rradh' bashk' me mua e patrembur do qëndrosh.

Dhe kur të bie, nga zemra ime qëlluar
Do vdesësh bashkë me mua, buzagaz, e qet';
Do të ftohet lira jote duke lënguar
Përpara vdekjes për herë të fundit në jet',
Përshëndetje të ardhmes duke i dërguar.

HOMO SAPIENS

I

Në Qershor të verës së vitit trembëdhjetë,
 Në qytetin e Nairit në një rrugicë të qetë
 Po kalonte, me shqetësimin që i dukej në fytyrë,
 Një djalosh rreth moshës gjashtëmbëdhjetë. –
 Vinte i pakët. Trup mesatar. Shpatullat e ngushta.
 Flokët kaçurrela i kish, ballin e zbehtë.
 Një këmishë sateni të zi mbi trup ngjeshur,
 Të dalë boje, të paktën tre vera veshur.
 Mbi kokë një shapkë shkollari me fije të verdha qepur
 Që tufës me kaçurrela të dendura i rrinte e ngushtë.
 Ai ecte kokëulur, çapitej ngadalë,
 Në ambientin indiferent, porsi një kalë.
 Ai doli nga shtëpia. Ishte mesditë.
 Pak më vonë u duk i jati tek vinte për të drekuar.
 Ai s'e donte të atin.
 Ndërsa për të atin i biri ish kthyer në enigmë.
 Babai. – Kujtoi i zemëruar. – Dje ai,
 Kur vetë u kthye në të ngrysur në shtëpi –
 Uluriu dhe shfryu gjatë. – Pastaj vendosi kushtin,
 T'i nënshtrohej provimit përsëri ose të mos vinte më në shtëpi.
 Djalit ju drodh shpatulla mekanikisht,

Kujtoi shkollën, babain, pamjen e ngrysur, -
 Vetën tek qëndronte përpara tij kokëulur,
 Me turp, dhe lot që i rridhnin në fytyrën plot pluhur ...
 E largoi mendjen nga babai, psherëtiu -
 Dhe e la çapitjen. - Vështrimi i tij
 Për një kohë të gjatë u ngul mbi rrugicë. Po flinte.
 Ngjyer me shafranin veror,
 Rrugica ishte përhumbur në gjumin e vet.
 Rrugica... Dy rradhë shtëpi njëkatëshe,
 Te verdha, gri, rozë, përsëri e verdhë.
 Ndërsa në mes traseja. - Me pluhur, e ngushtë,
 Si rrugët fshatareske të sajës.
 Herë-herë kalonin njerëz nga trotuari,
 Ecnin ngadalë dhe hynin nëpër shtëpi.
 Dhe përsëri shkretohej trotuari.
 Zagushi. Pluhur. Qetësi. -
 Rrallë nga ndonjë dritare ose nga ndonjë shtëpi,
 Jashtë dukej për një çast një kokë gruaje,
 Që i thërriste komshijes përkarshi,
 Dhe përsëri rrugica binte në gjumë. Qetësi.
 Djali ecte ngadalë, pa vështruar
 Çfarë kish përçark. - Këmbët mekanikisht
 E çonin atë përpara. - Për të
 Rrugës s'kish asgjë për të admiruar.
 Ai po shkonte drejt kopshtit. - Nën sqetull
 Mbante një libër. - Mos u tmerro,
 Lexues. - Mbi kapakun e librit
 Shkruar ish: "HOMO SAPIENS". -

II

Ai lexoi për një kohë të gjatë ndenjtur në hijen
 E atij lisi të vjetër, në trungun e së cilës,
 Verën e vitit të kaluar kish gdhendur me thik'
 Një dashnor i përvëlur emrin "Arpenik".
 Ai lexonte i pa shqetësuar, duke i përpirë
 Faqet, kapitujt. Njera prej faqeve të librit -
 Titanike, a thua vetëtimë po shkarkonte,
 Që po ja digjte shpirtin, pasionet e tij.
 Koka po i ziente. Shpirti po i dridhej.
 – Dëshironte që të dilte jashtë, të fluturonte; -
 Me nxitim i kthente fletët
 Dhe lexonte, lexonte, lexonte.
 Nuk kish kopësht; Bota për të kish avulluar; -
 Kopshti në të pavërtet' ishte shndrruar;
 Kish një grua, kish një njeri të talentuar.
 Ish veç një botë e trishtuar.
 Dhe ndodhte të ish një shpirt i pafajshëm. Dhe një tru
 Akoma i padjallëzuar, i kthjellët, i pastër.
 Një fëmije të shkretë provincial i qëllonte
 N'atë qytet të shkretë Nairian të jetonte.
 Ai vazhdonte të lexonte. Thellohej pa kthim
 Në vorbullën e ëndërrimeve. – Nga faqet e librit
 Një burrë vigan atij i shfaqej në përfytyrim,
 Në shpirtin e të cilit, mendimet, dëshirat
 Ishin të fuqishme, shkatërrues të gjithçkaje që synon
 Të jetë më e lartë se ambienti i mjerë që e rrethon,
 Ashtu si nga moçali duket – Elbrusi, - dhe si një mjegull
 Ngjyrë rozë në shpirtin e tij tani
 Po përhapej një pikëllim i pakufi...
 Ai lexonte si i babëzitur – dhe vazhdonte, me guxim,
 Tashmë edhe vetë në ato rrugë të "madhërishme".
 Dhe i dukej sikur në kokën e vet

Shkëndijonin vetëtima, - dhe në shpirtin e tij
 Zjarre ndizte një grua jo e vërtet',
 Një vajzë e jashtëzakonshme... i pangopur nga faqet
 Vazhdonte lexonte pa fund, deri sa u lodh.
 U ndje pak i uritur, por në xhep...
 Gjithsej kishte... veç dy kopekë.

III

Tashmë ishte mbrëmje, kur ai, i rraskapitur,
 E vendosi librin mënjanë. – Vështroi përreth
 Rrugica ish e shkret'. – Me një lëvizje të papritur,
 Të denjë për një gjeni, fshiu ballin e dirsur –
 Dhe mori të dalë nga rrugic' e boshatisur.
 Një dyqan i vogël ndodhej atje, kopshtit përkarshi,
 I cili shiste bukë. – Bleu një çerek kile
 Dhe duke e futur në xhep, u kthye përsëri
 Në atë rrugicë të shkretë. – Vështroi përreth –
 S'dukej këmbë njeriu. – Priti dhe pak, s'pa njeri –
 Dhe filloi të hajë fshehurazi. – Në mendje
 I shfaqej akoma ai, mbinjeriu gjeni. –
 Mbrëmja zbret me shpejtësi, në kopësht vjen Nevarti...
 Me nxitim përfundon "të ngrënë". Me një lëvizje
 Mekanike fshiu ballin e dirsur përsëri ...
 Dhe papritmas mori vendim, që duhej të shndërrohej
 Në një poet të talentuar, ai, vet' ai.
 Papritmas ai vendosi përfundimisht. –
 Më pas brodhi nëpër kopshtije qetësisht,
 Dhe paskëtaj hyri në një klub, ku disa
 Studentë po luanin bilardo, të pir'.
 Duke u ngritur prej andej dalëngadal'
 Kur pas pak ndodhej jasht' në rrugë përsëri –
 Tashmë lulishtja ishte mbushur. Pa përball', –

Nën hijen e pemëve po kalonte ajo vajza, -
 Vajza e ëndrrave të tija, mbretëresha e tij,
 Nevarti i tij i jashtëzakonshëm... U afrua,
 Provoi të fjalosej pak me të, pasi kërkonte
 Me idet' e tij të shkëlqyera ta mrekullonte ...
 Por vajza atë s'e përfilli,
 Një herë kokën nuk e ngriti ...

* * * * *
 * * * * *

Më pas ai djalë u shndrrua në poet,
 Dhe shkroi at' novel', që ju po lexoni...

DJALI ME FLOKËT KAÇURRELA

Sytë e lodhur i kam mbyllur për një çast
 Dhe jam duke parë - aq qartë, aq qartë
 Një pranver' që po vjen, me një dit' të shndritshme,
 Një qiell të kaltërt, dita fort e zjarrtë.
 Dielli tashmë është ngritur pak më lart,
 Dita vjen me tinguj, porsì një organo,
 Dhe nga qiell i kaltërt, i kaltërt pa mas',
 Duket sikur derdhet këngë pa fund dhe gaz. –
 Rruqa mbushur me pem' frutore të çonte
 Nga Erevani i Ri drejt Araratit;
 Si kan' rrjedhur vallë gjithë këto vite
 Deri në kët' dit' të bukur pranverore?
 Në të dy anët e rrugës së madhe, ja,
 Tashmë shtëpi, rrugica dhe punishte ka,
 Lulishte të gjelbërta, pemë me bollëk, -
 Po kush vallë i mbolli të gjitha këto?
 Shtëpit' shtrihen deri larg pran' njera tjetrës,
 Punishtet, po ashtu, varg njera pas tjetrës,
 Nuk ka tym, as pluhur, as drit' nëpër shtëpit' –
 Veç njerëz plot dhjam, me fytyrë që u shndrrit.
 Duke dal' nga qyteti tashmë i zgjuar
 Nëpër rrugën e gjerë me pem' mbuluar,
 Duke mbajtur në dor' një flamur që skuqon,

Çeta e pionierëve po marshon.
 Përplasja e këmbëve të tyre ushtonte,
 Daullja me ritmin e hapit gjëmonte,
 Ecnin me hap të sigurt', me rradhë ngjeshur
 Me sy të kthjellët, me fytyrë të qeshur. -
 Ata kalojnë varg nëpër xhade, pastaj
 E ndërpresin atë rrug' me asfalt të zi,
 Dhe drejtohen të shkojnë pran' asaj lugine
 Ku i zhurmshëm rrjedh Zanguni plot gjallëri.
 Zanguni plot gjallëri për poshtë vrullon,
 Me ujin e pastër që pa fund gurgullon,
 Por atje tani – veç një mur-gur i vjetër
 Dhe gurë, rënë në mjedisin e gjelbër. –
 Gurë të vjetër, prej kohësh të harruar,
 Pa emër, pa shkrime; gurë që flen' atje,
 Dhe ku mbretëron një e brishtë qetësi
 Dhe kujtimi fluturon në përjetësi.
 Nga lartësit' e kaltërta qielli qesh,
 Dielli me tinguj të pafund depërton,
 Dhe çeta me hapin e shkujdesur marshon,
 E dehur nga zjarr' i diellit që gazmon.
 Hapi i tyre me forcë dhe qart' gjëmon
 Daullja me një tingull të trash' bubullon,
 Dhe mbi sytë e fëmijëve po lodron
 Rrezja e diellit që pranverën gëzon.
 Pran' atyre gur've të vjetër memecë
 Me brohorima gazmore kalojnë ata,
 Dhe jeta u buzëqesh, dhe u thot' pastaj:
 Pranvera ju thërret me një mall të paskaj!
 Ata marshojnë. – Dhe nga grupi i tyre,
 Me sytë fiksuar mbi gurët e qetë,
 Papritmas u nda dhe pranë gurëve del
 Një djalë sykaltër dhe flokë kaçurrel.
 Shallin e pionierit lidhur në qaf,

Këmbët deri tek gjuri imcak zbuluar,
 Ballin e lartë, sytë plot drit' ndriçuar,
 Pantolla të bardha, këmishë të kaltërt;
 Vështroi me sytë e pastër, të shndrritshëm,
 Gurët e varrezave për një çast ai,
 Pastaj gërvishi pak pluhurin e ngjeshur
 Që ndodhej mbi një gur të vjetër ngjyrë hi.
 Pa pastaj nga posht' vetullave harkuar
 Gurin që nga pluhuri ishte mbuluar...
 Mbi gur: – “Jeghishe Zarenc, Poet, lindur në
 Qytetin Maku” – një dorë kishte shkruar.
 Me sytë e hapura fort po lexonte,
 Dhe qeshte, a thua se diçka kujtonte,
 Mblodhi pastaj një copë stofi jeshile –
 Dhe shkoi të ndjekë shokët, të marshonte.
 Duke qeshur me zë të lartë dhe gazmor,
 Ai i bashkohet shokëve përsëri –
 Dhe, si përjetësim i kohës së shkuar,
 Ka mbetur në fushë një varr i rrënuar...

* * * * *
 * * * * *

E dëgjon, atje është varrosur shpirti im,
 Shkele me hapat e tu, bëje të ndrijë,
 O, ti, djalosh flokëdredhur i së ardhmes,
 Djalosh flok'art' i së ardhmes ton' të mirë...

NËPËR UDHËKRYQET HISTORISË

Nëpër udhëkryqet e historisë gjatë jemi vërtitur,
 Sa andej e sa këtej, pa ide e pa timon,
 Që nga kohët e vjetra e deri tek kjo e tashme e ndritur,
 Që digjet para nesh dhe na ndriçon të ardhmen ton'.
 Që nga ai mëngjes imagjinar, kur legjendari,
 Stërgjyshi ynë imagjinar ndezi zjarrin e tij
 Përballë këtij Masisi në këtë madhështoren
 Fushë Araratiane, - si një bised' e pafund
 Është shtrirë kjo rruga e jonë e patreguar,
 Si shteg i shtrirë pafundësisht përgjatë shekujve,
 Dhe sot është duke shkuar dhe duke u zgjeruar
 Drejt shtigjesh dhe hap'sirash të panjohura dhe pa fund.
 Por gjithnjë përmes errësirës rruga jon' ka kaluar,
 Ka kaluar pa u njollosur dhe pa u lavdëruar,
 Ka kaluar pa buzëqeshje dhe pa u flakëruar,
 Vazhdimisht me shkëlqimin e të tjerëve është mbuluar,
 Dhe përsququr, – ah, sa shumë fatkeqësi për të treguar!
 Si një bisedë e pamend, dikur na patën treguar
 Për at' lavdinë e paraardhësve tanë të shquar,
 Por nga largësia e ditëve tanimë unë shoh
 Veç skllavëri, pluhur, harresë dhe vdekjen e mallkuar
 Dhe një rrugëtim të pakuptim!
 Dhe unë, ja shih, një poet që është duke skalitur

Me k'to germat tona të vjetra vargjet duke renditur;
 Me çfarë fjalësh të këndoj dhe me çfar' zelli të tregoj
 Të shkuarën e pa shkuar, historinë ton'; që gjithashtu,
 As një rapsod lavdin' e dikurshme të mos e harrojë
 Dhe me atë trishtim të pakuptimtë pas të mos shihte, -
 Dhe po ashtu të mos krenohet më kot, që, pa ne, bota
 Shkretëtirën pa jetë do ta shndrronte në një lulishte!
 Në udhëkryqet e historis' na kanë paraprirë
 Paraardhës të përfytyruar që kurr' s'i kemi parë,
 Në largësitë e errta pa rrugë të dallueshme,
 Që së bashku me lëkurën e tyre veshur me gëzof
 E rrokullisën fatin tonë kollojtumba
 Nga njeri vendi në tjetrin, - oh, vuajtje të pakufi, -
 Shënuan për ne rrugët vdekjeprurëse
 Dhe për ne totem u bë – ujku!
 O, stërgjiyshër! - Ja këtë jam duke parë tani. –
 Në thellësitë e shekujve të shkuar, me rrugë të errta,
 Të uritur, të zgjebosur dhe lakuriq, drejt Masisit krenar
 Ecën ujku ynë legjendar!
 Që në ditët e para ju sulën dhe ju shqyen atij
 Brinjët e dobta – nga ana e kopesë së kafshëve;
 Dhe me brinjët e skuqura vazhdoi të ecë ai,
 Me fytyrë drejt tokës së fatkeqësive të ardhshme. –
 Nga ku ka ardhur ai, ai ujku?,
 Dhe përse që në ditët e para
 Vështrimin e frikshëm drejt dritës së hënës ka drejtuar,
 Duke shprehur tmerrin e madh në britmën që ka lëshuar?
 Dhe a e njeh ai vallë, atë bishë të coptuar,
 Rruga e së cilës tanimë është e përcaktuar
 Në at' librin e të ardhmes – që për mijra e mijra vjet
 Rrugë e pa rrugë, të ecë kuturu ka vazhduar, -
 Njëpër udhëkryqet e errta të historisë
 Ashtu do t'i endë ai për shumë shekuj me rradhë
 Brinjët e tij të shqyera – drejt kush e di çfar' largësisht,

Drejt çfarë fushave të skuqura dhe të përgjakura!
 Oh, ujku ynë nuk është' krijuar prej bakri
 Dhe as prej mermeri, dhe aq më pak prej guri;
 I dobët, brinjët shqyer, ai kalon nëpër
 Stepa pa fund, deri sa një çast gjen qetësi
 Përballë këtij Masisi si në përrallë,
 Në kët' fushën Araratiane të pamatë,
 Dhe i shtrirë përballë hënës sa gjerë-gjatë
 Ulërin pa rreshtur dhimbjen e tij nëpër natë;
 Ulërin dëshpërimin, dhimbjen e tij të mprehtë,
 Urin' e tij shtazarake, - dhe ulërim' e tij
 Është kthyer në hymnin tonë të pavdekshëm;
 Dhe për shekuj kumbon mbi historinë tonë!

Pastaj për shumë vite na udhëhoqën ca mbretër
 Të pa aftë, jopopullorë, pa asnjë merit',
 Lavdi e të cilëve, shkruar në librat tan' të vjetër,
 Kish qenë veç kotësi dhe lajkatim hipokrit. –
 O, ju, paraardhësit tanë të hershëm,
 Në shumicë Hajk dhe Dertat legjendarë,
 Princër pa lavdi, skllevër lakmish të kota,
 Mbretër jopopullorë dhe të pa aftë;
 Ju, që për shekuj të tër', mijravjeçarë,
 Posi fantazma të pa formë keni jetuar
 Dhe në pallate qiellore keni qëndruar,
 Zjarrin e shpirtit në zjarre të huaj duke kërkuar,
 Që në tërë mijëvjeçarët e ekzistencës suaj
 Asnjë trashëgimi për pasardhësit s'keni krijuar;
 Kush, cili historian do t'ju lexojë juve faljen,
 O, ju, kopshtije pa fruta dhe shkretëtira të thella!
 Pastaj na udhëhoqën për shumë vite të tjer'
 Feudalë të shthurrur si dhe princër të kotë,
 Me nuanca mijra llojesh fytyrën përlyer;
 Dhe ato të pastrat burime tona të pavdeksisë

U turbulluan me armiqësi dhe gjëra pa vlerë,
 Me kotësinë e lakmive të ulta e pa kuptim
 Duke na mbështjellur qafën me zinxhirin e skllavëris',
 Duke mbjellur, kultivuar për gjithë popullin tonë –
 Farërat e gjërave pa rëndësi, të kotësisë,
 Të paarësyeshmëris' dhe dhembshurisë shtirane,
 Dhe vendosën mbi fytyrën ton' vulën e robërisë,
 Ushqyer me qumështin e hidhur të jetës mjerane!

Por ishin disa, ata që erdhën pas princërve tanë;
 Kalorësit e fundit të mjerimit tonë të thellë,
 Ushqyer me qumështin e paraardhësve bredharak';
 O, ti, doktrinari Minas, apo ti, Israel Ori, -
 Cilat pasione jan' kaq të forta dhe madhështore,
 Me të cilat juve jeni ushqyer në dhe të huaj,
 Dhe që, dhe që, dhe që ju, të kthjellët, të qartë në qëllim
 Keni synuar që këtë jetën tonë pa ngushëllim
 Ta nxirrni nga ato skaje të errta ku nuk ka gëzim,
 Dhe brezave pasardhës t'i çelni një rrugë plot ndriçim; -
 Dhe tani ne do t'ju këndojmë himne mbushur me lavdi –
 Që në mendimin apo ëndrrën tuaj dukej fantazi!

... Dhe ja, e parë nga ato malet tona të larta,
 Ku digjej zjarri i shpresës sonë të fundme,
 Përreth – mbrëmje e errët dhe një mjegull e dendur,
 Përreth – shkëmbinj të errët dhe plepa të lartë, -
 Dhe në mjegullën që ngrihet – shfaqen pallate,
 Të vegjël, të vajtueshëm, të mjerë;
 Në muret e tyre të errta një fill ari ruajtuar,
 Dhe as edhe një, as edhe një gozhdë;
 As edhe një copë hekur, apo përzierje kallaji,
 As edhe një kollon' mermeri, apo së paku gëlqere,
 Që prej shiut avull lart të nxirrte në çastin e shpërthimit
 Dhe tymi i saj të përzihej me këngën e rebelimit!

Pallati – kështu: - Ndërsa përposht – kasolle,
 Nëntokë, nëntokësor, kudo shpërndarë,
 Varrosur si rradake të shurdhëta, si rradake pa tru,
 Të ngjashme me një kope të mjerë
 Që në orën për kullotje papritmas si vetëtimë
 Hidhet përpjetë nga gëzimi dhe ngre një re pluhuri –
 Dhe vendi ngelet një masë e pluhurosur
 Prej shekujsh pa ujitur dhe e pa ajrosur!
 Dhe ata, – udhëheqësit tanë budallenj,
 Ata princër të mjerë, të fundit zotërinj,
 Ikën nëpër nat' dhe udhëtuan të vetëm
 Drejt veriut, drejt strofullave veriore
 Si arinj zemërngirirë dhe nga dielli djegur;
 Ashtu kish qen' edhe ujku yn' pre në rrugët e vjetra,
 I rraskapitur, brinjët e dala jashtë dhe pa dhëmbë!

Unë po i shoh ata. – Përpara syve të mi
 Ja me të gjithë shtatin e tyre të rrënuar
 Prej kasolleve të tyre dhe maleve të lart'
 Po ecin nëpër rrugë pa drejtim dhe pa ide.
 Duke kërkuar nëpër horizontet e gjerë,
 Të ardhmen, rrugën e drejt' për brezat që do vinë -
 Çfarë po mbartin ata të tjerëve për t'ua dhënë,
 Çfarë prodhime të tokës dhe mirësi jetësore?...
 Vallë çfarë lloj thesaresh, çfar' prodhimesh dhe ngarkesash,
 Çfar' thesare të çmuara të shpirtit dhe të fuqisë?...
 Hiç asgjë. – Ata po dërgojnë, si një dhurat' në dorë,
 Karvane me dhimbje dhe mund që i shtohen vobegsisë.

Dalë në kërkim të një shtegu drejt së nesërme,
 Një horizonti dhe një drejtimi të së ardhmes,
 Ata mbartin vetëm dhimbjen pa personalitet
 Dhe gëlqeren mbytëse të lavdisë së vdekur
 Fytyrën tonë mijravjeçare duke rrjepur!

Dhe me shkëlqimin legjendar të lavdis' së fikur
 Mjerimin mizor mijravjeçar duke mbuluar –
 Ata depërtojnë në veri dhe kudo munden,
 Eunuku, soj i fëlliqur dhe i rrëgjuar!
 Bëjnë ca premtime që kurrë nuk do t'i mbajnë
 Në emër të së shkuarës gjoja të lavdishme,
 Dhe u prijnë atyre për në Tokën e Shenjtë,
 Në emër të birit, shpirtit dhe atit të shenjtë!

Kështu ecim ne pa e vrar' mendjen dhe pa mendim
 Nëpër rrugët me kalldrëm të historis', si mirazh;
 E presim rrugën përsëgjati,
 Dhe kjo rruga jonë
 Kur do jet' e vërtetë, kur do ndriçojë, oh, kur,
 Kur do ndizet nga dritat e së ardhmes së ndritur? -
 Dhe kush, dhe kush do t'i japë të ardhmes tonë
 Drejtimin e duhur edhe kuptim?!

Dhe pas tyre, ja, pikërisht mu përballë meje
 Një dorë, që fuqi po i jep këtij lapsit tim –
 Po i kthehet historisë son' të pambaruar
 Dhe ka hapur faqen e parafundit të librit;
 Dhe kanë dal' publikisht – figura të pa formë –
 Zotërinjtë tanë të djeshëm pa pikë vlere. -
 O skllëvër të fajdes', sahanlëpirës, gatues
 Të përbuzjes dhe të mjerimit në errësirë;
 O, grabitës të thesarit trashëguar prej nesh,
 Që në skaje të largëta keni gjetur strehim;
 Ndërtuat për vete kështjella dhe pallate,
 Për ne mbollët vetëm furtunë;
 Dhe të sotmen injorancën tuaj mjerane
 Si sperancë të fundit
 Në shitje na e nxorrët!
 Dhe humbi lavdia juaj. Pallatet tuaja

Si mirazhet në shkretëtirë
 U zhdukën një ditë – dhe as edhe një dorë
 Nuk la gjurmë pas jush në ballin e historisë!
 Si pluhur - kaluat, porsi erë,
 Dhe as edhe një, as edhe një rregjistër
 Nuk ka për të shënuar në faqet e tij ndonjëherë
 Iluzionin tuaj pa bazë, të turbullt dhe pa dinjitet!
 U ç'bë lavdia juaj. - Dhe ajo, që akoma ju ka mbetur
 Në largësitë e skajshme të kësaj bote,
 Do të shkatërrohet një ditë në çdo vend,
 Dhe në ditët e shndrritshme, që do vijnë,
 As edhe një rapsod kurrë në këngët e tij
 Një mallkim për ju nuk do të lëshojë;
 Ju, që vetëm mjerim mbillni në shpirtrat e lënduar
 Dhe që në të ardhmen – do korrni një harresë të trishtuar!
 Kurse populli, që na doli se ish i talentuar,
 Që na doli se ish mjeshtër, se ish ndërtues i mirë,
 Për të ndërtuar qytete, parqe për të rregulluar,
 Ka ndërtuar ura me formë të harkuar, -
 Që nëpër shekuj ju mbajtën përmbi shpinë
 Derisa agimi tashmë ka zbardhuar;
 O, ju zotërinj të mjerë, të fëlliqur dhe soj-sojesh,
 Tirania jonë e mallkuar!
 A ka qoftë edhe një grimcë të vogël të vërtetë
 Në këto veprat tuaja pa pikë talenti?;
 Njerëzit, puna e së cilëve është e ndershme,
 Duhet sjellë në tryezën tuaj, gjakpirës! –
 Oh, jo! – Jetën e tij prej bujkrobi ai ka jetuar,
 Në thellësit' e errta diellin duke ëndërruar, -
 Dhe ndër shekuj me rimat e tij të thjeshta ka kënduar
 Mendimet e tij të vërteta dhe të madhërishme.
 Krijoi ai përrallat e tij, - dhe në
 Legjendat e lashta, me talentin e përsosur –
 Idenë e kuqe të jetës së tij të ardhshme

Dhe mendimet e tij të pavdekshme ka vendosur.
 Megjithatë, thellë brenda robërisë,
 Nëpër rrugët gjarpërushe të historisë,
 Ka luftuar me shpirt, ka luftuar ai vazhdimisht,
 Dhe s'është përkulur në vitet e errta të vështirësisë. –
 Brenda kubeve të gurta të robërisë së thellë,
 Ndën tiraninë kombëtare apo të huaj,
 Fryteve te krijimit të shpirtit tonë të pamposhtur
 Ai i ka hapur rrugën vazhdimisht.
 Është pikërisht kjo rrugë, që përballë tër' atyre,
 Mbretërve të fëlliqur dhe zotërinjve të pavlerë, –
 E detyroi shpirtin tonë – aq të ngarkuar,
 Sa ta ç'bëjë bujkrobërinë.
 Ajo rrugë, siç duket tashmë, zvarritet
 Që nga ditët tona deri në mesjet'n e largët,
 Deri në shekujt e hershëm, ku me vështirsi
 Dallojmë ne rrjedhën e ngjarjeve në histori.
 N'ato rrugë të thepisura kanë kaluar
 Njerëz të paemër, të thinjur, fshatarë skllever, -
 Që kanë mbajtur në gjoks ide frymëzuese,
 Mendje krijuese, fjal'të zjarrta, që akoma
 Qiellin s'kan' arritur, formë ende s'kanë marr',
 Por do të ngrihen një ditë të formësuar;
 Oh, thesare të fshehura të shpirtit gjenial,
 Dhe rima të talentit akoma pa zbuluar!
 Kjo i dha shpirtit të tij një lakim të pakufi
 Dhe, po kjo, lavdinë tonë e ka kufizuar, -
 Por a mundet vall', nëpër zinxhirët e robëris',
 Ai ta ruante zjarrin e tij të mallkuar?!
 Në ditët e mbretërve dhe të princërve është endur
 Nëpër zinxhirët e bujkrobërisë ai i heshtur,
 Dhe në shumicën e rasteve si rob është zvarrisur
 Dhe robëria e ka mbajtur të heshtur, goj'puthitur. -
 Dhe nën shtërngimin e robërisë që kish vënë poshtë

Secilin prej sklllevërve, at' pamjen e vdekjes mizore
 Atij ja kanë mbështjellë me një vello keqardhjeje,
 Ndonse thesar i paçmuar, ndonse depozit' hyjnore
 E zjarrit të pashuar të shpirtit të tij, shpirtit gjeni,
 Atij zjarri krijues, - që prej të gjithëve fshehur rri
 Dhe ndizet vetëm fshehurazi dhe në mënyr', ashtu si
 Krimineli ndez llambat e tija kur shkon në urinim.
 Kështu u paralizua përballë shtypësve mizor',
 Gjenialiteti i madh kolektiv i njerëzisë, -
 Dhe u kthye përsëri njerëzia tashmë po ashtu,
 Si zotërinjt' e tij, të rremë dhe pa personalitet!
 Por më pas, kur ndryshoi drejtimi i rrjedhës në shekuj,
 Kur përgjatë shekujve u shua shkëlqim' i kallajit,
 Megjithatë ajo purpur' verbuese e mbretërve -
 Dhe po në atë vend të mbretërve,
 Ari ka fituar pushtet edhe shkëlqim,
 Dafina të përgjakura ka shpërndarë,
 Për të mbajtur në këmbë ca pushtetarë,
 Ku shkëlqimi dhe lavdia ndoshta është blerë;
 Ai u zvarrit përsëri si paraardhësit
 Nëpër galeritë në një punë të pabukë,
 Duke shërbyer tashmë atje deri në vdekje,
 Duke u familjarizuar me jet'n prej skllavi.
 Dhe me këtë punë të pabukë n'ato galeri,
 Si edhe më par', me punën si bujkrob në fusha -
 Atij i ra përsipër si një goditje nga larg
 Barra e dyfishtë, mundimi dhe robëria.
 Mbi kokën e tij përplasur ai kamzhik i ri
 Është bërë dy copësh, ashtu si dhe mustaqet, -
 Dhe shpërblimi i shpirtit, i cili është i shenjt' -
 Për të kish qenë gjithmonë i ndaluar.
 Por, në jetën e tij të vështirë, për herë të par'
 Përgjatë rrugëtimit mijravjeçar -
 Ai pa këtu një agim rrezear,

Që mes përpjekjesh rrugën kish çar!
 Dhe kështu – nëpër udhëkryqet e historisë
 Kaluam neve pa udhëheqje dhe pa ide,
 Të përskuqur në zjarrin e pafund të të tjerëve, -
 Dhe rruga jonë pa shkëlqim
 U bë rruga e vdekjes, e kotësisë;
 Dhe sot nuk kemi mundësi t'ju thurrim ne lavdi
 O, stërgjyshërit tanë të moçëm dhe të mjerë,
 Historia jonë e paformë dhe e pavlerë!
 Dhe, ja tani, të sapodalë nga gjumi pa ëndrra,
 Ne po mallkojmë indiferencën tuaj të errët –
 O, konstruktorë të poshtër të së shkuarës sonë të vjetër
 Dhe heronj të pa lavdi të historisë sonë!
 Në këtë planet të larmishëm,
 Që nga fillimi i botës e deri në fundin e saj
 Duket sikur ne jemi të parët njerëz,
 Që edhe nëse duam një herë – të tradhtojmë,
 Të paaftë jemi për lavdinë dhe të kaluarën tonë historike,
 Dhe jemi tashmë të varur përkundrejt të ardhmes
 Çuditërisht lehtë, çuditërisht indiferent
 Si të çveshur lakuriq dhe pa të shkuar!
 Siç duket neve jemi si ajo gamilja kokëfortë,
 Që në kundërshtim me fabulën e Krishtit –
 Duhet të hyjmë fillimisht nëpërmjet vrimës së ngushtë të gjilpërës,
 Për në parajsën e dliër të së ardhmes!
 Ndoshta neve ngajmë, siç duket, me atë pasunarin,
 Me kotësi në të kaluarën tonë pasuruar;
 Do të trashëgojmë neve humbjen e shekujve tanë,
 Që të gjith' të dobtëve nga lart u është kufizuar!

NAUSIKËS

Kujtimit të gruas, Arpenik Zarencit

COPEËZA

I

E ngjashme me Najadat, ashtu posi Najadat
Ajo mua më thërret me zërin e trishtuar,
Magjin' e dashuris' pa pushim duke premtuar
Dhe brengën dhe ankthin e humbjes duke lëshuar ...

Nga ditët e shkuara pa kthim të fëmijërisë sime,
Mes grimcave të kuqe të viteve të mia –
Mua gjithnjë më ngjan, që mbërthyer prej trishtimit
Vazhdon të më presë Nausika ime...

Fillimisht, si breng' e jetës ende të panjohur,
Në detet e kaltërt me varkë duke lundruar,
Si imazh kalimtar, apo ëndërr e paçmuar –
Që nga larg më thirri Nausika ime.

Shënim:

Nausika – Në poemën “Odisea” të Homerit Nausika është vajza e bukur e Alkinos, mbretit të Fakias, e cila takon Odiseun të hedhur në ishull pas mbytjes së anijes...

Dhe pastaj nëpër ditët dhe nëpër vitet pa kthim,
 Mes grimcave të kuqe të çasteve të mia, -
 Ëndërrova vazhdimisht, se mbërthyer në trishtim,
 Vazhdon të më presë Nausika ime...

Herë si vashëz, herë me pamje feminare,
 Herë porsì grua parë veç në ëndërrime, -
 Her' virgjëri e papërlyer, her' Manon Lesko -
 Kështu m'është shfaqur - Nausika ime.

Herë bardhoshe fare, si statujë mermeri,
 Herë si vazo prej argjile mikeniane, -
 Her' ngjyr' ebaniti shndrruar në egjiptiane,
 Më magjeps që nga larg Nausika ime. -

Herë me ije të lëmuara, si argjend i derdhur,
 Herë, si një gjarpër femër të kam ëndërruar,
 Herë, me sy të gjelbër, në një një grua shndrruar, -
 Në virgjëreshë të papërlyer Nausika ime.

Her' me petka fëshfëritse, her' me mbules' valëvitse,
 Herë të tjera, si me vellon e hënës e mbuluar, -
 Her' e veshur plotësisht, her' e zhveshur lakuriq,
 Grua e shpenguar - Nausika ime!

Me zërin e fyellit nganjëherë më thërret,
 Tjetër herë me tingujt e ëmbël si të lirës, -
 Her', si prej shekujsh njohur, her' si të posanjohur
 Me zë të shpenguar - Nausika ime.

Në lartësitë e pafund, në luginat poshtë tyre,
 Apo brenda rërës së artë të brigjeve të detit, -
 Herë në detin që gjëmon, herë në liqenin që pushon -
 Çapitjen tënde unë dëgjoj, Nausika ime.

Dhe çdo çast unë pres për ty,
 Dhe ëndërroj, që rruga të jetë ëndërr me ty, -
 Në çdo vend, në çdo çast me ty,
 Vizioni im femëror, Nausika ime!

Dhe në këngë talent, talent edhe në të shkruar,
 Në çdo fushë të jetës prapë e talentuar, -
 Edhe në veri, dhe në Lindjen e lashtë,
 Dhe në jugun e verdh', Nausika ime.

Në rrugë të gjata, në çdo çapitje apo marshim,
 Vrojtues i ngjarjeve gjigante, apo shtiracak
 Unë jam në pritje, që unë, ose ti, pa dallim,

Të njohim njeri tjetrin, Nausika ime.
 Çdo mëngjes që çel, sa her' që zbardhon,
 A brenda çdo ëndrre qw kam parë, -
 Sa herë që një derë prej erës të hapet qëllon -
 Unë pres me ty të përballëm, Nausika ime.

Që nga fëmijëri e kaltërt – deri në mesditën e jetës time,
 Në ditët e mia të kaluara posi në ëndërr, -
 Unë vazhdoj të pres, që – ti do shfaqesh përballë meje,
 Iluzioni im i përjetshëm, Nausika ime.

Dhe me gjithë librat e mi, dhe me këngët e pavdekshme,
 Dhe zjarrin e vrullshëm të kësaj të zjarrtës etjes sime, -
 Gjithçka kam bërë, akoma çfarë duhet të bëj unë, -
 Vetëm për të të gjetur ty, Nausika ime?
 Dhe deri në atë ditë të zezë, deri sa të ngriset,
 Deri sa të ma kesh shterruar gjithë energjinë time
 Unë në rrugëtim do gjendem, në kërkim për dritën time,
 Dashurinë time të paarritshme, Nausika ime...

Dhe në thirrjen e poetit, dhe në ethet e pasionit,
 Dhe në këngët me arom' gjaku, dhe në ëndrrat dashurore, -
 Besimin e kotë paskam përkundur, ëndërr fëminore,
 Se mua ende je duke më pritur, Nausika ime!

Për trëndafilat mbledhur përgjat' viteve që më s'kthehen,
 Nga vendi i një ëndrre që avulluar është pa kthim, -
 Në fundin e ditëve të mia, si dhurat' e pa çmim -
 Ti do të më buzëqeshësh mua, Nausika ime!

E ngjashme me Najadat, ashtu posi Najadat
 Po më thërret ti mua me zërin e trishtuar,
 Magjin' e dashuris' pa pushim duke premtuar
 Dhe vdekjen, dhe ankthin e humbjes duke lëshuar!

II

E ngjashme me Najadat, ashtu posi Najadat
 Me zërin e trishtuar më thirri ajo mua, -
 Magjin' e dashurisë pa pushim më premtoi
 Por veç at' ankthin e vdekjes më la ajo mua!

Nga shtatë shërbëtore - engjëjt e saj rrethuar,
 Nga dashuri e tyre dhe zilia e zjarrtë,
 Kur me vullnet të lir' vdekjes i ish dorëzuar,
 Pranoi dashurinë time fatkeqe - Nausika ime!

Brigjeve të detit të hidhërimeve duke kaluar
 Veç ti u bëre bregu im i artë, shpresa ime -
 Por në fat të zi u shndrrua dhe në krim vdekjeprurës
 Dashuria ime fatkeqe për ty, Nausika ime!

Dhe në ngjyrë rozë, si një koral ngjyrë rozë,
 Brenda grimcave të kuqe të hidhërimeve –
 Ti më buzëqeshe, ike, u shndrrove në hije,
 Oh, dashuria ime vrastare, Nausika ime!

III

...Tashmë naiv i shndrruar porsi Najadat,
 Me zë të butë, joshës, porsi Najadat
 Duke premtuar pranverën, joshjen pranverore –
 Kush është që mua më thërret, kush është?!

Posi Ulisi, mbështetur në direk i përmalluar,
 Prej këngës së Najadave të pagjuma robëruar
 Dhe pas kujtimeve të tija plotësisht dorëzuar,
 Unë atyre brigjeve përsëri ju kam afruar!

Mos vallë si Ulis i rikthyer përsëri,
 I pafuqishëm, brenda ëndrrës me sy hapur, -
 Do ta shoh atë ishull, ku me aq dashuri,
 Më takoi një ditë - Nausika ime?

Ja, të njëjtat Najada – dhe e njëjta këng' magjike, -
 Por akoma më e ëmbël dhe më e pakufishme!
 Dhe afrohen të njëjtat këngë të magjishme,
 Por... përse ajo duket tani kaq e trishtme?

Janë po ato brigje të kaltërta, - dhe në shesh shtruar
 Janë po ato vajza, - dhe Nausika...
 Por ajo më pa pa lëvizur dhe me sytë fiksuar
 Në të shkuarën e pakthyeshme – ashtu si në ëndërr!

Dhe duke u zhytur, si një koral ngjyrë rozë,
 Mes grimcave të kuqe të viteve pa kthime,
 U largua pa kthim, edhe u shndrrua në kllapi, –
 Ashtu si e shkuara fëmijëri - Nausika ime!

IV

Të ngjashme me Najadat, ashtu posi Najadat
 Më thirrën ato mua me zërin e trishtuar, -
 Magjin' e dashuris' pa pushim duke premtuar
 Dhe duke më lënë - veç ankthin e vdekjes!

Brigjeve të detit, në aventurat kaluar,
 Një e quajtur Nausik' më pati takuar,
 Mbërthyer pas brengës të saj më pas qe larguar,
 Ndoshta tjetër Ulis, ndoshta me tjetër dashuruar!

Në përrallë, pas këngëve të saj të kaltërta mbërthyer,
 Si një Nausikë e dashurisë së dikujt tjetër –
 Në një princesh' që ruante Uliksin e saj ishte kthyer,
 Brenda grimcave të kuqe të hidhërimeve!

Dhe duke menduar një princeshë djegur prej mallit tim
 Sa shumë, sa shumë e bukur dukej kjo Nausikë –
 E fundosur, e përhumbur, porsi koral i kuq,
 Brenda grimcave të kuqe të hidhërimeve!

Endur në brigjet e kaltra të aventurave të mia,
 Brenda çasteve të mia të ëndrrës së kuqe,
 Gjithnjë në dashuri e dikujt tjetër princeshë u shndrrua
 Çdo Nausikë që unë takova!

Por në tokën e tjetërkujt në princeshë shndrruar
 Çdo Nausikë prej meje tashmë e harruar
 Përsëri u kthye, më puthi e dashuruar –
 Mes grimcave të kuqe të këngëve të mia!

Në ëndrra të pafund ato duke ëndërruar,
 Mes grimcave të kuqe të ndjenjave të mia –
 Atë ç'kish mbetur jasht' nga këngët prej meje shkruar –
 Vajzë që s'të dashurova, ty ta kam dhuruar!

Në vitet që shkuan, i djegur prej mallit,
 Prej meje s'është ëndërruar vetëm Nausika
 Të cilën prisja unë, – por humba gjithçka,
 Që në ëndrra dashurova, si një ëndërr!

N'aventurat e brengave të kuqe kërkuar,
 Kërkush s'më buzëqeshi, as edhe një Nausik', -
 Dhe çfar' kisha botës së tyre për t'i ofruar –
 Vajzë që s'të dashurova, ty ta kam dhuruar ...

Çfarë mbeti akoma jasht' nga këngët prej meje shkruar –
 Mes grimcave të kuqe të pasioneve të mia –
 Dhe çfarë kisha botës së tyre un' për t'i ofruar –
 Një jetë ta dhashë un' ty, Nausika ime.

Rrugëve të jetës, n'ato ditët tonat të vështira,
 Gjithçka që për mua ishte mall, zjarr – unë ty ta dhashë,
 Që ëndërr të mos mbetet më, që ato mos ëndërroj më,
 Që as edhe një Nausikë të mos më thërrasë më.

Ndonse përsëri, përsëri, ashtu porsi Najadat,
 Vazhdojn' të më thërrasin me zërin e përmalluar,
 Magjinë e dashuris' pa pushim duke premtuar,
 Veç ankthit të vdekjes asgjë s'më kanë ofruar.

As ledhatimet e mia, mbi ty bujarisht shtruar,
Brenda ëndrrave të kuqe të mbrëmjeve të mia, -
As trishtimet e pafund, shprehur në vargjet e mia, -
Nuk e shterruan mallin tim, Nausikë. -

E ngjashme me Najadat, ashtu porsi Najadat, -
Me britma përmallimi ti mua më thërret,
Dhe do më thërrasësh mua, për aq sa të kem jet',
Dashuri duke premtuar, por e di, ankth - më pret!

Dhe do thërrasin ato, deri sa pa frymë të mbeten,
Në çastet e mia të fundit brenda ëndrrës time
Më puth ti mua, ndonëse për Ulin dëshiruar,
Frymën e fundit duke mbajtur Nausika ime...

YLBERI

I

Vajzë si dritë abazhuri, me sy si një shenjtore,
Si ëndërr e trupëzuar, delikate, transparente,
Vajz' e kaltërt, shpirti ngjyr' agate' apo qumështore
Vajzë si dritë abazhuri!

Dhe çfar' të bëj, çfar' të bëj, që në shpirtin tim të mos vdesë,
Që agate' e syve të tu të mos fiket n'shpirtin tim;
Dhe çfarë të bëj, që ylberi me tre ngjyra të mbesë,
Që të mos tretet, të mos fiket larg shpirtit tim!

Vajzë si dritë abazhuri, me sy si një shenjtore,
Si ëndërr e trupëzuar, delikate, transparente,
Vajz' e kaltërt, shpirti ngjyr' agate' apo qumështore
Vajzë si dritë abazhuri!

NGA TMERRI I RËNIES

Tashmë un' jam një poet; dhe - Zarenc është emri im -
Ndër shekuj do jetoj', i lartë dhe i madh, plot shkëlqim.

Unë vij prej shekujsh dhe fitimtar jam duke shkuar
Përsëri drejt shekujve, drejt të Ardhmes së ndriçuar.

Çfarë kërkon prej meje ky trishtim i kaltër si zjarr?;
Çfarë kërkon ky shpirti yt, Nairi mijravjeçar?

Dhe aromën tënde para meje përse përhap ti
Dhe brengën time e ndez me vuajtje të pakufi?

Dhe përse para meje u shfaq ajo vash' e vjetër,
Me syt' e gjelbërt plot drit' dhe e hijshme në zbehtësin' e saj.

Dua të zhvishem, të helmohem, të mbetem pa fuqi,
Ashtu si shuhet një pishtar, si i humburi fëmi.
Dhe pa u lëshuar asnjë shigjet', nga tmerrri i rrëzimit,
Me vrap u ktheva unë tani – unë tërhiqem përsëri.
Dhe syt' e mi, përball' një tablo me blu pikturuar, –
Përsëri mbi turmat e dala mendsh janë fiksuar.

Ato kanë dalë përsëri, janë shumë, janë zjarr,
Dhe qytetet tuaja, drita plot, do t'i rrënojnë mbar'.

As edhe një magjepsje bota e juaj më nuk do të ketë,
Në vend të saj vdekje, shkatërrim, plagë dhe hi ka për të mbetë.

Prej hirit nuk do duket shkëlqim i hidhur i shtëpisë suaj,
Dhe as zinxhiri i ëmbël dhe i kaltër i dashuris' tuaj.

Të gjelbërit sytë e tu epshorë nuk do ndizen më, -
Ato në hi do shndërrohen, flakën e zjarrtë s' do kenë më.

Dhe askush më s' do kujtohet, që përgjat' shekujve, dikur,
Prej zhgënjimeve të llahtarshme, shpirti im u bë si gur.

Që përgjat' shekujve m'është bërë si një grua-lubi,
Që tej e ka flakur shpirtin tim që shkëlqen si yll i ri.

Ata do vijnë, do shkatërrojnë, dhe s' do ngelet më asgjë,
As parajsja e ferrit tuaj, as parajs' e lumturisë.

Dhe asnjë grua nuk do të dëgjojë për zhgënjimin tim,
Që në vend ëndrrash të qelbura e shndërroi shpirtin tim

Dhe asnjë fjal' e thën' në vjershat e mia s' ka për të treguar,
Që unë jam shndërruar rob, dhe që shpirti mua më ka lëshuar, ...

Unë jam poet – dhe tani këngët e mia të zjarrta
Do fluturojnë drejt së ardhmes si shigjeta të arta.

Dhe kam ardhur prej shekujsh dhe triumfator un' po shkoj
Drejt shekujsh të rinj, drejt të ardhmes së kuqe që shikoj...

LETËR MIKUT TIM POET, N.N
Shkruar nga Erevani

Ja ku po të shkruaj unë përsëri,
Ty, o shoku im i mirë, miku im, -
Ty, o poet i madh ndonse anonim,
Përsëndetje poetike, miku im. -
Po të shkruaj me rimë të thjeshtuar,
Me ritëm të qartë, vetëm me një jamb,
Po të shkruaj un' ty i përmalluar,
Si Pushkini Delvigut i ka shkruar!

Në shpirtin tim i qetë jam un' tani
Dhe idetë të qarta, plot kthjelltësi.
Mbi shpirtin tim ka zbritur si me magji
Një e madhe, e çuditshme qetësi.
Ndërkohë as vetë nuk e di se si,
As çfarë ish ajo që më ndryshoi,
Mos vallë një hap heroik ish ai,
Apo vallë ish koha që kaloi?

Jam bërë serioz dhe vetbesues,
Kam hequr dorë nga fëmijëria!
Mbrëm' në dhomën time teksa qëndroja,
Aleksandrin fillova po lexoja;
Un' po lexoja... Ndërkohë shpirtin tim
Një gëzim shumë i madh po e pushtonte;

Aq shumë i madh, me aq shumë shkëlqim
Sa veç dielli mund të rrezatonte.

Dhe Aleksandrin thjesht' duke kënduar,
Edhe një herë unë e kuptova,
Se përse vepra prej tij skulpturuar
Në zemrën e brezave ka jetuar.
Se përse në horizont të shekujvet
Ai nuk zhduket, dhe se përse ai
Përjetësisht shkëlqen dhe lartësohet
Dhe askurr' nuk do i humbas' shkëlqimi.
Përgjigjen po të nis tashmë i mplakur
Të asaj pyetjes tënde të vjetër;
Nëse don që këngën të ta dëgjojnë
Bëhu fryma e kohës tënde patjetër.
Lidhu me fije nervore çfarëdo
Me ditët e tua dhe shekullin tënd,
Jetën më zë të plotë e dashuro
Dhe lirën tënde kurr' mos e tradhëto.
Duhet të shkrihesh me shekullin e ri,
Kështu po të them!... Por, a ka vall' tani
Një vepër aq të vështir' dhe pakufi
Aq të thjeshtë, po aq të ndërlikuar?
Ka njerëz në këtë botë, që besojn',
Se kush bërtet, kush zërin e ngre më fort
Me ethet e kohës veç ai jeton,
Dhe xhelozin' e klasës që e rrethon.
(Një herë e një kohë, për fat të keq,
Edhe unë ashtu kisha menduar,
Por pasi ngrita lirën e bekuar,
Tashmë po përpiqem për të shpëtuar
Nga ai pasion,... ndoshta... ndoshta po...
Në të ardhmen mbase dhimbje do ndiej,
Ndonse kjo e lehtë dhe e thjeshtë ish
Dhe e padëmshme, edhe e dobishme!?)...

Përreth nesh, shih, shih, sa shumë fytyra,
 Sa shumë njerëz, trumbetat kanë marr',
 Punës i këndojn', ritmin trumbetojnë,
 Këndojnë këngë që aq fort ushtojnë.
 Po këndon sot, shih, ditë e natë,
 Një ushtri e tërë me poetë,
 Ndërkohë sot këngë shumë pak ka,
 Ndonse letër dhe bojë shkrimi ka.

Ushtria jonë - e madhe është sot,
 Pasi të gjithë ushtarë sot quhen;
 Marrim qytete edhe fshatra ne plot;
 Por shkruajmë edhe këngë neve sot.
 I këndojm' dashuris', vdekjes që na pret,
 I këndojm' betejës, punës së vërtet',
 Në këngët tona, ndërkohë, sot nuk ka
 As dashuri, as mendim, as edhe jet'. -

Përkundrejt shekujve tanë të mëdhenj
 Çfar' jan' këngët tona bëlbëzimtare!?
 Ne, që një jetë të re duke ndërtuar jemi,
 Këngë të veçanta dhe të thella sot nuk kemi.
 Çfarë deri tani ne kemi shkruar,
 Ka qenë vetëm një parathënie
 Për një këngë gjigante të bekuar,
 Që do të vijë, por akoma s'është.

Mos u beso ti poetëve tanë
 Të vetëkënaqur, që shumë' jan' shtuar,
 Dhe që vjersha i thurrit njeri tjetrit
 Pas këngëve të tyre dashuruar.
 Shumë e vogël duket e ardhmja jon',
 Nëse në këngët e tyre e shikon; -
 Oh, shekujt tanë heroikë ç'thoni
 A ja vlen ato këngë t'i dëgjoni?...

Por vjen ai, poeti i madh, ai,
 Poeti i ri prej nesh ëndërruar,
 Që do t'i këndojë njeriut të ri
 Madhështis', zjarrit dhe thellësis' së tij.
 Me lirën e tij prej bakri punuar
 Frym'n e këtij shekulli të madh këndon,
 Shpirtrat me zjarrin e shenjtë përvëlon –
 Dhe lirën e vet kurrë nuk e tradhton!
 Ja tashmë dhe shekulli ynë gjigand
 Duke gjëmuar, përball' të shkuarës,
 Është lartësuar, porsi mburojë,
 Ka emrin e fuqishëm të Leninit.
 Dhe atje ku më par' burg i errët ish,
 Bujkrobëri, ku flinte veç heshtja, ish –
 Lëvizin posi stuhi të furishme
 Turma të pa fundme, të madhërishme.
 Posi një stuhi e vrullshme që ushton
 Është baza e detit socialist
 Si një oqean është sot jeta jon'
 Ku rrymat përplasen aq fort fatalisht
 Si dy male përballë njeri tjetrit
 Dy klasa të fuqishme janë ngritur,
 Andej frona të vjetër po rrëzohen,
 Ndërsa këndej rende të rinj ndërtohen, -

Dhe tashmë në kët' shekull plot energji
 Në kët' oqean si mal lartësuar
 Jetojnë njerëz të shumtë, mizëri,
 Të trishtë, të duruar, të gëzuar;
 Njeriu si më parë vazhdon jeton,
 Me shqetësimet që jeta i ofron;
 Pasionet të forta e turbullojnë,
 Njëmijë shqetësime në shpirt i vlojnë, -
 Dhe çfar' vendi... kët' zjarr, këto të gjallat
 Emocione plot për të kënduar?

Me një sy, me një këmb', apo pa duar
 Njerëzit tani jan' duke kënduar;
 Njerëzit po këndojn', sikur organo
 Në gjoksin e tyre kanë vën' tani,
 Që vetëm britma nxjerr, britma ku nuk gjen,
 As pasion, as gëzim, as dashuri.

Ndërkaq ti vërtet vallë nuk e kupton
 Që në këtë shekullin tonë gjigant
 Plot me emocione dhe pasion
 Njeriu është shumë më i pasur?
 Çfar' është duke parë ai tani,
 Çfar' ka jetuar dhe çfar' ka shijuar,
 Dhe çfar' konsideron ai dashuri;
 Dhe me çfarë gëzohet vallë ai?

E ka parë ai të jashtzakonshmen
 Kryengritje të madhe të Tetorit,
 Ditët e viteve të rebelimit,
 Ditët e zjarra edhe të stuhishme? –
 Gërmadhat e së vjetrës i ka parë,
 Baladat fatkeqe që bien pa kthim,
 Të Leninit vdekjen vall' e ka parë,
 Atë humbje të thellë e të pakthim?

Përse ndërlikohet kaq shumë gjithçka ...
 Së bashku me këtë të gjithën - gjithçka
 Njeriu mbetet përsëri po ai,
 Njeriu që ka shpirt, që ka dashuri.
 Këndoji njeriut, po ke mundësi,
 Sidoqofshin emocionet e tij, -
 Por për një këngë të tillë, kaq të mir' ...
 Duhet e ëmbla, e Aleksandrit lir'.
 Duhet e Aleksandrit lir' e bekuar,
 Dhe së bashku me lirën e tij në dor',

Edhe një shpirt i ndritur dhe madhështor,
 Pa fund i madh dhe i pakufizuar. –
 Mendja e tij duhet të jet' e shndritur,
 Që në ditët e përleshjeve plot zjarr
 Të dij' të ndaj' madhoren nga vogëlsit'
 Dhe të gurgulloj' e pastër qelibar. –

Që mes zhurmave të ditës së sotme
 Ditën që po vjen të dijë ta dalloj'
 Dhe shpirtin e tij në rob të mos e shndrroj'
 Të mashtruesve të zhurmshëm të dal' boj';
 Shih me shpirt, se çfar' do të thotë të kthesh
 Të shkuarën në të ardhme të pritshme,
 Se çfar' do të thot', se dikur ajo dit'
 Do të arrij' e lartë dhe e shndritshme!

Dhe vjen ai, poeti i madh, ai,
 Poeti i ri prej nesh ëndërruar,
 Që do t'i këndojë njeriut të ri
 Madhështis', zjarrit dhe thellësis' së tij.
 Me lirën e tij prej bakri punuar
 Frymën e shekullit ton' të madh këndon,
 Shpirtrat me zjarrin e shenjtë përvëlon –
 Dhe lirën e vet kurrë nuk e tradhton!

Un' mbarova. – Nata është e thellë. –
 Dhe në këtë çast të thellë të natës
 Mbi kokën time ngadal' ulet heshtja...
 Foleja e të diturit Minervë.
 Dhe zemra ime merr frymë gjallërisht,
 S'ka pik' dyshimi në ndjenjat fisnike. –
 Prandaj, prano, o miku im, sinqerisht,
 Njëmijë përshëndetje poetike!...

NË ATDHE

Male me dëbor' dhe liqene kaltëror'.
Qiej të lartë, si ëndrrat e një shpirti.
Qiej të thellë, porsì sytë fëminor'.
Unë isha vetëm. Me mua ishe ti.
Kur shushurimën e liqenit dëgjoja
Dhe në largësitë e thella shikoja, –
Zgjohej brenda meje një brengë e vjetër
E ëndrrës tënde të shenjtë, si s'ka tjetër.
Thërriste në malet me dëbor' mbuluar,
Thërriste dikush në muzgun e trishtuar.
Dhe nata zbret, largësitë duke mbuluar,
Terrin hyjnor të shpirtit duke më trazuar!...

CIP Katalogimi në botim BK Tiranë

Ch'arents', Eghishe

Poezi / Jeghishe Zarenc ; përkth. nga origj.

Berzh Piranjani. – Tiranë : M & B, 2022

Lib. 2, 148 f. ; 14 x 20.5 cm.

ISBN 978-9928-387--2

1.Letërsia armene 2.Poezia

821.19 -1

Çmimi: 500 Lekë